

অচিন নায়ক

হেবস্ব প্রসাদ ফুকন

গুৱাহাটী বুক ষ্টল

শিলপুখুৰী, গুৱাহাটী-৭৮১০০৩ : দিছপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১০০৬

ACHIN
NAYAK

■ A Novel written by Heramba Prasad Phukan
■ and Published by Bangshidhar Sarma,
■ M/s. Gauhati Book Stall, Gauhati-781003.
■ Price Rupees Four only.

অৰ্পণ

যি কেইগবাকী অসমীয়া ভাষা
প্ৰেমিকে অসমীয়া ভাষা উন্নতিৰ কল্পে
জীৱন আত্মাহুতি দিলে সেই কেই
গবাকী ভাষা প্ৰেমিকৰ শ্ৰীচৰণত—

॥ প্ৰকাশক : শ্ৰীবংশীধৰ শৰ্মা • গুৱাহাটী বুক ষ্টল • শিলপুখুৰী • গুৱাহাটী-৩ ॥

॥ প্ৰথম প্ৰকাশ : নবেম্বৰ, ১৯৭৬ চন ॥

॥ বেটুপাতৰ ছবি : গুৱাহাটী আৰ্টিষ্ট গীল্ড ॥

॥ লিখকৰ ছাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত ॥

॥ ছপা : শ্ৰীৰণজিৎ কুমাৰ চামুই • ডাঙৰ প্ৰিণ্টাৰ্চ • কলিকতা-৬ ॥

॥ বন্ধা : শ্ৰীশিবসাদন ঘোষ • জবা বাইণ্ডিং ওৱাৰ্কচ্ • কলিকতা-৬ ॥

॥ মূল্য : চাৰি টকা মাথোন ॥

॥ অচিন নায়ক ॥ হেৰম্ব প্ৰসাদ ফুকন ॥

স্বীকাৰোক্তি :

‘অচিন নায়ক’ উপন্যাসখনিৰ বিষয়ে কিবা কব লগা হলে প্ৰথমে গুৱাহাটী বুক ষ্টেলৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীযুত বংশীধৰ শৰ্মাদেৱৰ কথাহে কব লাগিব। কাৰণ উপন্যাসখনিৰ জন্মৰ গুৰিতে হ’ল শ্ৰীযুত শৰ্মাদেৱ। নতুন লিখক হিচাপে শ্ৰীযুত শৰ্মাদেৱে যিখিনি সহায় কৰিলে সেয়া মোৰ ভাগ্য বুলি কব লাগিব। শিলপুখুৰীৰ পাৰত থকা গুৱাহাটী বুক ষ্টেলৰ ভিতৰৰ এটা কোঠাত হেজাৰ হেজাৰ কিতাপে চাৰিওফালে আবৰি থকা এই অসমীয়া সাহিত্য প্ৰেমী শৰ্মাদেৱক বহি থকা অৱস্থাত দেখিলে সকলোৱে কিতাপৰ পূজাৰী বুলি স্বীকাৰ নকৰি নোৱাৰিব। সেয়েহে তেখেতলৈ মোৰ অন্তৰভাৱ কৃতজ্ঞতা প্ৰথমে জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

বহুত দিন লিখা-মেলাত হাত দিয়া নাছিলোঁ। কিন্তু প্ৰায়ে লিখিবৰ বাবে উৎপ্ৰেৰণা দি থকা ডোমৰ দলং চাহ বাগনৰ শ্ৰীবিজয়া ফুকন, মৰাণ কলেজৰ সৰ্বশ্ৰী ৰূপা-মণি চিৰিং (ৰুমী), অনুৰূপা শইকীয়া, স্বৰ্ণ চুতীয়া আৰু আমগুৰি কলেজৰ শ্ৰীঅমিয়া গগৈৰ নাম সেয়েহে পাহৰিব নোৱাৰোঁ।

শেষত পঢ়ুৱৈ সমাজে ‘অচিন নায়ক’ উপন্যাসখনিক মৰমৰ চকুৰে চালে নথৈ স্তুতী হম। ইতি—

হেৰম্ব প্ৰসাদ ফুকন

বেলখনৰ কাণ তালমৰা চিঞৰত বমণী সাৰ পাই উঠিল। সাৰ
পায়ে গাক হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা তাৰ সৰু চামৰাৰ ছুটকেছটো শুই
থকা ভাবেই খৰখৰকৈ খেপিয়াই চালে। ঠিকেই আছে। অৱশ্যে
বান্ধটোত শুবলৈ ঠিক কৰি লোৱাৰ আগতে সি ছুটকেছটো এডাল
নাৰিকলৰ বহিৰে বান্ধৰ লোহাৰ বেলিঙত আনৰ চকুত নপৰাকৈ বান্ধি
লৈছিল, যাতে কোনোবাই ছুটকেছটো টানিলে সি সাৰ পাই
যায়। প্ৰথমে ভালেকেইটা ষ্টেচনলৈকে তাৰ টোপনি অহা নাছিল,
নানাবকমৰ চিন্তা তাৰ মনলৈ সোমাই আহিছিল। অথচ কোনো
এটাকে খৰচি মাৰি চিন্তা কৰিব পৰা নাছিল।

কোন ষ্টেচনৰপৰা তাৰ টোপনি আহিছিল মনতে এবাৰ চিন্তা
কৰিলে বমণীয়ে। বৰপেটা ৰোড বেল ষ্টেচনত উঠাৰ পাচত ৰঙিয়া
পৰ্য্যন্ত তাৰ মনত পৰিল। তাৰ পিচত কিন্তু তাৰ মনত নপৰিল।
তেনে এটা সিদ্ধান্ত লৈ সি বাক ভুল কৰিলে নেকি? মনতে আকৌ
এবাৰ চিন্তা কৰিলে। নাই, ভুল কৰা নাই। এতিয়া তেন্তে সি কি
কৰিব? ভাবিলে; কিন্তু কোনো জ্ঞাত নেপালে। পৃথিবীখন তাৰ
বাবে যেন ধূসৰ হৈ পৰিছে।

শুই থকা ভাবেই বমণীয়ে তলৰ বেঞ্চ কেইখনলৈ লক্ষ্য কৰিলে।
কেইটামান বিহাৰীয়ে নাক বজাই বান্ধটোৰ তলৰ বেঞ্চ কেইখনত
শুই থকা সি দেখা পালে। ডবাৰ আনটো কোণত কেইজনমান
বঙালী ভদ্ৰলোক বহা ভাবেই টোপনিয়াই থকাও তাৰ চকুত পৰিল।
তাৰ ইচ্ছা আছিল কোনোবা এজনক কোন ঠাই পাইছেহি সুধিব।
কিন্তু ডবাটোৰ সকলো যাত্ৰী টোপনিয়াই থকাত কাকো সোধা নহ'ল।

বমণী এইবাৰ লাহেকৈ বাহুবপৰা নামি আহিল আৰু ডবাৰ নিজামগু আন সহযাত্ৰীসকললৈ এবাৰ চালে। হঠাৎ তাৰ চকু পৰিল ডবাৰ বাহিৰৰ পৃথিবীখন ক্ৰমাৎ পোহৰ হৈ আহিছে।

তাৰ মনটো অলপ আচৰ্জাই কৰা যেন লাগিল। সি ক'ত নামিব আকৌ এবাৰ ভাবিলে। সি কিন্তু নিশ্চিত হ'ল যে ঘৰপৰা, তাৰ চিনাকি মানুহখিনিৰপৰা সি এতিয়া বহুত আঁতৰত। য'তেই নামক লাগে কোনেও তাক চিনি নেপায়।

ডবাৰ দুৱাৰমুখৰপৰা বমণী আঁতৰি আহি বাথকমত সোমাল। মুখখন ভালদৰে ধুই ললে। অনিচ্ছাসত্ত্বেও কাষৰ ডাঙৰ আয়নাখনত তাৰ চকু পৰিল। নিজৰ মুখখন দেখি সি নিজেই আচৰিত হ'ল। ভালে কেইদিন নকটা ডাঢ়িয়ে-গোঁফে ভৰা মুখখন দেখি বমণীয়ে ভাবিলে, ভালেই হৈছে, তাক এতিয়া কোনেও চিনিব নোৱাৰে। তাহানিৰ কলেজৰ বমণী বৰুৱা আৰু আজিৰ বমণী বৰুৱাৰ মাজত যেন স্বৰ্গ-মৰ্ত্য প্ৰভেদ।

কলেজীয়া জীৱনৰ কথা মনত পৰাৰ লগে লগে বমণীৰ মনলৈ বহুত কথাই আহিল। আন হেজাৰ-বিজাৰ ল'ৰাৰ দৰে সিও বহুত আশা-আকাংক্ষা বুকুত লৈ কলেজত পঢ়িছিল। পঢ়ি-শুনি নিজৰ জীৱনটো মহিয়ান কৰাৰ কথা চিন্তা কৰিছিল। কিন্তু...। কথাখিনি ভবাৰ লগে লগে চেৰেং কৰি তাৰ মাহীমাকলৈ মনত পৰাত সি আৰু কোনো কথা চিন্তা কৰিব নোৱাৰিলে। "...ইমানটো ডেকা ল'ৰাক গাহৰিৰ দৰে কোনে পুহিব পাৰে? সংসাৰত সকলো ল'ৰাই চাকৰি পায়, ইয়াৰ বাবেহে চাকৰি নাই! পুৱা-গধূলি এগাল এগাল খাবলৈ পায় থাকিলে চাকৰিৰ চিন্তা ক'ত?"...মাহীমাকে প্ৰায়ে দেউতাকক শুনাই কয়। দেউতাকে কিন্তু মাহীমাকৰ কথাৰ কোনো প্ৰতিবাদ নকৰে। দেউতাকলৈ সেয়েহে তাৰ মনে মনে বিতৃষ্ণা হয়। দেউতাকৰ প্ৰতি তাৰ আস্থা কমি যায়। অৱশ্যে মুখেৰে সি কোনো কথা প্ৰকাশ নকৰে। মাহীমাকৰ সকলো ককৰ্থনা নীৰৱে সহি যায়। সি নিজৰ ভাগ্যক দোষাৰোপ কৰে।

প্ৰথমবাৰৰপৰা বমণীয়ে মাহীমাকক বুজাবৰ বাবে চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু মাহীমাকে তাৰ কথা বুজিবলৈ কোনো চেষ্টাই নকৰিলে। মাহীমাকৰ মতে চাকৰি এটা নোপোৱাটো তাৰহে দোষ। তাৰ ঘৰত খাই-বহি থাকিবৰহে মন। পাচলৈ বমণীয়ে কোনো কথাকেই নোকোৱা হ'ল। তথাপিহে চেষ্টাৰ ক্ৰটি নকৰিলে। তলে তলে চাকৰিৰ বাবে অনুসন্ধান কৰিয়ে থাকিল।

পাঁচ বছৰ ধৰি সি চাকৰি বিচাৰিলে। শিক্ষা থাকিলে চাকৰি যোগাব কৰা সহজ বুলি সি এদিন যি ধাৰণা কৰিছিল, আভ্যন্তৰীণ সেয়া সিমান সহজ নহয় বুলি শিকালে। সি উপলব্ধি কৰিব পাৰিলে পৃথিবীৰ চৰ মানুহ স্বাৰ্থপৰ। স্বাৰ্থৰ খাতিৰত মানুহে চৰ কাম কৰিব পাৰে। নিজক নিম্ন খাপলৈ নিব পাৰে, স্বাৰ্থৰ বাবে দৰকাৰ হলে কাৰোবাক হত্যা কৰিব পাৰে, আৰু—আৰু নিজে বিপদতো পৰিব পাৰে। অভিজ্ঞতাই তাক আৰু শিকালে যে, শিক্ষা থাকিলেই সকলো মানুহক মানুহ হিচাপে গণ্য কৰিবৰ স্থল নেথাকে। এজন অনিষ্কৃত মানুহ কোনো এজন শিক্ষিত মানুহতকৈ বহুত গুণে শ্ৰেষ্ঠ হব পাৰে।

দৈনন্দিন জীৱনৰ তিক্ততাখিনিয়ে বমণীক মাজে মাজে বিব্ৰত কৰি তোলে। তেতিয়া তাৰ মাকলৈ মনত পৰে। মাক থকা হলে নিশ্চয় সি ইমান দুখ-কষ্ট, বেদনা ভোগ কৰিব নেলাগিলহেঁতেন। লগে লগে বিণিকি বিণিকি মনত থকা তাৰ মাকৰ প্ৰতিচ্ছবিটো চকুৰ আগত ভাঁহি উঠে। তাৰ যেন চিঞৰি চিঞৰি মাকক ক'বৰ মন যায়—মা, এয়া তোমাৰ একমাত্ৰ সন্তান সোণ। (মৃত মাকে তাক সোণ বুলি মাতিছিল) পৃথিবীত আজি মোৰ বাবে কোনো নাই মা! আজি মই বৰ অকলশৰীয়া, তুমি এই পৃথিবীৰপৰা আঁতৰি যোৱাৰ সময়ত মোকো কিয় লৈ নগ'লা মা? কিয় মোক জীয়াই থাকিবৰ বাবে সুবিধা দিলা? কিয়?? মা, এইখন ঘৰত মোৰ ভাত শেষ হৈ আহিছে। মই এইখন ঘৰত থাকিব নোৱাৰোঁ। লগে

লগে ছ-গালেদি বৈ আহে অশ্রু-প্লাবন। কেঁচুৱাৰ দৰে ফেকুৰি উঠে সি।

সকলোপৰা বমণীয়ে উপলব্ধি কৰি আহিছিল—মাহীমাকে তাক ভাল নেপায়, তাৰ উন্নতি কামনা নকৰে। অকল সেয়ে নহয়, পাকে-প্ৰকাৰে তাক মৰিবৰ বাবেও অভিশাপ দিয়ে। বমণীয়ে এইবোৰ সকলো ভাগ্যৰ অভিশাপ হিচাপে ভাবি দিনবোৰ অতিবাহিত কৰি গৈ থাকে।

পঢ়া-শুনাত সি বৰ বেয়া নাছিল। স্কুলৰ শিক্ষকসকলেও তাক ভাল পাইছিল। তাৰ সৎ আৰু নম্ৰ স্বভাৱৰ বাবে স্কুলৰ সকলো শিক্ষকে তাক মৰম কৰিছিল।

এটা দীঘল উকি মাৰি বেলখন আকৌ এবাৰ এটা ষ্টেচনত ব'লগৈ। বেল ষ্টেচনটো সিমান ডাঙৰ নহয়। সি তাতে নামিব নেকি এবাৰ চিন্তা কৰিলে। ইতিমধ্যে কিছুমান যাত্ৰী ডবাটোৰ ভিতৰলৈ সোমাই আহিল। সি সেইটো ষ্টেচনতে নমাটোকে চিন্তা কৰিলে। বান্ধৰপৰা ছুটকেছটো নমাই গাড়ীৰপৰা নামিল। কিছু সময় সি প্লেটফৰ্মতে এনেয়ে ইফালে সিফালে ঘূৰি ফুৰিব ধৰিলে। এবাৰ প্লেটফৰ্মত থকা দীঘল বেঞ্চ এখনত চকু পৰিল। সি তাতে বহি পৰিলগৈ।

বেলখনে আকৌ দীঘল উকি এটা মাৰি গুজৰি উঠিল। প্লেটফৰ্মত মানুহৰ ভিৰ কমি গ'ল। গাড়ীখনে আকৌ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে। অলপ সময় সি বেলখন যোৱাৰ ফালে চাই থাকিল। কাষত থকা পকা ফলিখনত তাৰ চকু পৰাত সি জানিব পাৰিলে ষ্টেচনটোৰ নাম লাকুৱা। মনতে ছুৰাবমান নামটো আঙুৰালে। হঠাৎ তাৰ মনত পৰিল লাকুৱাত তেলৰ পুং ওলাইছে। বহুত মানুহে তাত চাকৰি কৰে। ক'বাত নিশ্চয় এটা নহয় এটা চাকৰি খালি থাকিবই।

যি কোনো চাকৰি। সি ছুটকেছটো খুলি আৰু কিমান টকা তাৰ হাতত জমা আছে হিচাপ কৰি চালে। দুকুৰি পাঁচ টকা। ঘৰৰ পৰা আহোঁতে সি চাৰিকুৰি টকা দেউতাকৰ বিছনাৰ তলৰপৰা চুৰি কৰি আনিছিল। ইচ্ছা কৰা হলে সি দেউতাকৰ বাকী এশ টকাও লৈ আহিব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু নানিলে। বিবেকে তাক বাধা দিলে।

তিনিদিন ধৰি সি লাকুৱা আৰু তাৰ আশে-পাশে থকা তেল নগৰীৰ সম্ভাৱ্য সকলো অফিচত চাকৰিৰ সন্ধানত ঘূৰিল। আৰু এইদৰে ঘূৰি ঘূৰি যেতিয়া মৰাণ পালেহি আৰু তাতো যেতিয়া সি একো সুবিধা কৰিব নোৱাৰিলে তেতিয়া চাকৰিৰ প্ৰতি তাৰ বিতৃষ্ণা জন্মিল। চাকৰিৰ আশা বাদ দিলে। জীৱনৰ প্ৰতিও তাৰ ধিক্কাৰ আহিল। অৱশেষত উপায়স্বৰ হৈ নামনিমূৱা এখন বেজত উঠিল। লক্ষ্য-ভ্ৰষ্ট পথিক। ক'ত যাব সি নিজেও নেজানে। জীৱনৰ প্ৰতি তাৰ মোহ নাইকিয়া হ'ল। যিযোৰ সাজ-পোছাক পিন্ধি এদিন ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিছিল, সেইযোৰ সাজ-পোছাক তেতিয়াও তাৰ গাতে আছিল। ঘাম আৰু মলি লাগি ইতিমধ্যে পোছাকঘোৰে এনে এটা ৰূপ লৈছিল যেন সি এটা মটৰ গেৰেজত কাম কৰা মেকানিকহে। সলনি কৰাৰ অশ্ৰু কোনো পথো নাছিল; কাৰণ দ্বিতীয় এযোৰ পোছাক তাৰ হাতত তেতিয়া নাছিল। অৱশেষত বেজখন গৈ আৰু এটা ষ্টেচনত ব'লগৈ। এইখন বেজ সক-বৰ সকলো ষ্টেচনতে বয়। আনকি এসময়ত হাত দাঙিলে বয় বুলিও প্ৰবাদ আছে। এইটো ষ্টেচন আনবোৰতকৈ ডাঙৰ আছিল। সি তাতে নামিব নেকি ভাবিলে আৰু এটা সময়ত নামি পৰিল। তাৰ পাচত প্লেটফৰ্মত এখন দীঘল বেঞ্চ দেখা পাই তাতে বহি কি কৰিব চিন্তা কৰিলে। ইতিমধ্যে তাৰ হাতত মাত্ৰ দহ টকাহে জমা আছিলগৈ। হঠাৎ তাৰ ভাব হ'ল—ষ্টেচনটোৰ নাম কি? বহাৰপৰাই সি ইফালে সিফালে চালে। দূৰৈত পকা ফলি এখনত কিবা নাম এটা

সি দেখা পালে। দূৰবপৰা ভালদৰে নামটো দৃষ্টি-গোচৰ নোহোৱাৰ বাবে সি ধৰিব নোৱাৰিলে।

“হেৰি, এই ষ্টেচনটোৰ নাম কি?” বৰ্মণীৰ ফালে আহি থকা আদহীয়া মানুহ এজনক দেখি সি সুধিলে।

“শিৱসাগৰ।” মানুহজনে কলে।

মানুহজনে কিছুপৰ বৰ্মণীৰ মুখৰফালে চাই থাকিল। তাৰ পাচত আকৌ কলে—“তুমি ক’বপৰা আহিছা?”

“বহুত দূৰবপৰা আহিছোঁ।” বৰ্মণীয়ে ইচ্ছা কৰিয়ে অহা ঠাইডোখৰৰ নাম নকলে।

“কলৈ যাবা?” মানুহজনে আকৌ সুধিলে।

বৰ্মণী মহা মস্কিলত পৰিল। সি কি কব ভাবি নেপালে।

“যোৱাৰ তেনে কোনো নিৰ্দিষ্ট ঠাই নাই। আহিছোঁ বিভিন্ন ঠাই চাম বুলি।” বৰ্মণীয়ে উপায়বিহীন হৈ তেনেদৰে কলে। মানুহজনে অলপ ইহাৰ দৰে কৰিলে আৰু কঁকালৰ খোচনিবপৰা বিড়ি এটা উলিয়াই জ্বলাই ললে।

“আমাৰ ইয়াতনো কি চাবা? চাব লগা বস্তু ঢেৰ আছে আৰু নাযো। তাহানিৰ আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ ঘিৰোৰ দৌল, দেৱালয়, পুখুৰী আছে সেইবোৰ ধ্বংস হৈ কেৱল জঁকা একোটাহে আছেগৈ। মেৰামতিৰ লক্ষ্য কাৰো নাই। আজি সেইবোৰ চুঙা বাতুলী, ফেঁচাৰ বাহ হৈছে। জৰি, ফুটকলা আদি বিভিন্ন গছ-গছনিয়ে সেইবোৰ চাটি ধৰিছে। এসময়ত স্বৰ্গদেউসকলে য’ত বহি দেশ শাসন কৰিছিল, য’ত বহি মন্ত্ৰণা দিছিল আজি তাত শিয়াল, কুকুৰ, মেকুৰী, চৰাই-চিৰিকটিৰ ৰাজত্ব চলিছে। তাতোকৈ আৰু কিবা দুখ লগা কথা থাকিব পাৰে জানো?” মানুহজনে একে উশাহতে কথাবোৰ কৈ হাতত থকা বিড়িটোলৈ লক্ষ্য কৰিলে।

আধা জলি নুমাই যোৱা বিড়িডোখৰ আঁতৰলৈ দলি মাৰি দি মানুহজন বৰ্মণীৰ ওচৰলৈ আৰু অলপ চাপি আহি লাহেকৈ কলে—

“এইবোৰ কথা কৈ কোনো লাভ নাই। কিন্তু নকৈও নোৱাৰোঁ। দেশৰ অমূল্য সম্পদৰাশিৰ কিবা এটা নষ্ট হোৱা দেখিলে গা দেই-পুৰি মৰে। পুৰণি স্মৃতি কাৰেংঘৰৰ ইটা খহাই নি আলিবাট বন্ধা এনে অপদাৰ্থ জাতি পৃথিৱীত ক’ববাত আছে? নাই, ক’তো নাই। মই মূৰ্খ মানুহ। তথাপিতো কওঁ, নাই, ক’তো নাই। পিচে সময় বহুত হ’ল। বাক মই যাওঁ দেই।”

“ভাল।”

মানুহজন বৰ্মণীৰ ওচৰবপৰা বিদায় লৈ বেল লাইনৰ কাষে কাষে পূবমুৱা হৈ গৈ থাকিল। চকুৰে নেদেখালৈকে বৰ্মণীয়ে মানুহজনলৈ চাই থাকিল।

বহা ঠাইবপৰা বৰ্মণী উঠিল। কোনফালে গলে ভাল হব সি ভাবিলে। ছুটকেছটো হাতত লৈ সি ষ্টেচনৰ উত্তৰেদি যোৱা সৰু শিলগুটি দিয়া বাস্তাইদি আগবাঢ়িল। অলপদূৰ গৈ শিলগুটি দিয়া বাস্তাটো এটা ডাঙৰ বাস্তাত লগ লাগিছে। সংযোগস্থলত কেইখনমান চাহৰ দোকান দেখা পাই বৰ্মণীয়ে ভীষণ ভোক লগা অনুভৱ কৰিলে। দোকান এখনত সোমাই চাহ আৰু দুখনমান পুৰী খাই ললে। সি গাত বল পোৱা যেন পালে।

চাহৰ দোকানবপৰা ওলাই সি দক্ষিণফালে যোৱা বাস্তাইদি আগবাঢ়িল। কিছুদূৰ যোৱাৰ পাচত সি পূবফালে যোৱা সৰু এটা উপপথ দেখা পালে। উপপথটোৱেদি সি গৈ থাকিল। কিছুদূৰ যোৱাৰ পাচত কেঁকুৰি এটা পোৱাৰ আগতে আলিটোৰ কাষত এজোপা অৰ্জুন গছৰ ছাঁ পাই তাতে সি ভাগৰত বহি পাবিল। ভাগৰত হাত-ভৰিবোৰ তাৰ জঠৰ যেন লাগিছিল। তাতে সন্মুখত বেলিটো লৈ খোজ কঢ়াত গোটেই গাটো ঘামত তিতি গৈছিল।

ভাগৰত অলস অলস লগা দেহাটো স্থিৰে ৰাখিব নোৱাৰি ছুটকেছটো গাৰ ওচৰলৈ আৰু অলপ চপাই সি দেহাটো গা-গছডালত এৰি দিলে, গাটো ৰাই-জাই লাগিল। প্ৰথমতে সি কলৈ যাব আৰু

কোনকালে গলে তাৰ উপকাৰত আহিব, ভাবিলে। ভাবি কিন্তু কোনো পাব নেপালে, কাৰণ অচিনাকি ঠাই, ঠাইডোখৰৰ বিষয়ে সি একো নেজানে। হঠাৎ তাৰ মনত পৰিল—গাওঁবিলাকৰ মাজত উন্নয়ন খণ্ড থাকে, তালৈকে যোৱা ভাল হ'ব নেকি? হয়তো সেই-বিলাকত চাকৰি থাকিব পাৰে। পাঁচ বছৰ ধৰি নগৰবোৰত চাকৰি চাকৰি বুলি কতবাব কতজনৰ আগত দেখা-সাক্ষাৎ হ'ল, কতজনে আশ্বাস দিলে; কিন্তু চাকৰি এটা ভাগ্যত নঘটিল। উন্নয়নখণ্ডলৈ কেনি যাব লাগিব বাক? কাৰোবাক দেখাৰ আশাৰে সি ইফালে-সিফালে চালে। দুবৈৰ কেঁকুৰিটোৰ ওচৰত এজাক স্কুলীয়া ছোৱালী তাৰফালে আহি থকা দেখা পালে। ভালদৰে চাই দেখিলে কেইটামান ল'ৰা ছোৱালীজাকৰ পিচে পিচে আহি আছে।

স্কুলীয়া ল'ৰা-ছোৱালীজাক আহি তাৰ কাষ পালেহি।

“হে'ৰা ভাইটিহঁত, তোমালোকৰ ইয়াৰ উন্নয়ন খণ্ডটো কোন কালে গলে পোৱা যাব?”

ল'ৰা-ছোৱালীজাকে সম্ভৱতঃ সি কোৱা কথাখিনি বুজি নেপালে। সিহঁতে তাৰ মুখৰ ফালে চাই থাকিল। সি আকৌ কলে,—“মানে আঞ্চলিক পঞ্চায়ত অফিচলৈ কেনি যাব লাগিব?”

“আহক, আমাৰ লগতে আহক। অলপ দূৰ গলেই বাস্তাটো পাব।”

ইতিমধ্যে ছোৱালীজাকটোৰ খোজ মন্ত্ৰ হৈ গ'ল। বমণী আগত আক পাচে পাচে ল'ৰা কেইটা গৈ থাকিল। বমণীয়ে ল'ৰাকেইটাৰ ঘৰ কোন গাৱঁত, কোন শ্ৰেণীত পঢ়ে ইত্যাদি ইটো-সিটো কথা পাতি গৈ থাকিল। অলপ দূৰ যোৱাৰ পাচত এটা সৰু গাৱঁলীয়া বাস্তা পাই সিহঁত বৈ গ'ল।

“এই বাটেদি আধামাইলমান গলে এটা তিনিআলি পাব। তিনি আলিটোৰ উত্তৰলৈ যিটো শিলগুটি দিয়া বাস্তা পাব, সেই বাস্তাইদি আক এমাইলমান গলেই আঞ্চলিক পঞ্চায়ত অফিচটো পাবগৈ।”

“ধন্যবাদ।”

ল'ৰাকেইটাই দেখুৱাই দিয়া বাটটোৱেদি বমণী আঁতৰি গ'ল। উন্নয়ন খণ্ডৰ অফিচ পাই কাঠৰ জপনাখন খুলি সি সোমাই গ'ল। বাৰাণ্ডাত কিছু সময় থিয় হৈ উন্নয়ন খণ্ডৰ মুখ্য সহায়কজনক বিচাৰিলে। পিয়ন এটাই দেখুৱাই দিয়াত সি গৈ মুখ্য সহায়কৰ ওচৰত থিয় হৈ ব'ল। মুখ্য সহায়কজনক চাকৰি খালি হৈ আছে নেকি সোধাত মুখ্য সহায়কজনে তাক পিয়নৰ কাম এটা খালি হৈ থকাৰ কথা কলে আৰু সেই বিষয়ে খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াৰ ওচৰলৈ যাবলৈ পৰামৰ্শ দিলে।

“সোমাব পাবোনে ছাৰ?” হালধীয়া পৰ্দাখন দাঙি সি খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াক উদ্দেশ্য কৰি কলে। খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াজনে মূৰ তুলি চালে।

“নমস্কাৰ।”

খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াজনে মূৰ জোকাৰিলে।

“মই বহুত দূৰপৰা আহিছোঁ। শুনিছোঁ বোলে আপোনাৰ ইয়াত পিয়নৰ কাম এটা খালি আছে। মই বৰ দুখীয়া ঘৰৰ। মোৰ কোনো নাই। দয়া কৰি চাকৰিটো দিলে জীয়াই থকাৰ পথ এটা পাওঁ।” বমণীয়ে কথাখিনি বৰ অমুনয়ৰ সূৰত কলে।

“কিমানলৈকে পঢ়িছিলো?”

“পি.উ. পাছ কৰিলোঁ।” ইচ্ছা কৰিয়ে বমণীয়ে তাৰ প্ৰকৃত শিক্ষাৰ কথা গোপন কৰি কলে।

“পিয়নৰ চাকৰি এটা অৱশ্যে খালি আছে; কিন্তু আজিকালিতো মই দিব নোৱাৰোঁ। তাৰোপৰি স্থানীয় ল'ৰাই বহুত আছে। বহুতে দৰ্খাস্ত কৰিছে। গতিকে...” খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াজনে কথাখিনি শেষ নকৰি পুনৰ সন্মুখত থকা কাগজবোৰত চহী কৰাত ব্যস্ত হ'ল।

বমণীয়ে আক অলপ কৈ চাব নেকি ভাবিলে। নকলে। অফিচবোৰ আক তাত কাম কৰা প্ৰতিজন চাকৰিয়ালৰ প্ৰতি তাৰ যুগা ভাব জাগিল। খণ্ড উন্নয়ন বিষয়াজনৰ ওচৰপৰা সি গুচি আহি পুনৰ মুখ্য সহায়কজনৰ ওচৰত গৈ এইবাৰ বহি পৰিল।

“চাহাবে কি কলে ?” মুখ্য সহায়কজনে কি কব আগতে জনা আছিল যদিও এনেয়ে সুধিলে।

“স্থানীয় ল’বাকহে দিয়াৰ কথা কলে।”

“আচলতে তেওঁৰ ঘৰৰ ভাত বান্ধনি ল’বাটোক দিবৰ বাবে ঠিক কৰি ৰাখিছে। এই যে ল’বাবিলাকৰপৰা আবেদন-পত্ৰ বিচাৰিছে এইবোৰ চব ভুৱা, চব ফাঁকি।” মুখ্য সহায়কজনে প্ৰথমতে অলপ ইঁহাৰ দৰে কৰি শেষত গহীন সুৰত কলে।

সি অফিচৰপৰা ওলাই আহিল। বিষয়াজনৰ প্ৰতি তাৰ এনে ঘৃণা ভাব হৈছিল যে ওলাই আহোঁতে সি বিষয়াজনৰ ফালে এবাৰো মূৰ তুলি নেচালে। সি এইবাৰ অহা বাস্তাইদি নগ’ল, এইবাৰ অহা এটা বাস্তাইদি আগবাঢ়িল। যাওঁতে ভাবিলে, চাকৰিৰ পৰিবৰ্তে কাৰোবাৰ ঘৰত হাল-কোৰ মাৰিবলৈকো সি লাজ নকৰে। সকৰে পৰা সি হাল-কোৰ মাৰি পঢ়া-শুনা কৰিলে, আনকি কলেজত পঢ়োতেও। কলেজত পঢ়োতে বন্ধত সি ঘৰলৈ আহে আৰু খেতি পথাৰত লাগি যায়। কিন্তু তাৰ দৰে ল’বাক চাকৰেইবা ৰাখিব কোনে ?

পাচফালৰপৰা অহা এখন চাইকেলৰ শব্দ শুনি সি চকু খাই উঠিল। কিমানদূৰ আগুৱাইছিল সি অনুমান কৰিব নোৱাৰিলে কিন্তু বহুত দূৰ অহা যেন লাগিল। ভোক আৰু পিয়াহত তাৰ অৰ্ধ-কৰ্ণ শুকাই যোৱা যেন অনুমান হ’ল। তথাপিহে সি গৈ থাকিল। কিছুদূৰ যোৱাৰ পাচত সি আৰু ঘাব নোৱাৰা হ’ল। হাতত থকা ছুটকেছটো দাঙি ৰাখিবৰ কাৰণেও তাৰ গাত শক্তি নোহোৱা যেন পালে।

ইফালে-সিফালে চাওঁতে সি অলপ আঁতৰত এটা পকীঘৰ দেখা পালে।

“ভিতৰত কোন আছে ?” জপনাখন খুলি চোতালৰপৰা সি মাত লগালে।

ভৃত্য জাতীয় এজন আদহীয়া মানুহ ওলাই আহি কলে, “খাজনা সোঁটো ঘৰত লয়। তালৈ যাওক।”

“নহয়, মানে মোৰ খুউব পিয়াহ লাগিছে। মোক এগিলাচ পানী খুৱাবনে ?” মানুহজনক লক্ষ্য কৰি সি শুকান মাতেৰে কলে। মানুহজন ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল। অলপ পাচত এগিলাচ পানী আনি দিলেহি। বমণীয়ে একে উশাহতে পানী গিলাচ খাই শেষ কৰিলে।

“আৰু লাগে ?”

বমণীয়ে এটা দীঘল উশাহ লৈ কলে—“দিয়ক।”

মানুহজনে এগিলাচহে পানী আনিছিল। গতিকে পানী আনিবৰ বাবে সি আকৌ ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল। ইতিমধ্যে তাৰ চকু গোটেই ঘৰটো, ঘৰটোৰ পৰিবেশৰ ওপৰত বাগৰি গ’ল। এনে এঘৰত সি জন্ম লোৱা হলে,—মনতে বমণীয়ে ভাবিলে। হঠাৎ তাৰ চকু পৰিল থিৰিকীৰ ফাঁফেদি এজনী ছোৱালীয়ে তাৰ ফালে নিৰীক্ষণ কৰি আঁতৰি গৈছে।

এগিলাচ ছুগিলাচ কৰি তিনি গিলাচ পানী খোৱাৰ পাচতহে গাত তৎ অহা যেন বমণীয়ে অনুভৱ কৰিলে।

“তুমি ক’বপৰা আহিছা ?” পানী দিয়া মানুহজনে সুধিলে। সুধিছিল তাৰ পানী খোৱা দৃশ্যটো দেখি, হয়তোবা তাৰ শুকান মুখখন দেখি।

“ইকৰানি গাৰুঁবপৰা।” বমণীয়ে মিছাকৈয়ে কলে।

“ইয়াত কোনোবা আছে নেকি ?”

“নাই।” অলপ বৈ বমণীয়ে আকৌ কলে—“ক’ববাত কিবা কাম-কাজ পাওঁ নেকি তাৰ সন্ধানতহে আহিছোঁ.....” আৰু কিবা এটা কব খুজিও কোনো লাভ নহব ভাবি বমণী বৈ গ’ল।

ইতিমধ্যে পানী দিয়া মানুহজন গিলাচটো থবৰ বাবে ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল। কিছু সময় বমণীয়ে কি কৰোঁ, কি নকৰোঁ তেনে ভাবত থিয় হৈ থাকিল।

অলপ পিচতে এজন খুলন্তৰ আদহীয়া মানুহ ভিতৰৰপৰা ওলাই আহিল। বমণীলৈ চাই তেওঁ সুধিলে—“তোমাক কি লাগে?”

বমণীয়ে খেবোগেবোকৈ তাৰ উদ্দেশ্যৰ কথা বৰ্ণালে। তাৰ কথা শুনি তাৰ প্ৰতি কিছু সহানুভূতি প্ৰদৰ্শন কৰি মানুহজনে কলে—
“ঘৰৰ কাম কৰিব পাৰিবা? মানে, এই ধৰা খেতি-বাতি?” বমণীয়ে নিকদেগ চিন্তে মানুহজনৰ মুখলৈ চাই দ্বিধামুক্ত মাতেৰে কলে—
“পাৰিম।”

মানুহজনে তাৰ নামটো সুধিলে।

সি কলে। মানুহজন কিছুপৰ মনে মনে মনে ব'ল। তাৰ পিচত সুধিলে—“দৰমহা-পাতি কি লাগিব তোমাক?”

বমণীয়ে সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ পোনপটীয়াভাৱে নিদি মাত্ৰ কলে যে সেই বিষয়ে সি কোনো চিন্তাই কৰা নাই। তথাপি সুধিছে যেতিয়া সি ইয়াকে কব পাৰে যে দৰমহাৰ নামত তাক থকা-খোৱাখিনি দি থাকিলেই যথেষ্ট হ'ব। যিহেতু বৰ্তমান অৱস্থাত সেইটোৱে তাৰ প্ৰধান সমস্যা হৈ পৰিছে।

ইতিমধ্যে বমণী মুঢ়া এটাত বহিছিল। ভূত্য জাতীয় মানুহটোৱে এপিয়লা চাহেবে মৈতে এখন কটি তাৰ সন্মুখত থৈ গ'লহি। পেটৰ জ্বালাত বমণী বাককৈয়ে অতিষ্ঠ হৈ পৰিছিল। গতিকে সি লাজ-সঙ্কোচ কাটি কৰি খোৱাত লাগি গ'ল।

“তুমি পঢ়া-শুনা কিমানলৈকে কৰিছিলি?” হঠাৎ মানুহজনে বমণীৰ মুখলৈ চাই সুধিলে। তেওঁৰ প্ৰশ্নটোত কিছু অপ্ৰস্তুত হলেও বমণীয়ে বিশেষ ইতস্ততঃ নকৰি তেওঁৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিলে। অৱশ্যে সত্য কথা গোপন কৰিছে। মানুহজনৰ আগত কিয় দশম মানলৈকে পঢ়িছিলোঁ বুলি কলে সি নিজেও কব নোৱাৰিলে।

“আক নপঢ়িলা কিয়? অন্ততঃ মেট্ৰিকটো পাছ কৰি খোৱা হলে ভাল আছিল।” তেওঁ যেন এনেয়ে কলে। তাৰ পাচত হঠাৎ কিবা

এটি মনত পৰাৰ দৰে তেওঁ সুধিলে—“অ' ব'বা, আচল কথাটোকে তোমাক সোধা নাই, তোমাৰ ঘৰ ক'ত?”

বমণীয়ে ধত্মত্ খোৱাৰ দৰে খালে। কোনোমতে আগতে কোৱা গাওঁখনৰ নাম মনত পেলাই কলে, “ইকৰানি গাৱঁত।”

অৱশ্যে সেই নামৰ গাওঁ অসমৰ কোনোবা ঠাইত আছে নে নাই সি নেজানে।

মানুহজনে চিগাৰেট এটা জ্বলালে। চিগাৰেটৰ ধোঁৱা এৰি এৰি তেওঁ কোনো কথা নকৈ বহি থাকিল। বমণীয়ে ভাবিলে, তেওঁ বাক মিছা কোৱা বুলি ধৰিব পাৰিছে নেকি? নহলে পুনৰ কোনো কথা নুসুধি নিৰ্বিকাৰ হৈ বহি থাকিল কিয়? নে নীৰৱে বহি থাকি তাৰ গতি-মতি সম্পৰ্কে অনুধাবন কৰিছে?

কাঞ্চনমতি গাওঁখন শিৱসাগৰ পুখুৰীৰ পশ্চিম পাৰেদি যিটো শিলগুটি দিয়া বাস্তা আছে সেই বাস্তাইদি তিনিমাইল গলেই পোৱা যায়। গাওঁখন অতি পুৰণি। তাহানি আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ দিনত কাঞ্চনমতি নামে এজনী নটীয়ে এই গাৱঁৰপৰা গৈ স্বৰ্গদেউ সকলৰ আগত চমকপ্ৰদ নাচ-গান কৰিছিলহি আৰু সেইবাবেই স্বৰ্গদেউসকলে আগৰ নামটো সলনি কৰি গাওঁখনৰ নাম ধলে কাঞ্চনমতি।

কাঞ্চনমতি গাৱঁৰ ধনঞ্জয় মৌজাদাৰ এজন নাম-যশ থকা মানুহ। অঞ্চলটোৰ গোটেই মানুহবোৰে তেওঁক সমীহ কৰি চলে। ইয়াৰ কাৰণ বহুত। মৌজাদাৰৰ টকা-পইচাৰ অভাৱ নাই। মানুহে টানে-আপদে সহায় বিচাৰিলে কিবা নহয় কিবা এটা সহায় কৰিবই। কোনোবা মানুহে খাজনা দিব নোৱাৰিলে পছমনি মৌজাদাৰৰ নিচিনাকৈ মাটি ‘চেলত’ বা কোবোক নকৰে। ব্যৱহাৰত ধনঞ্জয় মৌজাদাৰ বৰ নম্ৰ আৰু ভদ্ৰ। কোনোবাই বিপদত পৰি কিবা

বুদ্ধি-পৰামৰ্শ বিচাৰিলেও সজ বুদ্ধি-পৰামৰ্শহে দিয়ে। কাৰো অহিত নিচিন্তে। সেইবাবে ধনঞ্জয় মৌজাদাৰক সকলোৱে ভাল পায়, শ্ৰদ্ধা কৰে, দেৱতা হেন জ্ঞান কৰে।

মৌজাদাৰৰ ল'ৰা দুটা, ছোৱালী এজনী। ল'ৰা দুটা ডাঙৰ, ছোৱালীজনী সৰু। ল'ৰা দুটাৰ নাম বড় আৰু প্ৰদীপ। ছোৱালীজনীৰ নাম দীপালী। সিহঁত দুয়োটাই পঢ়ি-শুনি দূৰৈত থাকি চাকৰি কৰে। উপযুক্ত বয়স হোৱাত মৌজাদাৰে সিহঁত দুয়োটাকে বিয়া-বাৰু কৰাই দিছে। সন্তান-সন্ততিও হৈছে। দীপালীৰ বয়স বেছি হোৱা নাই। কলেজত ভৰি দিছেহে মাত্ৰ। ঘৰখনৰ একমাত্ৰ ছোৱালী হিচাপে দীপালীলৈ ঘৰৰ সকলোৰে অপাৰ মৰম-স্নেহ।

কেইদিনমানৰ ভিতৰতে বৰ্মণীয়ে মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ বিষয়ে বহুতো কথাই আয়ত্ত কৰি লব পাবিলে। মৌজাদাৰ আৰু তেওঁৰ পৰিবাৰ মেনকাক চিনোতে তাৰ বেছিদিন নেলাগিল। দীপালীক চিনোতেহে তাৰ কিছুদিন লাগিছিল; কাৰণ দীপালী তেতিয়া ডিগ্ৰীৰ দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰী। প্ৰায় সময়তে কলেজত থাকে। বন্ধত কেতিয়াবা ঘৰলৈ যায় যদিও পঢ়া-শুনা কৰি থাকে। বৰ বেছি কথা নকয়। বেছি ফুৰা-চকা নকৰে। লাগতিয়াল কথাৰ বাহিৰে বৰ্মণীৰ লগত কোনো কথা নকয়। বড় আৰু প্ৰদীপৰ পৰিয়াল দুটাক বৰ্মণীয়ে বহুত দিনৰ পিচতহে এবাৰ বিহুৰ সময়ত মাত্ৰ চাৰিদিনৰ বাবেহে সগ পাইছিল। গতিকে সেই দুটা পৰিয়ালৰ বিষয়ে বৰ্মণীয়ে কোনো ধাৰণা কৰিব পৰা নাছিল। তথাপিহে প্ৰদীপৰ পৰিবাৰ নিক, বড়ৰ পৰিবাৰ মালবিকাতকৈ যে বেছি দৰদী তিবোতা সেইটো সি প্ৰথম দেখাতে অনুমান কৰিব পাৰিছিল।

দিনবোৰ বেছি পুৰণি হৈ যোৱাৰ লগে লগে মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ প্ৰতি বৰ্মণীৰ এটা বেলেগ মোহ সোমাল। সি ভাবিবই পৰা নাছিল যে তাৰ দৰে এটা ল'ৰাৰ প্ৰতি সেইখন ঘৰৰ ইমান মৰম

থাকিব পাৰে। অতি কম দিনৰ ভিতৰতে সি মৌজাদাৰৰ ঘৰৰে এটা হৈ পৰিল।

মৌজাদাৰে বৰ্মণীক নিজৰ সন্তানৰ দৰে মৰম কৰে। মেনকাইও একে ভাবে ল'লে। কাঞ্চনমতী গাৱঁৰ মানুহেও বৰ্মণীক ভাল পায়। সি কেনে ধৰণৰ ল'ৰা সকলোৱে বুজি পালে। তাৰ ব্যৱহাৰত, তাৰ কামত সকলোৱে প্ৰশংসা কৰে। মৌজাদাৰেও তাৰ কামত খুঁত বিচাৰি নেপায়। ধৰিব নোৱাৰে। ঘৰখনৰ বাকী চাকৰ-বিলাকৰ দৰে বৰ্মণীয়ে কোনো কামতে ফাঁকি নিদিয়ে। কেতিয়া কোনটো কাম কৰিব লাগে মৌজাদাৰে তাক কব নেলাগে আৰু কাম শেষ নোহোৱা পৰ্য্যন্ত সি একাগ্ৰচিত্তে কৰি থাকে। ঘৰৰ বাকী চাকৰবোৰৰ লগত বহুত ক্ষেত্ৰত তাৰ মনৰ অমিল সি অনুভৱ কৰে, আৰু যিটো কাম সি ভাল বুলি বিবেচনা কৰে তাকহে কৰে। গাৱঁৰ বহুতে তাক তাৰ আচল ঘৰ ক'ত সোধে। সি কিন্তু কাকো নকয়। জোনাকীয়েও তাক সেই বিষয়ে বহুত দিন সুধিছে, সি কিন্তু কোৱা নাই। জোনাকী মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ বন-কৰা ছোৱালী। সৰুবেপৰা মৌজাদাৰৰ ঘৰতে আছে। এতিয়া ভৰযৌৱনা। সময় আৰু সুবিধা পালে জোনাকীয়ে বৰ্মণীক বহুত কথা কব বিচাৰে; কিন্তু তেনে সুবিধা জোনাকীক সি নিদিয়ে। সি আঁতৰি থাকে। জোনাকীৰ ব্যৱহাৰপৰা বৰ্মণীয়ে অনুমান কৰে—জোনাকীয়ে তাক মনে মনে ভাল পায়, তাক নিচেই কাষত পাব বিচাৰে। বৰ্মণীয়ে এই বিষয়ে সদায় সতৰ্ক থাকে; কাৰণ সি মৌজাদাৰৰ ঘৰৰ তিলমানো অনিষ্ট চিন্তা কৰিব নোৱাৰে। মৌজাদাৰক সি বিশ্বাসঘাতকতা কৰিব নোৱাৰে। মৌজাদাৰে তাৰ জীৱন বচাইছে, মৌজাদাৰে তাক জীৱন দিছে। মৌজাদাৰে তাক নৰখা হলে ইমান দিনে তাৰ অৱস্থা কিবা হ'লহেঁতেন। গতিকে মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ প্ৰতি বেয়া কথা চিন্তা কৰা মানেই পাপ। তদুপৰি ছোৱালীৰ লগত খেলা কৰা তাৰ জীৱন নহয়। ভগবানে তাক বহুত দিনৰ আগতেই তেজ-মাংসৰ

দেহবপৰা, কামনা-বাসনাবপৰা আঁতৰ কৰি বেলেগ মানুহ হিচাপে জীয়াই বাখিছে। তাৰ কল্পনাৰ কাৰেং বহুত দিনৰ আগতেই ধূলিত মিহলি হৈ গৈছে। সি জীৱনত কোনোদিনেই সেইবোৰ চিন্তা কৰিব নোৱাৰে।

ৰমণীয়ে যিমানৈ জোনাকীৰ ওচৰবপৰা নিজকে আঁতৰ কৰি বাখিবলৈ বিচাৰিলে তাই সিমানে তাৰ কাষ চাপিবলৈ চেষ্টা কৰিলে। ৰমণীক দেখিলে তাই চঞ্চল হৈ উঠা হ'ল, ৰমণীৰ প্ৰতিটো কথা তাইৰ আপোন আপোন লগা হ'ল; বুকুৰ কোনোবাখিনিৰ তাইৰ বাই-জাঁই লগা হ'ল।

“ৰমণী, তোমাক বহুত দিনৰপৰা এটা কথা কওঁ কওঁ কৰি আছেঁ; কিন্তু কবহে পৰা নাই।” জোনাকীয়ে এদিন ৰমণীক অকলে পাই কলে।

ৰমণীয়ে তাইৰ কথাৰ প্ৰকাশ-ভঙ্গী দেখিয়েই তাই কি কবলৈ বিচাৰিছে ধৰিব পাৰিছিল। গতিকে সি একো নকলে।

“কি হ'ল, একো নেমাতিলা দেখোন?”

“ভাবিছোঁ, তুমি কব খোজা কথাটো মৌজাদাৰবপৰা আদেশ লৈ শুনা ভাল হবনে, মৌজাদাৰণীৰপৰা আদেশ লৈ শুনা ভাল হব।” ৰমণীয়ে কলে।

“ইস্ সেইবোৰ কথা আনক সুধি শুনে নেকি? অকৰা ক'ববাৰ।” তাই অলপ অভিমানৰ স্ৰবত কলে।

“তেন্তে কাক সুধি শুনিম?”

“নিজৰ মনক।” বুকুৰপৰা খহি পৰা আচলখন দাঙি লবৰ চেষ্টা কৰি তাই ৰমণীৰ অলপ ওচৰলৈ আহি লাহেকৈ কলে।

ৰমণীয়ে একো নকলে। মাথোন হাঁহি হাঁহি খেতিৰ পামলৈ গুচি গ'ল।

ৰমণীয়ে ভাবিলে, এয়া জোনাকীৰ দোষ নহয়, তাইৰ এতিয়া ছন্দময় গাভৰু জীৱন। এই সময়ত তাইৰ মন খোকি-বাখো।

কাৰোবাক নিজৰ সৰ্বস্ব উজাৰি দি ভালপোৱাৰ সময়। কাৰোবাৰ ওচৰত নিজকে বিলাই দিয়াৰ সময়। তাইক এতিয়া আমেজভৰা এখন অন্তৰ লাগে।

সেইদিনাৰ বাকীছোৱা সময় ৰমণীয়ে শান্তিৰে ক'তো কটাৰ নোৱাৰিলে। ক'তো মনপুতি কাম এটা কৰিব নোৱাৰিলে। কিবা আঁত নোহোৱা অলেখ চিন্তাই তাৰ মনটো গচকি গ'ল।

জোনাকীয়েও বাকীছোৱা সময় শান্তিৰে কটাৰ নোৱাৰিলে। তাইৰ মনলৈয়ো চিন্তাৰ অলেখ জোৱাৰ নামিল। লাগ-বান্ধ নোহোৱা কিছুমান কথাই তাইৰ মনটো খলক লগাই থাকিল। তাই ভাবিলে, ৰমণীক তেনেদৰে সুধি ভুল কৰিলে নেকি বাক?

তাৰ পিচত দিনটোত জোনাকী আৰু ৰমণীৰ মাজত দেখা-দেখি হোৱা নাছিল। ৰমণী পামৰপৰা সন্ধ্যা লগাৰ বহুত পাচতহে ঘূৰিছিল। তাই ৰমণীক কেইবাবাৰো লক্ষ্য কৰিলে, এবাৰ ভাত খাওঁতে কিবা লাগিব নেকি সোধাৰ চলেৰে ৰমণীৰ কাষও চাপিছিল; কিন্তু তাৰ চকু-মুখত তাই কোনো ইঙ্গিত দেখা নেপালে। তাইৰ বাঢ়ি অহা উদ্ঘাটো দমি গ'ল। বাবে বাবে তাই নিজকে প্ৰশ্ন কৰিলে—তাই দেখিবলৈ বেয়া নেকি বাক? বহুতে দেখোন তাইৰ ৰূপ-যৌৱন বৰ প্ৰশংসা কৰে! জোনাকী পকুৱাৰ আন্ধাৰত পোহৰ দিয়াৰ যিদৰে নিজা বৈশিষ্ট্য আছে, তাইৰ জোনাকীৰো যি কোনো পুৰুষকে মুহিব পৰা ৰূপ-যৌৱন আছে বুলি বহুতে কোৱা তাই নিজেই শুনিছে। অৱশ্যে শিক্ষাটো নাই। শিক্ষা নেথাকিলেও মানুহে পেৰেম-পীৰিতি কৰিব নেজানে নেকি কিবা? ৰমণীৰনো কি শিক্ষা আছে? শিক্ষা থাকিলে লোকৰ ঘৰত চাকৰ কৰে নেকি? চাকৰ নকৰি ক'ববাত চাকৰি কৰিলেহেঁতেন। তাই আৰু ভাবিলে, ৰমণীয়ে তাইক সেয়া ধেমালি কৰোঁ বুলিয়েই নিশ্চয় কৰিলে। মনটো জুখি চালে হবলা। পুৰুষ জাতিটো এনেকুৱাই—গাভৰু ছোৱালীক মনৰ কষ্ট দি ভাল পায়। বং চায়।

তথাপি জোনাকী অলপো নিবাস নহ'ল। তাই ভাবিলে, হাজাৰ হওক, বমণীও এটা ডেকা ল'ৰা। তাৰো দেহ কেঁচা তেজ-মাংসই গঢ়। এদিন সি তাইৰ কাষ চাপিবই। তেতিয়া তাই অভিমান কৰি দেখুৱাব। অৱশ্যে যুহুৰ্তৰ বাবেহে কৰিব। তাৰ পাচত তাই সকলো পাহৰি যাব। বমণীৰ আগত তাই কোনোদিনেই অভিমান কৰিবৰ সৎ নেযায়। কৰিব নোৱাৰে।

দিনবোৰ গৈ থাকিল। ভালেমান সৰু-সুৰা ঘটনা বমণীৰ মূৰৰ ওপৰেদি পাৰ হৈ গ'ল। বমণীয়ে অৱশ্যে কোনোটোকে মনত ধৰি নেবাখিলে। দিনটোৰ কৰ্মব্যস্ততাই বমণীক বহুতো কথা চিন্তা কৰাৰ পৰা বিৰত ৰাখিলে। দিনটোৰ নিচেই কম সময়হে সি ঘৰত থাকিবলৈ সময় পায়। বেছিভাগ সময় পামত ব্যস্ত থাকে।

দৰিকাৰ পাবত থকা পঁচিশ বিঘা মাটিত মৌজাদাৰে তাক এখন খেতি আৰু কুকুৰাৰ পাম খুলি দিছে। অৱশ্যে কথাটো এদিন বমণীয়েই প্ৰথমে মৌজাদাৰক কলে—“দৰিকাৰ পাবত থকা মাটি-ডোখৰত এখন কৃষি-পাম খুলিলে কেনে হয় দেউতা? মাটিডোখৰ কিন্তু বৰ সাকৰা। খেতি-বাতি ভাল হ'ব যেন পাওঁ। তাৰোপৰি আমি ইমানবোৰ কাম কৰা মানুহ আছোঁ। যেতিয়া কোনো দিগদাৰ নহ'ব যেন লাগে।”

মৌজাদাৰে সেইদিনা একো নকলে। কিন্তু তাৰ পৰামৰ্শটো উলাই কৰিব নোৱাৰিলে। সেইদিনা গোটেই নিশা মৌজাদাৰে বমণীয়ে কোৱা কথাটো গভীৰভাৱে চিন্তা কৰি চালে। আৰু শেষত তাৰ পৰামৰ্শত গুৰুত্ব নিদি নোৱাৰিলে। ইমানদিনে মৌজাদাৰে যিটো কথা এবাৰো ভবা নাছিল বমণীয়ে উলুکیয়াই দিয়াৰ পাচত বহুতোবাৰ ভাবিব লগা হ'ল। আৰু শেষত তাত এখন পাম খোলাৰ কথা বমণীক কলে। মৌজাদাৰে তাৰ কথাত গুৰুত্ব দিয়াত তাৰ মন

আনন্দত নাচি উঠিল। আৰু পাচদিনাবপৰা সি সেইডোখৰ মাটিত তাৰ সৰ্বস্ব শক্তি প্ৰয়োগ কৰাত লাগিল। তাত সি গোটেই দিনটো ব্যস্ত থাকে। পামখন খোলাৰপৰা সি কেৱল তাতকেইটা খাবৰ বাবেহে ঘৰলৈ যায়। তাতকেইটা খাই তামোল এখন মুখত ভৰাই আকৌ পামলৈ দৌৰ মাৰে। সি পামৰপৰা আহিব নিবিচাৰে, পামখনেই যেন তাৰ জীৱন। পামৰ প্ৰতিটো শস্যই, প্ৰতিজোপা গছে, প্ৰতিজনী কুকুৰাই তাক যেন অহৰহ হাত বাউল দি মাতি থাকে।

প্ৰথমতে পামখনৰ সকলো কাম মৌজাদাৰে নিজে তদাৰক কৰিছিল। কিন্তু কিছুদিন যোৱাৰ পিচত পামখনৰ প্ৰতি থকা বমণীৰ একাগ্ৰতা আৰু কৰ্মবোধে মৌজাদাৰক এনেভাৱে বেখাপাত কৰিলে যে পামখনৰ সকলো তদাৰকৰ তাৰ বমণীক দি দিয়াটোকে ঠিক কৰিলে। আৰু সেয়েহে এদিন বমণীক মাতি পামখনৰ সকলো তাৰ গতাই দি কলে—“তই মাত্ৰ চকু দিবি, কোনো কাম কৰিব নেলাগে।”

বমণীয়ে একো নকলে। যদিও তাক পামখন কেৱল চকু দিবৰ বাবে মৌজাদাৰে কৈছিল সি কিন্তু পামখন তদাৰক কৰাৰ বাহিৰেও আগতকৈ দুগুণ উৎসাহেৰে কাম কৰি গ'ল। কাম কৰাত সি কোনো লজ্জাবোধ নকৰে। কেনেকৈ পামখনৰ দিনক-দিনে উন্নতি কৰিব পাৰি সেয়ে তাৰ চিন্তা আছিল।

ইতিমধ্যে চৰকাৰৰপৰা খেতি-বাতি আৰু পামখনৰ বিভিন্ন উন্নতিৰ বাবে ভালেকেইটা অনুদান আৰু ঋণ পালে। তাৰ উৎসাহ প্ৰেৰণা দিনে দিনে বাঢ়ি গ'ল। সি মৌজাদাৰৰ লগত আলোচনা কৰি এখন ‘বিৎসুবিচি’ ট্ৰেক্টৰো কিনিলে। এইখন ট্ৰেক্টৰ কিনাৰপৰা তাৰ বহুত সুবিধা হ'ল। কাৰণ এইখন ট্ৰেক্টৰে কেৱল হালেই যে মাৰিব পাৰি এনে নহয়, ইয়াৰ দ্বাৰা দৰকাৰবোধে ঔষধ দিব পাৰি, পানী যোগান ধৰিব পাৰি আৰু বস্তু কঢ়িয়াব পাৰি। তাৰোপৰি বমণীয়ে বেঙ্গৰ লগত যোগাযোগ কৰি ঋণ লৈ এটা অগভীৰ নলী নাদ বহুৱাই

খেতিৰ পথাৰত পানী যোগানৰ ব্যৱস্থা কৰি ললে। মুঠৰ ওপৰত অলপ দিনৰ ভিতৰতে বমণীয়ে পামখন সকলো ফালৰপৰা চকুত লগা কৰি তুলিলে।

ধনঞ্জয় মৌজাদাৰ প্ৰায়ে পামলৈ যায়। বমণীক বুদ্ধি-পৰামৰ্শ দিয়ে। সি অকুণ্ঠচিত্তে মৌজাদাৰৰ বুদ্ধি-পৰামৰ্শ মানি লয়। পামখন দোপত-দোপে উন্নতিৰ ফালে আগবাঢ়ে। শাৰী শাৰীকৈ বোৱা বিভিন্ন খেতিবোৰ লহ-পহকৈ বাঢ়ি আহে। মাজে সময়ে মেনকা আৰু দীপালীও যায়। পামত বমণীৰ কাৰ্য্যকলাপ দেখি তবধ মানে। সি মেনকা আৰু দীপালীক তাৰ পামৰ বিভিন্ন খেতিবোৰ দেখুৱাই আনন্দ পায়। আগতে বতৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি খেতি কৰিছিল। কিন্তু অগভীৰ নলীনাৰ বহুৱাৰ পাচত সি গোটেই বছৰ ধৰি বিভিন্ন খেতি কৰিবলৈ ধৰিলে। এবাৰ দীপালীহঁত শালি খেতিৰ বতৰত তাৰ পামলৈ গৈছিল। বমণীয়ে শাৰী শাৰীকৈ কৰা পুচা-২-২০, আই আৰ-৮, জয়া ইত্যাদি বিভিন্ন উন্নত জাতৰ ধানবোৰ দেখি দীপালীহঁত আচৰিত হৈছিল; কাৰণ সিহঁতে আগতে কোনোদিনে ইমান লহ-পহকৈ বাঢ়ি অহা শস্ত্ৰ দেখা নাছিল। বমণীৰ অপৰিসীম চেষ্টাত ইমান লহ-পহকৈ বাঢ়ি অহা শস্ত্ৰবোৰ দেখি সেইদিনা মেনকাই বহুতো নেভাবিব লগা কথা ভাবি পেলাইছিল।

বমণীৰ পামলৈ ওচৰৰ পথালিপাম, কটিকাছোৱা, মৰাণ, টিংৰাই আদি বিভিন্ন গাঁৱৰপৰা খেতিয়কবিলাক আহে। সিহঁতে বমণীয়েনো কিদৰে খেতি কৰে চাই যায়হি। সকলোৱে বমণীক ইমান ভাল শস্ত্ৰ হোৱাৰ কাৰণ সোধে। সি বীজ নিগমৰপৰা অনা উন্নত জাতবিলাকৰ কথা কয়, বাসায়নিক সাৰৰ কথা কয়। উন্নত বীজ আৰু বাসায়নিক সাৰৰ গুণবোৰ সি বিবৰি কয়। তাৰ কথা সকলোৱে মন দি শুনে। তাৰোপৰি উন্নয়নখণ্ডত থকা গ্ৰামসেৱক আৰু কৃষি সম্প্ৰসাৰণ বিষয়াৰপৰা লোৱা বিভিন্ন পৰামৰ্শৰ কথাও সি উল্লেখ কৰে। বমণীয়ে সকলোকে বুজাই দিয়ে যে বোগীক যিদৰে

নীতি-নিয়মৰ মাজেদি পথা খুৱাব লাগে তেনেকৈ উন্নত জাতৰ খেতিবিলাককো নীতি-নিয়ম মানি খেতি কৰিব লাগে। তেতিয়াহে সফল পোৱা যায়। কঠিয়া সিঁচা দিনাৰপৰা আৰম্ভ কৰি খেতি চপোৱা দিনালৈকে সম্পূৰ্ণ নজৰ ৰখাটোৱেই উন্নত জাতৰ খেতিত মূল লক্ষ্য হ'ব লাগে।

বমণীৰ পাম চাবলৈ অহা মানুহবোৰক সি তাৰ কুকুৰা ফাৰ্মখনো দেখুৱায়। সি 'হোৱাইট-লেগ-হৰ্ণ' আৰু 'আই-আৰ-আৰ' এই দুবিধ কুকুৰাহে ৰাখিছে। ব্যৱসায়ৰ ক্ষেত্ৰত সেই দুবিধ কুকুৰাইহে বেছি লাভজনক বুলি মানুহবিলাকক সি বুজাই কয়। মানুহবিলাকে তাৰ পামৰ বিভিন্ন কাৰ্য্য-কলাপ দেখি তাক তবধ মানে। কোনো বংশ-পৰিচয় নথকা, ঘৰবাৰী ক'ত তাৰো কোনো পাত্ৰ নথকা এটা ল'ৰাই ইমান ধুনীয়াকৈ পামখন চালে চকু বোৱা কৰি সজাই-পৰাই ৰখাত তাৰ প্ৰতি সকলোৰে সহানুভূতিত গদ গদ হৈ পৰে।

পৃথিৱীৰ বুকুলৈ আকৌ বসন্ত আহিল। নঙঠা গছবোৰত নতুন পাত হ'ল। কুলি-কেতেকীৰ কণ্ঠ-কাকলিয়ে হাবি-বন মুখৰিত কৰি তুলিলে। গাওঁবোৰত মাকোৰ খিটখিটনি উঠিল। ডেকা-গাভৰুৰ মন উজনি-ভাটি কৰিলে। মুচিয়ালৰ সময় নোহোৱা হ'ল, একো একোদিনাই বহুতো ঢোল ছাব লগা হ'ল।

বিহুৰ আগে আগে জোনাকীয়ে কথমপি কুৰিখন গামোচা বৈ শেষ কৰিলে। অৱশ্যে দীপালীয়ে সহায় নকৰা হলে হয়তো দুই-চাৰিখন ব'লগৈহেঁতেন, তাৰো মাত্ৰ দহখনতহে ফুল বাছিলে। বাকী দহখন উকাঁকৈ বলে। প্ৰথমতে তাই কুৰিখনতেই ফুল বহাৰ কথা ভাবিছিল; কিন্তু দহখনত ফুল বহাৰ পাচত তাইৰ আৰু ফুল বহাৰ ইচ্ছা নোহোৱা হ'ল। মনৰ কোনোবাখিনিত কেনা লাগিল, একেটা কামতে সবহ

সময় মন বছৰাব নোৱাৰা হ'ল। বাৰিষা নৈৰ দৰে তাইৰ মনটো চঞ্চল আৰু ছন্দহীন হৈ পৰিল।

বিহুৰ দুদিনৰ আগতেই মৌজাদাৰৰ ঘৰখন আকৌ এবাৰ ভৰি পৰিল। বত্ৰ আৰু প্ৰদীপ দুয়োটাই পৰিয়ালসহ আছিল। দীপালী বি. এ পাছ কৰি ঘৰতে আছিল। বহুত দিনৰ পিচত মৌজাদাৰে আকৌ এবাৰ সকলোকে লগ পাই স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালে। উদং উদং লাগি থকা ঘৰখনত নাতি-নাতিনীৰ ভগা ভগা মাতে মেনকাক নতুন প্ৰাণৰ সঞ্চাৰ কৰিলে।

বত্ৰ আৰু প্ৰদীপৰ পৰিয়াল দুটাৰ আগত প্ৰথমতে বমণীয়ে ইটো-সিটো কবাত ইতস্ততঃ বোধ কৰিলে; কাৰণ বমণীয়ে শেষ হৈ যোৱা দুটা বছৰত পৰিয়াল দুটাক এবাৰ বিহুত চাৰিদিনৰ বাবেহে পাইছিল। দূৰ-দূৰণিত চাকৰি কৰাৰ বাবে, তাতে পৰিয়ালসহ আহিব লাগে বাবে সিহঁতে খুউব কমেইহে ঘৰলৈ আহে। বত্ৰ আৰু প্ৰদীপহঁতৰ বাবে বমণী কিন্তু নতুন নহয়। কাৰণ মৌজাদাৰে সিহঁতলৈ চিঠি লিখোঁতে প্ৰতিখন চিঠিতে বমণীৰ কথা লিখে। তাৰ চেষ্টাত পামখন দোপত-দোপে উন্নতি হোৱাৰ কথা লিখে।

“বমণী চাওঁ এইফালে আহাঁচোন।” বিহুৰ আগদিনা নিক, মালবিকা আৰু দীপালীয়ে পাচফালৰ বাৰাণ্ডাত বহি কথা পাতি থাকোঁতে বমণীক দেখা পাই নিকৰে কলে।

বমণী আহিল।

“কালিলৈ বিহু নহয় জানো বমণী, পিচে যোগাৰ কেনে চলিছে?” মালবিকাই সুধিলে।

“আপোনালোকেহে জানে।” বমণীয়ে সহজভাৱে উত্তৰ দিলে।

কথাৰ স্তূৰ ঘূৰাই নিকৰে সুধিলে—“এটা কথা নহয় বমণী, তোমাক আজি এবছৰৰ আগতে যি ৰূপত দেখিছিলোঁ আজিও একেটা ৰূপতে দেখিছোঁ। ডাঢ়ি-গোঁফ বাখি কিবা প্ৰতিজ্ঞা কৰিছা নেকি?”

সি নিকৰ মুখলৈ মূৰ তুলি চালে। সি যেন কোনোবাখিনি

ধৰা পৰিছে তাৰ অনুমান হ'ল। কিন্তু নিকৰ চকু-মুখত তেনে কোনো ভাব পৰিস্ফুট হোৱা দেখা নেপালে।

“নাই কৰা নবো।” বমণীয়ে লাহেকৈ কলে।

“তেনেহলে ডাঢ়ি-গোঁফবোৰ আজিয়ে কাটি আহাঁগৈ। সেইবোৰ বাখি তোমাৰ নিজৰে বেয়া লগা নাইনে?” নিকৰে কলে।

বমণীয়ে একো কব নোৱাৰিলে। অৱশ্যে নিকৰ কথাকেইটাই তাৰ মনত ৰেখাপাত নকৰাকৈ নেথাকিল। সি কি কৰোঁ, কি নকৰোঁ তেনে এটা ভাব লৈ নিকহঁতৰ ওচৰবপৰা আঁতৰি গ'ল। এনেয়ে সোঁহাতেৰে মুখমণ্ডলৰ সমস্ত ডাঢ়িবোৰৰ ওপৰত ছবাবমান হাত বুলাই চালে। কোনোবা এটা পাকত খেলিমেলি মনটো লৈ সি ঘৰবপৰা ওলাই গ'ল।

নাপিতৰ ওচৰবপৰা সি ঘূৰি আহোঁতে প্ৰথমে মৌজাদাৰৰ চকুত পৰিছিল। কিবা এবাৰ কণ্ঠ বুলি ভাবিও মৌজাদাৰে বমণীক একো নকলে। কাৰেদি পাৰ হৈ যোৱাৰ পাচত কিছু সময় তালৈ লক্ষ্য কৰি ভাবিলে, বমণীটো সঁচাকৈয়ে কোনোবা ভাল মানুহৰ ঘৰৰ সন্তানেই হ'ব লাগিছিল। কিবা দৈৱত্ববিপাকতহে কোনোবা নিকিনৰ ঘৰত তাৰ জন্ম হ'ল। এৰা! পৃথিবীখন এনেকুৱাই।

বিহু আহিল আৰু এদিন শেষ হ'ল। চাকৰিয়ালসকলে পুনৰ চাকৰিত যোগদান কৰিলে। বত্ৰ আৰু প্ৰদীপেও এদিন গৈ চাকৰিত যোগদান কৰিলগৈ। মালবিকা আৰু নিক কিন্তু যোৱা নাছিল।

বমণীৰ শোৱা কোঠা বেলেগ। ঘৰখনৰ কোনো তাৰ শোৱা কোঠাত নোসোমায়। কেতিয়াবা সনত অৱশ্যে সোমায়। সোমালেও তাৰ কোঠাত কি কি বস্তু আছে সি সিমান খিয়াল নকৰে। জোনাকীয়ে কেতিয়াবা সোমোৱাৰ ইচ্ছা কৰে, কিন্তু বমণীৰপৰা সাহস নোপোৱাৰ কাৰণে নোসোমায়।

এদিন কৃষ্ণপক্ষৰ দোভাগ বাতি। কেউফালে নিমাত নিস্তন্ধ। মাজে মাজে ক'ববাত দুই-এটা কুকুৰে বাউচি জুৰি কৃষ্ণপক্ষৰ নীৰৱতাক আক গহীন কৰি তুলিছিল। হঠাৎ নিকৰে সপোনত চকু খাই সাৰ পালে। নিক সাৰ পোৱাৰ লগে লগে মালবিকাইও সাৰ পালে। কাৰণ মালবিকা নিকৰ শোৱা কোঠাতে শোৱে। ছয়োৰে ল'ৰা-ছোৱালী আছে। ল'ৰা-ছোৱালীয়ে কেবমেৰ কলিলেই টোপনি ভাগে।

সাধাৰণতে নিশা বাহিবলৈ ওলাব লগা হলে মালবিকা আক নিক ছয়ো একেলগে ওলায়। সিদিনাও ওলাইছিল। বাহিব ওলাই হঠাৎ নিকৰ চকু বমণীৰ শোৱা কোঠাৰ ওপৰত পৰিল। বেৰৰ সামান্য ফাঁকেদি জিলিকি থকা বমণীৰ শোৱা কোঠাৰ লেম্পৰ পোহৰে নিকৰ অনুসন্ধিৎসু মনক হঠাৎ ব্যাকুল কৰি তুলিলে। সিনো ইমান নিশালৈকে লেম্প জ্বলাই কি কৰিছে তাইৰ চাবৰ মন গ'ল। নিক আক মালবিকা হাতত সাৰে ভৰিত সাৰে বমণীৰ শোৱা কোঠাৰ ফালে আগবাঢ়িল। বেৰৰ ফাঁকেদি সিহঁতে বমণীক যিটো কপত দেখা পালে সেইটো বমণী নে কোন সিহঁতে নিজৰ চকুকে বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পালে। বমণীয়ে একান্তমনে এখন ইংৰাজী কিতাপ পঢ়ি আছে। ভালদৰে চাই সিহঁতে দেখা পালে সেইখন টুৰ্গেনিভৰ Virgin Soil.

কিছু সময়ৰ পিচত ছচকুত গভীৰ বিষয় লৈ মালবিকা আক নিক নিজৰ শোৱা কোঠাত সোমালহি। বহু সময়লৈকে ছয়োৰে টোপনি নাছিল। বমণীক কেন্দ্ৰ কৰি ছয়োজনীয়ে নানা কথা পাতিবলৈ ধৰিলে।

তেনেহলে বমণী গোটেই ঘৰখনে ভবাৰ দৰে সাধাৰণ ল'ৰা নহয় নেকি? সি তেন্তে অশিক্ষিত বুলি কৈ নিজৰ প্ৰকৃত পৰিচয় লুকাই ৰাখি কিবা উদ্দেশ্য সাধন কৰাৰ মতলবতেই ইয়াত আছেহি নেকি? মালবিকাই মনতে ভাবিলে।

“বুজিছে বাইদেউ, মোৰ বোধেৰে বমণী আচলতে কোনোবা

ভাল মানুহৰ ঘৰৰ ল'ৰা। কিবা কাৰণতহে সি এনেদৰে আছে। হয়তো সি চৰকাৰৰ গুপ্তচৰ বিভাগত চাকৰি কৰাও হব পাৰে। আক সেয়ে যদি হয় আমাৰ ঘৰত থকাৰ প্ৰয়োজন কি? হয়তো এনেও হব পাৰে যে কাৰোবাক হত্যা কৰি সি এনেদৰে পলাই ফুৰিছে।” নিকৰে কলে।

“এবা ময়ো তাকেই ভাবিছোঁ।” মালবিকাই শুই থকা ভাৱেই কলে।

“তাৰ ব্যৱহাৰ, কথা-বতৰাৰপৰা মোৰ বহুত দিনৰ আগতেই সন্দেহ হৈছিল। এদিন তাক পঢ়াৰ কথা সুধিছিলোঁ। সি দশমমান শ্ৰেণীলৈকে পঢ়াৰ কথা কৈছিল। কিন্তু তাক যেন মই ক'ববাত পাইছোঁ, কেতিয়াবা মোৰ তেনে ধাৰণা হয়। ক'ত লগ পাইছিলোঁ সেইটোহে মনত নপৰে।” নিকৰে কলে।

মালবিকাই একো নকলে। তাই বমণীৰ এনে কাৰ্য্যত কিবা কু-অভিসন্ধি থাকিব পাৰে নেকি মনতে চিন্তা কৰিলে। যিমান পাৰে সিমান তাই মনতে খেপিয়াই চালে। এটা সময়ত তাই বহুলৈ সকলো বিবৰি লিখাৰ কথাও চিন্তা নকৰাকৈ নেথাকিল। কিন্তু শেষত তাকো বাদ দিলে। সকলো ঘটনা সিহঁতে নিজেই উদ্ঘাটন কৰিব। মনতে ভাবিলে। কথাবোৰ চিন্তা কৰি মালবিকা নিজেই আতঙ্কিত হৈ পৰিল। বাৰে বাৰে যেন তাই বিপদৰ আগজাননী দেখিছে। তাইৰ অন্তৰাত্মা প্ৰথমবাৰৰ বাবে কঁপি উঠিল।

ভালেদিনলৈকে মালবিকা আক নিকৰে বমণীৰ কথাটো ঘৰৰ কাকো কোৱা নাছিল। কি উপায়েনো বমণীৰ প্ৰকৃত কথা উদ্ঘাটন কৰিব পাৰিব তাৰ উপায় ছয়ো চিন্তা কৰি আছিল। সেই উদ্দেশ্যে সিহঁত ছয়ো বমণীৰ ওচৰত সহজ হ'ল। গতিকে কেতিয়াবা 'ফেমিনা'খন, কেতিয়াবা ইংৰাজী বাতৰিখন পঢ়িবলৈ দিয়া হ'ল;

কিন্তু কোনোমতেই বমণীক ধৰা পেলাব নোৱাৰিলে। সি দশমমানলৈকে পঢ়া কথাটো মনত ৰাখি সকলোবোৰ কৰি যায়।

সেইদিনা দেওবাৰ। বমণী পামৰ কামত ব্যস্ত। মৌজাদাৰ গৈছিল বংপুৰ বজাৰত খাজনা তুলিবলৈ। সেই ছেগতে নিক, মালিকা আৰু দীপালী বমণীৰ কোঠাত সোমাল। বমণীয়ে তাৰ কোঠাটো সদায়ে মুকলি কৰি ৰাখে। প্ৰথমতে নিকৰে বমণীৰ বিছনাখন দাঙি চালে। গাকৰ তলত চাৰি এটা পাই তাৰে বমণীৰ চামৰাৰ ছুটকেছটো খুলিবৰ চেষ্টা কৰিলে।

ছুটকেছটো খুলি নিকৰে একালৰপৰা ভিতৰত থকা কাগজবোৰ সাৱধানে চাই গ'ল। এবাৰ নিকৰ চকু দুটা বহল হৈ গ'ল। তাইৰ দৃষ্টি বৈ গ'ল এখন কাগজৰ ওপৰত,—য'ত তাই জানিব পৰিলে বমণী বকুৱা এসময়ত তাই পঢ়া কলেজখনৰে ছাত্ৰ আছিল; আৰু তাই যি বছৰ কলেজৰপৰা ডিগ্ৰী লৈ ওলাইছিল সেই বছৰেই বমণীয়েও ডিগ্ৰী লৈছিল। লগে লগে তাই ভালেকেইটা বছৰৰ আগলৈ ঘূৰি গ'ল। বমণীৰ বিষয়ে তাই মনৰ মাজতে খেপিয়াই চালে। দীপালীও আচৰিত হ'ল। তাই যেন বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পালে। বমণীৰ আত্মগোপনে তাইকো বেথাপাত নকৰাকৈ নেথাকিল।

সেইদিনা আবেলি নিকহঁতে বমণীৰ বিষয়ে গোপনে উদ্ঘাটন কৰা সকলো কথা মৌজাদাৰ আৰু মৌজাদাৰীক কলে। মেনকাই বিশ্বাস কৰিছিল যদিও মৌজাদাৰে কথাটো যেন বিশ্বাস কৰিবলৈ টান পালে। অৱশ্যে মৌজাদাৰৰ সন্দেহ দূৰ হ'বলৈ বেছি সময় নেলাগিল।

দিনবোৰ আগৰ দৰে গৈ থাকিল। কব নোৱাৰাকৈয়ে মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ প্ৰতিজন মানুহৰ মৰম বমণীৰ প্ৰতি দিনে দিনে চন্দ্ৰকলা বঢ়াদি বাঢ়ি গ'ল। বমণীয়ে ঘৰখনত এখন বেলেগ আসন লাভ কৰিলে। আৰু কব নোৱাৰাকৈয়ে কোনোবা এটা মুহূৰ্তত দীপালীৰ অন্তৰৰ কোনোবা এডাল তাঁৰ ঢিলা হৈ গ'ল বমণীৰ প্ৰতি।

মৌজাদাৰৰ ঘৰৰপৰা বমণীৰ পামলৈ আখামাইলৰ বাট। সি নিচেই টল-পুৱাতে পামলৈ দৌৰ মাৰে। ঘৰত তাৰ মন নবহা হয়। নিশাও তাৰ ঘৰত থাকিবৰ মন নেযায়; কিন্তু মৌজাদাৰে অন্ততঃ নিশা ঘৰত থাকিবৰ বাবে তাক কয়। তাৰ নিচিনা এটা চফল ডেকা ঘৰত থাকিলে মৌজাদাৰ নিশা অলপ শান্তিত পাব পাৰে।

জুইক কাপোৰেৰে ঢাকি ৰাখিব নোৱাৰি। সঁচা কথা মানুহে হেজাৰ চেষ্টা কৰিও লুকাই ৰাখিব নোৱাৰে। বমণীয়েও নোৱাৰিলে। সি এদিন ধৰা পৰিল।

সেইবাৰ কাঞ্চনমতি, পথালিপাম আদি কেইখনমান চুবুৰীয়া গাৱঁৰ খেতিয়কে বমণীৰ পামত এখন কৃষি চৰ্চা মণ্ডল আৰম্ভ কৰিছিল। সেই চৰ্চা মণ্ডলৰ সভাপতি হিচাপে সকলোৱে বমণীক নিৰ্বাচন কৰিলে। বমণীয়ে বহুতো আপত্তি দৰ্শাইছিল। কিন্তু তাৰ আপত্তি কোনেও নেমানিলে। লাগিলে সম্পাদক আৰু সভ্যসকলে সকলো কাম কৰিব, তথাপিহে সি সভাপতি হ'বই লাগিব, চৰ্চা মণ্ডলৰ সকলো সভাই মত প্ৰকাশ কৰিলে। অৱশেষত কথা পেলাব নোৱাৰি সি সভাপতিৰ পদ লবলৈ বাধ্য হ'ল।

সেইদিন ধৰি বমণীৰ পামত নিতৌ গধূলি কৃষি চৰ্চা মণ্ডল বহে। প্ৰথমতে কৃষি চৰ্চা মণ্ডল গঠন হোৱা শুনি বহুতে কিবা-কিবিবোৰ কৈছিল। অৱশ্যে বমণী থকাৰ বাবে কোনেও মুখ খুলি কব পৰা নাছিল। কিন্তু এদিন যিচাম মানুহে কৃষি চৰ্চা মণ্ডলক হেয়জ্ঞান কৰিছিল, সেই চাম মানুহে এদিন বুজিব পাৰিলে যে গাওঁবিলাকত কৃষি চৰ্চা মণ্ডলে বহুত কাম কৰিছে। বিশেষকৈ গাওঁবোৰলৈ নতুন নতুন শস্ত্ৰৰ আমদানি কৰিছে, আগেয়ে কোনোদিনে ব্যৱহাৰ কৰিব নজনা খেতিয়কে সাৰ, ঔষধ-পাতি ব্যৱহাৰ কৰিব জনা হৈছে। আগেয়ে খেতিয়কসকলে বছৰত কেৱল এটা খেতিহে কৰিব পাৰি বুলি ধাৰণা কৰিছিল; কিন্তু কৃষি চৰ্চা মণ্ডলে খেতিয়কসকলক বুজাই দিলে যে

একেডোখৰ মাটিতে বছৰত শালি, গম আৰু আছ—তিনিটা খেতি কৰিব পাৰি নাইবা পুচা-২-২০ নামৰ ধান খেতি বছৰত তিনিটাকৈ কৰিব পাৰি। আৰু চৰ্চা মণ্ডলৰ নিৰ্দেশমতে যি সকল খেতিয়কে কৰিছে তেওঁলোকে সু-ফল পাইছে। তদুপৰি আগতে গাঁৱৰ মানুহ-বিলাকে বাসায়নিক সাৰব গুণাগুণৰ কথা বুজি পোৱা নাছিল, বাসায়নিক সাৰ মাটিত ব্যৱহাৰ কৰিলে মাটি নষ্ট হয় বুলি ধাৰণা আছিল; কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ আলোচনা-বিলোচনাত ভাগ লৈ এতিয়া সকলোৱে বুজি পোৱা হ’ল, ব্যৱহাৰ কৰা হ’ল, খেতিয়কৰ মাজত যি ভুল ধাৰণা আছিল কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ আলোচনা-বিলোচনাত সেইবোৰ নিকা হ’ল, খেতিয়কসকলে খেতিৰ পুৰণি পদ্ধতিবোৰ এৰি বিজ্ঞানসন্মত নতুন পদ্ধতি আদৰি লবলৈ শিকিলে। চৰকাৰৰপৰা কৃষি চৰ্চা মণ্ডলক বেডিজ’ৰ যোগেদি দিয়া খেতি-বাতিৰ বিভিন্ন পদ্ধতি, নীতি-নিয়মবোৰ সকলোৱে শিকিলে।

এই কৃষি চৰ্চা মণ্ডল গঠন হোৱাৰ পিচত চৰকাৰৰ কৃষি বিভাগৰ লগত কৃষিৰ বিভিন্ন বিষয়ত যোগাযোগ কৰিব লগা হ’ল। কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ আলোচনাবিলাকৰ প্ৰতিলিপি নানা ঠাইলৈ পঠাব লগা হ’ল। প্ৰথমতে সেইবোৰ কাম কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ সম্পাদকে কৰিছিল; কিন্তু লিখা-মেলাত তেওঁ সিমান অভ্যস্ত নাছিল। সেইবাবে সি নিজেই লিখাৰ কামবোৰ কৰিবলৈ ললে।

ইমানদিনে বমণীয়ে লুকাই ৰখা নিজৰ প্ৰকৃত স্বৰূপটো প্ৰকাশ পোৱাত সকলোৱে বিস্ময় মানিলে। তাৰ আশোৱাহ নথকা কামবোৰ দেখি সকলোৱে তাক ভূয়সী প্ৰশংসা কৰিলে। তাৰ কোনো কথাকে উল্লাই কৰিবলৈ কাৰো সত নোযোৱা হ’ল।

এদিন ধনঞ্জয় মৌজাদাৰে তাক ওচৰলৈ মাতি আনি কলে, “বুইছ বমণী, আজি তোক এটা কথা সুধিম বুলি ভাবিছোঁ। তই যেন মোৰ আগত মিছা নেমাত।”

বমণীয়ে উৎকণ্ঠিত হৈ মৌজাদাৰৰ মুখলৈ চাই কিবা এটা কবলৈ

চেপ্টা কৰোঁতেই মৌজাদাৰে সুধিলে, “বাক তইতৰ কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ লিখা-মেলা কামবোৰ কোনে কৰে?”

বমণীয়ে অলপ বিব্ৰত বোধ কৰিলে। সেইবোৰ আকৌ মৌজাদাক কলেই? সি সহজভাৱে উত্তৰ দিলে—“আগতে ধৰ্মেশ্বৰে, মানে সম্পাদকে কৰিছিল।”

“এতিয়া?”

“এতিয়া মই।” সি খেৰোগেবোকৈ কলে।

“ভাল হৈছে। খুউব ভাল হৈছে। বাক কচোন তই কিমানলৈকে পঢ়িছিলি?” মৌজাদাৰে তাৰ ফালে লক্ষ্য নকৰি সুধিলে।

বমণী আচৰিত হ’ল। সি মৌজাদাৰৰপৰা তেনে প্ৰশ্নৰ সন্মুখীন হব লাগিব বুলি কোনোদিনে ভবা নাছিল। মৌজাদাৰে তাক এইবিলাক কথা সোধাৰ কাৰণ মনতে এবাৰ ভাবি চালে। মৌজাদাৰক আৰু ফাঁকি দি লাভ নাই। সি মনতে ভাবিলে।

“বি-এ পাছ কৰিছিলোঁ।” বমণীয়ে কঁপা কঁপা মাতেৰে এইবাৰ সঁচা কথাকে কলে।

অজানিতে মৌজাদাৰৰ চকু দুটা বহল হৈ গ’ল। কিছু সময় মৌজাদাৰ নিবৰে বহি ব’ল। বমণীয়েও কোনো কথা কব নোৱাৰিলে। তাৰ দুই চকুৱেদি যেন বাৰিষাৰ প্লাৱনহে নামিল। দুইহাতে সি মুখখন ঢাকি ধৰিলে। কিন্তু হেজাৰ চেপ্টা কৰিও অন্তৰ ভেদি অহা তাৰ বেদনাখিনি ঢাকি ৰাখিব নোৱাৰিলে।

বেবৰ সিপাৰে নিক আৰু দীপালীয়ে সকলো কথা শুনি আছিল। সিহঁতে ইজনীয়ে সিজনীৰ মুখলৈ চালে। সিহঁতে বমণীৰ নিৰ্ভীক কথাবোৰ শুনি আচৰিত মানিলে। লগে লগে নিক ঘূৰি গ’ল তাইৰ কলেজীয়া জীৱনলৈ। তেতিয়াহে তাইৰ ভালকৈ মনত পৰিল শান্ত-শিষ্ট, ছোৱালী দেখিলে তলমূৰ কৰি যোৱা তাহানিৰ বমণী বকৱাৰ ছবছ প্ৰতিবিন্দ।

“দুখ নকৰিবি বমণী। দুখ কৰি কোনো লাভ নাই। তই পাহৰি

যা তোৰ সেই দুখময় অতীতটো। জীৱনত কি পালি, কি খালি
এইবোৰ হিচাব-নিকাচ কৰি কোনো লাভ নাই। এইখন ঘৰকে তই
নিজা বুলি ধৰি লৈছ যেতিয়া অতীতটোক বোম্বুতন কৰি কোনো লাভ
নাই।” মৌজাদাৰে বমণীক বুজাবৰ চেষ্টা কৰি ক’লে।

বমণীয়ে উদাস ভাবেৰে দূৰ আকাশৰ ফালে চাই ব’ল। তাৰ
মনত অতীতটো আকৌ জীয়া হৈ দেখা দিলে। অতীতৰ প্ৰতিটো
স্মৃতি তাৰ মনলৈ বাৰিষাৰ মধাউৰি ভাঙি সোমাই অহা পানীৰ দৰে
আহিবলৈ ধৰিলে।

“অ’ বমণী, তোক এটা কথা কবলৈ পাহৰিছিলোঁ। আজি পুৱা
হাদিলাপাৰাৰ ধৰ্মেশ্বৰ আহিছিল। কৃষি চৰ্চা মণ্ডলৰ কিবা কাগজ
এখন দি গৈছে। কাগজখন মোৰ টেবুলতে আছে।” মৌজাদাৰে
বমণীৰ মনটো পাতলাবৰ বাবে সুব সলাই ক’লে।

সি মৌজাদাৰৰ ওচৰৰপৰা তাৰ শোৱা কোঠাৰ ফালে খোজ
দিলে। সি গৈ বিছনাত শুই পৰিল। তাৰ দেহ-মন অতীতৰ
স্মৃতিয়ে ভাৰাক্ৰান্ত কৰি তুলিলে। যেতিয়াই সি মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ
কথা ভাবিলে তেতিয়াই তাৰ মনটো জঁয় পৰি গ’ল। মৌজাদাৰৰ
ঘৰখনৰ আগত তাৰ স্বৰূপটো প্ৰকাশ পোৱাত সি নিজেই লাজ
পোৱাদি পালে। সি ভাবিলে, মৌজাদাৰে বাক তাক কি বুলি
ভাবিছে। নিশ্চয় মিছলীয়া বুলি ভাবিছে। ঘৰখনেও নিশ্চয় অমুকপ
ভাবকে লৈছে। দীপালীৰ আগত তাৰ ওলাবলৈ লাজ লাগিব।

কথাবোৰ চিন্তা কৰি কৰি বমণী বেছি সময় বিছনাত শুই থাকিব
নোৱাৰিলে। বিছনাৰপৰা উঠি সি পামলৈ বুলি ওলাই গ’ল।

পামতো সি কোনো কাম মনপুতি কৰিব নোৱাৰিলে। চাৰিওফালে
সি সাৰশূন্য অনুভৱ কৰিলে। সি পামখনৰ ইফালে-সিফালে এনেয়ে
ঘূৰি ফুৰিলে। তাৰ পিচত কুকুৰাবোৰৰ ওচৰ পালেগৈ। কুকুৰাবোৰে
তাক দেখি তাৰ ওচৰলৈ দৌৰি আহিল। তেতিয়াহে তাৰ চেতনা
হ’ল আবেলি বোধহয় কুকুৰাবোৰক আহাৰ সি নোকোৱাৰ বাবে

কোনেও দিয়া নাই। আগতে সিয়ে দিয়ে আক ক’বলৈ যাব ল’গা
হলে সি কাৰোবাক দিবৰ বাবে কৈ যায়। সেইদিনা সি কাকো কোৱা
নাছিল। গতিকে কোনেও নিশ্চয় দিয়া নাই। খবৰবকৈ সি
কুকুৰাবোৰক আহাৰ দিয়াত ব্যস্ত হ’ল। তাৰ পিচত সি ধৰ লাগি
কুকুৰাবোৰলৈ চাই থাকিল।

“বমণী।” পিচফালৰপৰা নিকৰে মাত লগালে।

বমণী চকু খাই উঠিল। ঘূৰি চাই দেখে নিক আৰু দীপালী।

“কি হ’ল? চকু খাই উঠিলা যে?” নিকৰে ক’লে।

“নাই নবো! কুকুৰাবোৰক আহাৰ দিছোঁ। সিহঁতক আজি
আবেলি আহাৰ দিবলৈ পাহৰিয়েই আছিলোঁ।” বমণীয়ে ক’লে।

কিছু সময় কাৰো মুখত মাতবোল নাছিল।

“নবো আৰু আইদেৱেচোন কোনো কথা নোকোৱা হ’ল?
কিয়?” পৰিবেশটো পাতল কৰিবৰ বাবে বমণীয়ে ক’লে।

“কুকুৰাবোৰকে চাইছোঁ।” দীপালীয়ে ক’লে।

তিনিও কুকুৰাবিলাকৰ ওচৰৰপৰা আঁতৰি গ’ল। তেওঁলোকে গৈ
জিৰণি লোৱা ঘৰটো পালেগৈ। দীঘল বেঞ্চখনত দীপালী আৰু নিক
বহিল।

“আজি মনটো বৰ ভাল লগা নাই।” সি কলে।

“জানো। সকলো জানো। আবেলি মৌজাদাৰ দেউতাক কোৱা
কথাবোৰ আমি ছয়োজনীয়ে শুনি আছিলোঁ।” নিকৰে কলে।

বমণীয়ে দীপালীৰ মুখলৈ চালে।

“ওঁ, আমি শুনি আছিলোঁ।” দীপালীয়ে লগতে যোগ দি
কলে।

সি ভীষণ লাজ লাজ অনুভৱ কৰিলে।

“বাক বমণী, তুমি ধুবুৰীৰ বি, এন কলেজত পঢ়িছিল নহয়
জানো? আৰু নালিয়াপোলৰ ‘অকণা লজ’ত থকা নাছিল জানো?”
নিকৰে শুধিলে।

বমণী আচৰিত হ'ল। সি নিকৰ ফালে একেথৰে চাই থাকিল।
ভাবিলে, নিকৰে এইবোৰ জানিলে কেনেকৈ ?

“ওঁ, আছিলোঁ। পিচে আপুনি জানিলে কেনেকৈ ?”

“সেই বছৰত ময়ো একে কলেজৰ, একে বাৰ্ষিকৰ।” নিকৰে
কলে।

বমণীয়ে চকু ছুটা মুদি মনত পেলাবৰ চেষ্টা কৰিলে : “ওহোঁ
মোৰ কিন্তু মনত নপৰে দেখোন।” বমণীয়ে কলে।

“নপৰিব পাৰে ; কাৰণ সেই সময়ত তুমি আছিল। কেৱল
কলেজৰ ছাত্ৰ। কলেজ আৰু কিতাপৰ বাদে তোমাৰ চিনাকি
বোধকৰো খুউব কমেইহে আছিল। লজটোৰপৰা তলমূৰ কৰি যি
ওলালা আৰু। বাটত কাৰো লগ-ভাগ নাই। কলেজতো একে
অৱস্থা। ক্লাছ নেথাকিলে লাইব্ৰেৰী। গতিকে আমাৰবোৰক চিনি
পাবা কেনেকৈ ?” নিকৰে বহুতদিনীয়া পুৰণি কথাবোৰ সোৱৰাই
কলে।

বমণীয়ে তলমূৰ কৰি নিকৰ কথাবোৰ শুনি গ'ল। তাৰ ভীষণ
লাজ লাগিল। সমবয়সীয়া আৰু সহপাঠী এজনী বোৱাৰীৰ ঘৰত
তেনেভাৱে দিন কটাব লগা হোৱাত সি মৰা হেন অমুভৱ কৰিলে।
দূৰ-আকাশৰ ফালে উদ্দেশ্যবিহীনভাবে সি চাই থাকিল।

ইফালে নিকৰ কলেজৰ কথা মনত পৰাত কলেজীয়া জীৱনৰ
স্মৃতিবোৰ তাইৰ মনলৈ ক্ষিপ্ৰ গতিৰে সোমাই আহিল। বিশেষকৈ
ললিত গগৈৰ কথা তাইৰ বেছিকৈ মনত পৰিল। ললিতৰ স্মৃতিয়ে
নিকৰ মন থকা-সৰকা কৰিলে। তাই নিজকে পাহৰি গ'ল। পাহৰি
গ'ল প্ৰদীপৰ কথা। পাহৰি গ'ল প্ৰদীপৰ এবুকু সঁচা মৰমৰ কথা।
আৰু—আৰু পাহৰি গ'ল নিজৰ বোৱাৰী জীৱনৰ কথা। এৰা, ললিত
গগৈ, ললিতদা।...চালা বেইমান...

“নবোঁ, যাব লাগে নহয়।” দীপালীয়ে কোৱাতহে নিকৰ হুচ-
আছিল।

থবধৰকৈ তাই পুৰণা স্মৃতিৰ পাপৰিবোৰ মনৰপৰা জোকাৰি
পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। তথাপিহে কপালৰ আগৰ শিৰ কেইডাল
তাইৰ থুপ খাইয়ে থাকিল।

“এৰা যাব লাগে।” নিকৰে কলে।

বহা ঠাইৰপৰা নিক আৰু দীপালী উঠিল। নিক আৰু দীপালী
আগে আগে, বমণী পাচে পাচে, তিনিও জপনাখনৰ ফালে গৈ থাকিল।

“ঘোৱাবাৰ যে খেতি ভাল হোৱাৰ বাবে চৰকাৰৰপৰা এশ টকাৰ
এটা পুৰস্কাৰ পাইছিলোঁ, সেই আই-আৰ-চ জাতৰ ধানটো এইডোখৰ
মাটিতে কৰিছিলোঁ। আৰু এইডোখৰ মাটিতে সেই উন্নত জাতৰ
ধানটো আছ হিচাপে কৰি বিঘাই প্ৰতি তেত্ৰিশ মোনকৈ ধান পাই-
ছিলোঁ।” কবলৈ একো বিচাৰি নেপাই হঠাৎ বমণীয়ে খেতিৰ
কথাকে আৰম্ভ কৰিলে।

“হয় নেকি ? খুউব ভাল কথা। তুমি এতিয়া ভাবি চোৱাচোন
চৰকাৰে খেতিয়কক কিমান উৎসাহ দিছে। খেতি কৰিবা তুমি,
উৎপাদন হব তোমাৰ। বেছিকৈ উৎপাদন কৰিছা তোমাবেই লাভ।
তাৰোপাৰি বেছি উৎপাদন হোৱা বাবেচৰকাৰে এশ টকাৰ এটি মাননী
দিছে। কিমান গোৱৰৰ কথা।” নিকৰে কলে।

“ইতিমধ্যে মোৰ আঙি লৈ বহুত খেতিয়কে খেতি আৰম্ভ কৰিছেই।
বহুতে মোৰপৰা বুদ্ধি-পৰামৰ্শ লৈছে। মই সকলোকে উন্নত সঁচৰ
বাহিৰে বাকী থলুৱা ধানৰ খেতি কৰিবলৈ মানা কৰি দিছোঁ।
কাৰণ আমাক বেছি উৎপাদন লাগে। উন্নত সঁচৰ উৎপাদন থলুৱা
সঁচতকৈ তিনি-চাৰিগুণ বেছি। কৃষি চৰ্চা মণ্ডলে এই বিষয়ে বহুত
কাম কৰিছে। আমাৰ ইয়াত প্ৰায়বোৰ গাৱঁতে নতুন নতুন শস্তৰ
খেতি কৰিছে। বাসায়নিক সাৰ ব্যৱহাৰ কৰিছে। আৰু তাৰপৰা
ভাল ফল পাইছে।” বমণীয়ে উৎসাহৰে কথাখিনি কৈ শেষ কৰিলে।

তাৰ পিচত সুৰ সলাই আকৌ কলে, “পিচে মাজে সময়ে
খেতিয়কবিলাকো বিপদত পৰা দেখা যায় ; কাৰণ বীজ নিগমে

কেতিয়াবা কেতিয়াবা বৰ বেয়া সঁচ দিয়ে, এবাৰ বীজ নিগমৰপৰা অনা ধানৰ শতকৰা ষাঠিভাগমানহে গজিছিল। মোৰ নিজা ঘৰত বখাখিনি সম্পূৰ্ণ গজিছে। তাৰোপৰি বীজ নিগমে কেতিয়াবা সময়মতে বীজ যোগান ধৰিব নোৱাৰে। গতিকে বীজ নিগমৰ ওপৰত মানুহৰ আস্থা কমি গৈছে। অৱশ্যে আজি-কালি আগতকৈ বহুত ভাল হৈছে।”

নিকৰে একো নকলে। ক’বৰ সাহসো নহ’ল। কাৰণ তাই বীজ নিগমৰ বিষয়ে একো নেজানে। জানে মাত্ৰ বীজ নিগম নামে এটা বিভাগ আছে, তাৰপৰা খেতিয়কে দৰকাৰ মতে বীজ আনিব পাৰে।

দূৰণিৰ ক’বাবপৰা শিয়ালৰ হোৱা ভাঁহি আহি সিহঁতৰ কাণত পৰিল। চৰাই-চিৰিকতিবোৰ নিজ নিজ বাহলৈ গ’ল। দৰিকাৰ পাবৰ বাঁহনিডবাত শালিকা, বগলীৰ কোঢ়াল উঠিল। অ’ত ত’ত থকা উই-চিৰিঙাৰ গাঁতৰপৰা ঝিঁ ঝিঁ কৰি কাণ তালমৰা শব্দ আহিল। লাহে লাহে গাৰ নোম নেদেখা হ’ল। সন্ধ্যা নামি অহা দেখি নিকহঁত যাবলৈ ওলাল।

নিক আৰু দীপালীক কিছুদূৰ আগবঢ়াই থৈ বমণী আকৌ পামলৈ ঘূৰি আহিল। দিনটোত সি পামত বিশেষ কোনো চকু দিব নোৱাৰিলে। তিনি বেটাৰী টৰ্চটো লৈ সি গোটেই পামখনত পাক এটা মাৰিলে। আন দিনাও মাৰে। কুকুৰাবোৰলৈ এনেয়ে টৰ্চৰ পোহৰ পেলাই দিলে। কুকুৰাবোৰে কক্-ককাই উঠিল। সি কাষ চাপি এনেয়ে কুকুৰাবোৰ চাই থাকিল। মনটো কিন্তু তেতিয়াও উচপিচাই থাকিল। দীপালীয়ে কোৱা কথাবোৰ তাৰ কাণত বাজি থাকিল। সি বোমাকিত হৈ পৰিল। দেহৰ শিৰা-উপশিৰাইদি তেজবোৰ খৰস্ৰোতা নদীৰ দৰে বৈ যোৱা অনুভৱ কৰিলে। দীপালীৰ কথা সি বেছিকৈ ভাবিবলৈ ধৰিলে। দীপালীজনী আজিকালি বৰ ধুনীয়া হৈ

পৰিছে। হাঁহিলে তাইৰ তেজগোৰা মুখখন আৰু ধুনীয়া দেখি। চাৰি আঙুলমান ব্লাউজটোৱে ঢাকি ৰাখিব নোৱাৰা তাইৰ ওলাই থকা তলপেটটো একেবাৰে কুন্দত কটাৰ দৰে আৰু বুকুখন আগতকৈ গধুৰ হোৱা ঘেন লাগে। আজিকালি তাই তাৰ লগত বেছি কথা কোৱা হৈছে। তাই বাক তাৰ বিষয়ে কিবা ভাবিছে নেকি? ছোৱালী-জনীৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ ভাল। বহুত ছোৱালীৰ দৰে চঞ্চল নহয়। আজি বাজে কথা নকয়। পিন্ধন-উৰণত মৌজাদাৰৰ ছোৱালী বুলি নকয়। আচলতে তেনেকুৱা ছোৱালীহে বিয়া কৰাব লাগে, তেনেকুৱা ছোৱালীহে গৃহস্থালী।

কথাখিনি ভাবি ভুল কৰিলে নেকি মনতে এবাৰ সি টলকি চালে।

সেইদিনা বমণী বহুত দেৰিকৈ ঘৰলৈ ঘূৰিল। নিশা তেতিয়া এবাৰ বাজিবলৈ অগপ বাকী আছিল। আগতে কোনোদিনে ইমান দেৰিলৈকে নেথাকে। বমণী নহা দেখি মৌজাদাৰে এবাৰ সনতক খবৰ লবৰ বাবে মনে মনে পামত চাবলৈয়ো পঠাইছিল।

বমণীয়ে যেতিয়া ঘৰ সোমাইছিলহি তেতিয়া কোনো শোৱা নাছিল। অৱশ্যে সকলোৱে খোৱা-লোৱা শেষ কৰিছিল।

“বমণী, তোৰ দেখোন আজি বহুত দেৰি হ’ল?” বাৰাণ্ডাৰ আবামী চকীত বহি থকা ধনঞ্জয় মৌজাদাৰে সুধিলে।

“পামতে আছিলোঁ।” সি কলে।

“ভাত বঢ়া আছে। আমিবোৰে খালোঁ।” নিকৰে কলে।

অনিচ্ছা সত্ত্বেও বমণী খাবলৈ বহিল। আচলতে তাৰ খোৱাৰ ইচ্ছা নাছিল। কিন্তু নাথালে ঘৰখনে কিবা ভাবে বুলি খাবলৈ বহিল। তাৰ খোৱা কিন্তু নহ’ল। কেইগৰাহমান খাই উঠি আহিল। তাৰ মনৰ স্থিৰতা নাইকিয়া হ’ল। মনটো উজনি-ভাটি কৰি থাকিল। শোৱা কোঠাত গৈ লেম্পাটো লুমুৱাই বিছনাত বাগৰ দিলে। তাতে সি শান্তি নেপালে। কাঁইট থকা বিছনাৰ দৰে ছাটি-ফুটি কৰি থাকিল। বিছনাত পৰাৰ লগে লগে তাৰ মনলৈ আৰু বেছিকৈহে আঁত নোহোৱা

কথাবোৰ আহিবলৈ ধৰিলে। উশাহ-নিশাহবোৰ তাৰ ঘন হৈ আহিল।

বহুত নিশালৈকে উজাগৰে থাকি এবাৰ সি ভাবিলে, এতিয়াই সি মৌজাদাৰৰ ঘৰৰপৰা পলাই যাব নেকি? কাৰণ ইতিমধ্যে তাৰ সকলো স্বৰূপ ওলাই পৰিছে। এইখন ঘৰত সি যে আক থাকিব নোৱাৰে। কিন্তু ইয়াৰপৰা সি ক'লৈ যাব? ইকুল-সিকুল নোপোৱা কিছুমান ভাৱনাই তাৰ মনটো ক্ষত-বিক্ষত কৰিলে। কোনো এটা সময়ত তাৰ টোপনি আহিল।

পাচদিনা পুৱা বিছনাৰপৰা উঠোতে বমণীৰ কিছু বেলা হৈছিল। মুখখন ধুই চাহ-কাপ খাওঁতে বেলি সাতভাঁৰমান হৈছিল। আনদিনাৰ দৰে সেইদিনাও জোনাকীয়ে তাক চাহ দিছিল, কিন্তু সেইদিনা জোনাকীয়ে তাক চাহ দিওঁতে আগৰ দৰে হাঁহি এটা মাৰি “চাহ দিছোঁ” বুলি নকলে। বহি থকা মুঢ়াটোৰ ওচৰতে থৈ গ'ল। সি জোনাকীৰ মুখলৈ মূৰ তুলি চালে। তাইৰ তেজগোৰা মুখখন সি মলিন দেখিলে। কিবা এবাৰ কওঁ বুলি ভাবিও সি একো নকলে। চাহ কাপ সি খবধৰকৈ খালে। চাহ খাই থকা অৱস্থাত দীপালী ছবাবমান তাৰ আগেদি অহা-যোৱা কৰা তাৰ চকুত পৰিল। এবাৰ চকুৱে চকুৱে পৰাত দীপালীয়ে এনেয়ে হাঁহি পাব হৈ গ'ল। সি যিমান পাবে সিমান সহজ হবৰ চেষ্টা কৰিলে। তাৰ পিচত তামোল এখন মুখত ভৰাই পামলৈ বুলি বমণী ওলাই গ'ল।

দীপালীয়ে খিৰিকীয়েদি তাক চকুৰে দেখালৈকে চাই থাকিল। তাৰ পিচত তাই বিছনাত বহি পৰিল। বিছনাৰপৰা গাক এটা আনি কোঁচত লৈ এনেয়ে তাই লিৰিকি-বিদাৰি থাকিল। হঠাৎ পৰ্দাখন দাঙি নিক তাইৰ কোঠাত সোমাই দীপালীক তেনে অৱস্থাত দেখা পাই কেচুৱা ল'ৰাক জোকোৱাৰ দৰে তাইক জোকালে। দীপালীয়ে নিকক চিকুট এটা মাৰি উচাং মাৰি ওলাই গ'ল।

মালিকা আৰু নিক দুয়ো অগাপিচাকৈ এদিন বত্ৰ আৰু প্ৰদীপৰ ওচৰলৈ গুচি গ'ল। যাবৰ সময়ত নিকৱে দীপালীক বহুত কিবাকিবি কৈছিল—ছোৱালীয়ে সদায় নিজক চম্ভালি ফুৰিব লাগে, মনলৈ দুৰ্বলতা কেতিয়াও আনিব নেলাগে, মুহূৰ্ততে কৰা একোটা ভুলৰ বাবে ছোৱালীয়ে গোটেই জীৱন জীয়াতু ভুগিব লগাত পৰে।

নিকৰ কথাবোৰ শুনাৰ পিচত দীপালীয়ে সেইদিনা বহুত কথা ভাবিলে। ভাবিলে বমণীৰ কথা। বমণীৰ লগত তাইৰ কোনো বিশেষ কথা হোৱা নাই যদিও বমণীক তাই মনে-প্ৰাণে ভাল পায়। ভাল পোৱাতো তাইৰ ভুল হৈছে নেকি বাক? আগতে তাই বমণীৰ বিষয়ে কোনো কথা ভবা নাছিল; কিন্তু সি যেতিয়া বি.এ. পাছ বুলি জানিলে অজানিতে তাৰ প্ৰতি তাইৰ পুতৌ জন্মিল। মৰম সোমাল। অকল তাইৰে নহয়, ঘৰখনেও তাক পুতৌ কৰিলে। অৱশ্যে তাৰ প্ৰতি ঘৰখনে কৰা মৰম আৰু তাই কৰা মৰমৰ মাজত বহুত পাৰ্থক্য। অজানিতে মনৰ শিকলিডাল শিথিল হৈ পৰিল। তাইৰ মনৰ কথা কেৱল নিকৱে জানে। নিকক এদিন তাই মনৰ কথাবোৰ কৈছিল। নহলে নিকৱেও গম নেপালেহেঁতেন। নিকক কৈ তাই ভুল কৰিলে নেকি বাক? বোধহয় নাই কৰা। নিকৱে আনক কেতিয়াও নকয়। প্ৰদীপকো নকয়। তিবোতা হলে নিক নবৌৰ নিচিনা হব লাগে। আচলতে তেনেবোৰ কথা আন এজনক কলেহে ভাল লাগে। ভবিষ্যতে কিবা হ'লে নিকৱে কিছু সহায় কৰিব লাগিব পাবে, আৰু সেই ভাবিয়েই তাই নিকক কৈছিল। নিকৱে মনে মনে সমৰ্থনো কৰিছিল। নকৰিবনো কিয়, নিশ্চিত ল'ৰা এটাই তেনেদৰে আদৰ্শমূলক কাম কৰিলে অকল তায়ে কিয়, দহজনে ভাল পাব। আৰু তেনে এজনক গ্ৰহণ কৰাত কি আপত্তি থাকিব পাবে!

নিক যোৱাৰ পিচত দীপালীৰ মনটো ফৰকাল নলগা হ'ল। আগৰ দৰে অন্তৰ খুলি কথা পাতিবলৈ কোনো লগ নোহোৱা

হ'ল। কেতিয়াবা তাই জোনাকীৰ লগত সাধাৰণ দুই-এটা গল্প কৰে। প্ৰায় সময়তে তাইৰ নিকলৈ মনত পৰে। সঁচা কথা কবলৈ গলে মালবিকাতকৈ নিকক দীপালীয়ে বেছি ভাল পায়। নিক বাঙালী। ঘৰখনত থকা সময়ত হাঁহি-ধেমালি কৰি কটায়। হাঁহিৰে তাই ঘৰখন মুখৰিত কৰি ৰাখে। মালবিকা গহীন ভাবত থাকে। সময় আক সুবিধা পালে সিহঁতে থকা নগৰখনৰ কথা প্ৰশংসা কৰে। মালবিকাৰ দেউতাকৰ আঁচল ঘৰ খনামুখ নামে এখন গাৱঁত। কিন্তু দেউতাকে নলবাৰীত যোগান বিভাগত চাকৰি কৰে। সকলোপৰা মালবিকা খনামুখত থাকিয়ে ডাঙৰ-দীঘল হৈছিল। মালবিকা যেতিয়া সপ্তমমান শ্ৰেণীত পঢ়িছিল ঠিক সেই সময়তে দেউতাকৈ নলবাৰীত মাটি কিনি ঘৰ সজালে আৰু তেতিয়াৰেপৰা মালবিকাহঁত নলবাৰীত থকা হ'ল। খনামুখৰ কথা পাহৰি গ'ল। আৰু শেষত গৈ গাওঁ বুলিলে এনে ধাৰণা হ'ল যে ই এখন বোকা-পানী, হাবি-জংঘলে ভৰা ঠাই, য'ত এদিন থাকিয়েই মালবিকাৰ উশাহ-নিশাহ বন্ধ হৈ যাব।

নিকৰ ঘৰ বৰপথাৰ গাঁৱত। সকলোপৰা গাঁৱৰ বতাহ-পানী খাই ডাঙৰ হোৱা। কলেজত পঢ়োতেও ঘৰৰপৰা অহা-যোৱা কৰি পঢ়িছিল। অৱশ্যে ঘৰৰ অৱস্থা মালবিকাহঁতকৈ ভাল। নিক সকলোপৰা পঢ়া-শুনাত ভাল আছিল। মেট্ৰিক প্ৰথম বিভাগত পাছ কৰিছিল। তাই গুৱাহাটীত পঢ়াৰ কথা আছিল। কিন্তু বাইজে নতুনকৈ বৰপথাৰ তিনিআলিত পতা কলেজত পঢ়িবৰ বাবে টানি ধৰাত তাই আপত্তি নকৰিলে। ঘৰখনেও সন্মতি দিলে। নিকৰ মতে সকলো শিক্ষাই একে, সকলোতে একে শিক্ষাই দিয়ে। একেখন স্কুল-কলেজত কোনোবাই ভালকৈ পাছ কৰে আৰু কোনোবাই পাছ কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু শিক্ষকে সকলোকে সমানে শিক্ষা দিয়ে। গতিকে সকলো নিজৰ ওপৰত কথা। অৱশ্যে শিক্ষকে প্ৰকৃত শিক্ষা দিব লাগিব।

নিকৰ অনুপস্থিতিৰ কথা ঘৰখনেও উপলব্ধি নকৰাকৈ নেথাকিল। মৌজাদাৰে খোলাখুলিকৈ নিক যোৱাৰ পিচদিনাই কৈয়ে পেলালে, সকলো বোৱাবীজনী নেথাকিলে ঘৰখন বৰ উকা উকা লাগে। মৌজাদাৰৰ কথাত মেনকাই শলাগিলে। সেইবুলি মালবিকাক মৌজাদাৰে বা মেনকাই যে বেয়া পায় এনে নহয়। নিকৰ সমানেই তাইকো মৰম কৰে। নিক বাঙালী হোৱাৰ বাবে সততে তাইৰ নামটোকে কিবা কৰিব লগা বা কব লগা হলে ওলায়। মৌজাদাৰ বা মেনকাৰ বাবে দুয়ো সমান। মৌজাদাৰ আৰু মেনকাই জানে যে দুয়োকে সমানে মৰম কৰিব লাগে।

নিক যোৱাৰ পিচত দীপালীয়ে ভাবিছিল, তাই বৰ্মণীৰ বিষয়ে সকলো পাহৰি যাব। সকলো মনৰপৰা আঁতৰাই পেলাব। কিন্তু দিনবোৰ যিমানৈ পুৰণি হৈ গ'ল, যিমানৈ দীপালীৰ মনত বৰ্মণীৰ কথাবোৰে খোপনি পুতি ললে, সিমানৈ মনত আউল লাগিবলৈ ধৰিলে। প্ৰথম অৱস্থাত বৰ্মণীক ভাল লগাৰ কথা তাইৰ মনলৈ আহিছিল। পিচত কিন্তু তাই বৰ্মণীৰ অসহায় জীৱনটোৰ কথা ভাবিবলৈ ধৰিলে। তাইৰ মনশ্চক্কুত বৰ্মণী যেন সাগৰত পৰি আশ্ৰয়ৰ বাবে ককুবকাই থকা কোনো এক দুৰ্ভগীয়া। এইখন সমাজ যেন তাৰ বাবে নহয়, সি যেন এইখন পৃথিৱীৰ মানুহ নহয়, এইখন সমাজে যেন তাক মৃত্যুৰ মুখলৈ ঠেলি দিছে; অথচ তাৰ যেন মৰিবৰ ইচ্ছা নাই। সি যেনেতেনে জীয়াই থাকিবৰ বাবে আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছে। জীয়াই থকাৰ দুৰ্বাৰ আশা যেন তাৰ আছে। ইমান নিৰ্যাতনৰ পিচতো জীয়াই থকাৰ মোহ এৰিব পৰা নাই। আৰু সেই মোহৰ বাবে সি তাৰ সৰ্বস্ব জলাঞ্জলি দিছে। কথাবোৰ দীপালীয়ে যিমানৈ ভাবিলে সিমানৈ তাৰ প্ৰতি তাইৰ অনুকম্পা জাগিল। বৰ্মণীক তাইৰ অন্তৰৰ কথাবোৰ ক'বৰ মন গ'ল। অৱশেষত দীপালীয়ে থিৰাং কৰিলে,—তাই বৰ্মণীক জীয়াই থাকিবলৈ সুবিধা দিব। সি জীয়াই থাকিবই লাগিব। ঘৰখনে হয়তো তাইৰ এনে উক্তিত

সমর্থন নকৰিব। তাইক ঘিণ কৰিব। মৌজাদাৰৰ একমাত্র কণ্ঠা দীপালীৰ এনে কাৰ্য্যত মানুহে তাইক পাগলী বুলি কব। কণ্ঠক, সেইবোৰলৈ তাই ক্ৰক্ষেপ নকৰে। এদিন সিহঁতৰ মুখ আপোনা আপুনি বন্ধ হৈ যাব। পৃথিবীৰ অন্ততঃ এচাম মানুহক তাই দেখুৱাই দিব নিবাস্থয়ক আশ্ৰয় দিয়া মানুহৰ কৰ্তব্য, মানুহৰ নীতি। শেষত তাইৰ যিয়ে নহওক লাগে, তাৰ বাবে তাই কেৰেপ নকৰে।

দীপালীয়ে কথাখিনি মনতে বহুবাৰ প্ৰশ্ন কৰি চালে। বহুত দিন। কিন্তু প্ৰতিবাৰতে তাই একেটা কথাতে উপনীত হয়, তাই ভুল কৰিবলৈ ওলোৱা নাই। তাই যিটো কৰিবলৈ ওলাইছে তাৰ বাবে তাই জগবীয়া নহয়। জগবীয়া এচাম মুখা পিন্ধা ভদ্ৰলোক। লাহে লাহে দীপালীৰ এইচাম মুখা পিন্ধা ভদ্ৰলোকৰ প্ৰতি ঘৃণা তাৰ উপজিল।

বহুত আশা-নিবাশা আৰু সকলুৱা ঘটনালৈ সময়বোৰ দীপালীৰ মূৰৰ ওপৰেদি পাৰ হৈ যাওঁতে, এদিন দীপালীয়ে গম পালে, ঘৰখনে তাইৰ বিয়াৰ বাবে পুৰাদমে প্ৰস্তুতি চলাইছে। বিশেষকৈ মাক আৰু ককায়েকহঁত বেছি উদ্বিগ্ন। মাকৰ মুখে দীপালীয়ে তাইৰ বিয়াৰ কথা শুনি একেআবাবে কৈ দিলে যে তাই এতিয়া বিয়াৰ কথা চিন্তা কৰা নাই। মাকে প্ৰথমতে এনেয়ে কৈছে বুলি ধৰি ললে। প্ৰথমতে সকলো ল'ৰা-ছোৱালীয়ে তেনেদৰে কয়েই। কোনো ল'ৰা-ছোৱালীয়ে মোৰ বিয়াখন পাতি দে বুলি মাক-বাপেকক নকয়। কিন্তু এদিন প্ৰদীপে একে অফিচতে কাম কৰা অতুল ঠাকুৰীয়া নামৰ এজন ডেকাক ঘৰলৈ দীপালীক দেখুৱাবৰ বাবে আনোতেহে মেনকাই বুজিলে যে দীপালীৰ সঁচাকৈয়ে বিয়াত ইচ্ছা নাই। সেইদিনা প্ৰথমতে দীপালীয়ে অতুলৰ আগত ওলোৱা নাছিল। বহুত বুজাই-বঢ়াইও মেনকাই অতুলৰ আগলৈ দীপালীক পঠাব নোৱাৰিলে।

অৱশেষত প্ৰদীপে ধমকি দিয়াতহে জোনাকীয়ে চাহ দিয়াৰ পিচত তামোলৰ বটাটো লৈ দীপালী ওলাই গৈছিল। কিন্তু গ'লহে, অতুলৰ লগত তাই কোনো কথা-বতৰা নেপাতিলে। আনকি অতুলে সোধা প্ৰশ্নবোৰ তাই সমুচিত উত্তৰ নিদিলে। তাইৰ তেনে আচৰণত মাকহঁত ক্ষুণ্ণ হ'ল।

সেইদিনাই প্ৰদীপ আৰু অতুল নিজৰ চাকৰিৰ ঠাইলৈ গ'লগৈ। যাবৰ সময়ত প্ৰদীপে মাকক কৈ গ'ল, ভবিষ্যতে সি দীপালীৰ বিয়াৰ বিষয়ে কোনো চিন্তা নকৰে।

অতুল যোৱাৰ পিচত তাই নিজৰ কোঠাৰ বিছনাত পৰি আকাশ-পাতাল ভাবিবলৈ ধৰিলে। অলপ পিচতে তাই ভবামতে মাক তাইৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। তাইক বহুত কিবাকিবি কলে। তাই কিন্তু মন নিদিলে। তাইৰ চকুৰ আগত এখন মুখ বাৰে বাৰে ভাঁহি উঠিল। সেই মুখখনে তাইৰ ওচৰত যেন কৰুণভাৱে সহায় বিচাৰিছে।

সন্ধ্যাৰ আগে আগে আনদিনাৰ দৰে সেইদিনাও দেউতাক ক'বাবৰ পৰা অ হি ঘৰ সোমোৱা দীপালীয়ে গম পালে। তাই বিছনাত বহি অলপ পিচতে কেনে এটা পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হব লাগিব তাক চিন্তা কৰিলে। তাইৰ বুকুখন আকৌ এবাৰ ধপ্ধপাব ধৰিলে।

দেউতাকে কাপোৰ সলাই ধুতিখন জোকৰা তাই শুনিছে। জোনাকীয়ে চাহ বাকি দেউতাকক দিয়া তাই গম পাইছে। লগে লগে দেউতাকৰ মাতটো তাইৰ কাণত পৰিছে—“দীপা ঘৰত নাই নেকি?” মাকে “আছে” বুলি কোৱা শুনিছে। তাইৰ বুকুখন আৰু বেছি ধপ্ধপ্ কৰা যেন লাগিল।

চাহ খাই দেউতাক আগফালৰ বাৰাণ্ডাত বহা তাই গম পাইছে। জোনাকীয়ে তামোলৰ বটাটো দেউতাকৰ ওচৰলৈ লৈ যোৱা তাইৰ চকুত পৰিছে। বহি থকাৰপৰা দেউতাকে তাইক মতা শুনিলে,—“দীপা, মোৰ চোলাটোৰ জেপতে চিগাৰেটৰ পেকেটটো আছে, লৈ

আহচোন।” দীপালী ভয়ে ভয়ে কোঠাবপৰা ওলাই গ’ল। চিগাৰেটৰ পেকেটটো আৰু লগতে জুইশলা বাহৰটো নি তাই দেউতাকক দিলেগৈ। তাইৰ মলিন মুখখন দেখি তাইৰ কিবা অশুখ হৈছে নেকি সুধিলে। দীপালীয়ে “একো হোৱা নাই” বুলি কৈ ভিতৰলৈ সোমাই গ’ল। তথাপিও মৌজাদাৰৰ মনটো খু-দুৱাই থাকিল। ইতিমধ্যে মাকক দেউতাকৰ কাষতে বহা তাই দেখিলে। তেতিয়াহে দীপালীয়ে ধৰি ললে অতপৰে হবলগীয়া পৰ্বটো আৰম্ভ হব বুলি। সমস্ত দেহাটো তাই কঁপা যেন অনুভৱ কৰিলে।

“দীপাৰ কি হৈছে? তাইৰ অশুখ নেকি?” মৌজাদাৰে সুধিলে।

মেনকা কিছু সময় টভকু লাগি ব’ল। কথাটো কেনেদৰে কব হয়তো মনতে ভাবিলে।

“আজি প্ৰদীপ আহিছিল। অতুল নামৰ তাৰ অফিচতে কাম কৰা ল’ৰা এটাও আহিছিল, দীপাক চাবৰ বাবে।”

“পিচে?” মৌজাদাৰে সুধিলে।

“পিচে কি হব, দীপা তাৰ আগত নোলাল। একেবাবে নোলাল নহয়, ওলাইছিল; কিন্তু যেনেদৰে সোধ-পোচ্ কৰিব লাগিছিল তেনেদৰে নকৰিলে।”

মৌজাদাৰে একো নকৈ কিবা এটা ভাবিবলৈ লোৱাত মাকেই আকৌ কলে, “তাই শিক্ষিতা ছোৱালী, কোন মানুহক কেনে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে তাই জানিব লাগিছিল। অন্ততঃ প্ৰদীপৰ বন্ধু বুলি অতুলক তাই তেনে ব্যৱহাৰ কৰিব নেলাগিছিল।”

মৌজাদাৰে গাটো অলপ লৰালে। চিগাৰেট এটা জ্বলাই লৈ পৰিবেশটো আৰু কিছু গহীন কৰি ললে।

“দীপাই বৰ ভাল কাম নকৰিলে। অৱশ্যে একেবাবে বেয়া কামো কৰা নাই। তোমাৰ মতে অতুল নে কি তাৰ লগত দীপাই খুউৰ বেছি কথা পাতিব লাগিছিল, হাঁহিব লাগিছিল। পাৰিলে

নিশাটো থাকিবলৈ কৈ সন্ধ্যা ফুৰিবলৈ যাব লাগিছিল। এয়ে তোমাৰ মনোভাৱ নহয় জানো?” মৌজাদাৰে চিগাৰেটৰ ধোঁৱা এৰি এৰি কলে।

“আপুনি কোনো এটা কথাতে গুৰুত্ব নিদিয়। সকলো কথা সাধাৰণভাৱে লয়।” মৌজাদাৰীয়ে অলপ বিৰক্তিব সূৰত কলে।

“গুৰুত্ব দিবলৈ কিটো আছে? মই জানো দীপা বেলেগ ধৰণৰ ছোৱালী। তাই প্ৰদীপ বা বন্ধুৰ নিচিনা নহয়। গতিকে যাৰে-তাৰে লগত বিয়া দিব বিচাৰিলে নহব। শিক্ষা বা চাকৰি থাকিলেই যে কোনো ডেকা যি কোনো ছোৱালীৰ বাবে যোগ্য হব তাৰ কোনো মানে নাই। এজন শিক্ষিত ডেকা এজনী সাধাৰণ ছোৱালীৰ বাবে যোগ্য নহবও পাৰে; বা এজনী শিক্ষিতা গাভৰু এজন সাধাৰণ ডেকাৰ বাবে যোগ্য নহবও পাৰে। আচলতে লাগে মন। যুগ্ম জীৱনত যদি কেনেবাকৈ মনৰ অমিল ঘটিছে, তেতিয়া গোটেই জীৱন বিষময় হৈ উঠে, শান্তি নোহোৱা হয়। ঘৰ গুচি বাঁহতল হয়। গতিকে সিহঁতকো কিছু সুবিধা দিব লাগে। জন্ম দিয়াৰ পিচত ডাঙৰ-দীঘল কৰি কাৰোবাৰ ওচৰত ছোৱালী বিয়া দিলেই মাক-বাপেকৰ কাম শেষ নহয়।” মৌজাদাৰে পৰিবাৰক বুজাবৰ চেষ্টা কৰি কলে।

মেনকাই কথাবোৰ শুনি একো নকলে। অথচ ‘না’ বুলি কোৱাৰ সাহসো নহ’ল।

“চকক সুধি কোনোবাই চাউল বহায় জানো?” মেনকাই কিছু সময় নিবৰে থাকি আকৌ কলে।

“নবহায়। কিন্তু পানী আৰু চাউল ঠিকমতে হলেহে ভাত ভাল হয়। তাৰ তাৰতম্য হলে খোৱাৰ উপযোগী নহয়। দীপাই অতুলৰ প্ৰতি প্ৰথম দেখাতেই নিজৰ যোগ্য হব বুলি বিবেচনা নকৰিলে। আমি জোৰ কৰি বিয়া দিলে তাই হয়তো একো নকব; কিন্তু তাই যেতিয়া দৈনন্দিন তিলতিলকৈ মনৰ অশান্তিবোৰ ভোগ কৰিব

তেতিয়া তাই জনো আমাক অভিশাপ নিদিব? স্বামী-স্ত্ৰীৰ যদি মন নিমিলে তেতিয়া সিহঁতৰ জীৱনলৈ জনো অশান্তি নাহিব?” মৌজাদাবে বাহিবৰ আন্ধাৰবোৰলৈ লক্ষ্য কৰি কলে।

মেনকা ভিতৰলৈ উঠি গ'ল।

নিজৰ শোৱা কোঠাৰপৰা দীপালীয়ে মাক আৰু দেউতাকৰ মাজত হোৱা সকলোবোৰ কথা শুনি আছিল। দেউতাকৰ কথাবোৰ শুনি দীপালীৰ দেউতাকৰ চৰণ ছুই সেৱা কৰিবৰ মন গ'ল। তাই ভাবিবই পৰা নাছিল যে দেউতাকে তাইৰ মনৰ মানুহজনী কেতিয়াবাই চিনি পাইছে। তাইৰ মনটো ভাল লাগিল। দীপালীয়ে ভাবিব পৰা নাছিল যে দেউতাকে তাইৰ পক্ষলৈ কব। দেউতাকৰ প্ৰতি তাইৰ অসীম শ্ৰদ্ধা জন্মিল। অজানিতে দেউতাকৰ প্ৰতি তাইৰ মূৰটো দৌ খাই গ'ল।

বাবাণ্ডাৰ আবামী চকীখনত বহি মৌজাদাবে একেবোৰ কথাকে ভাবিলে। ভাবিলে, দীপালীয়ে বাক বেয়া কাম কৰিলে নেকি? অন্তৰত যিয়ে নাথাকক, অন্ততঃ দেখাততো তাক তাই ভালদৰে সোধ-পোচ কৰিব পাৰিলেহেঁতেন।

কথাবোৰ চিন্তা কৰি থাকোঁতে জোনাকীয়ে ভিতৰৰপৰা আহি ভাত খাবলৈ মাতিলে। মৌজাদাৰ ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

বমণীয়ে পামখন ইতিমধ্যে নতুনকৈ সজালে। মৌজাদাবে পামত এটা গুদামঘৰ সজাই দিয়ালে। গুদামঘৰটোৰ কাষতে সি থাকিবৰ বাবে এটা পকা ঘৰো মৌজাদাবে সজালে। ঘৰটোৰ সন্মুখত সি বং-বিবঙৰ ফুল কলে। খিৰিকী-ছৱাৰত নতুন পৰ্দা আঁৰিলে। পামৰ উৎপাদন দিনক দিনে বৃদ্ধি কৰিলে। পামৰ চাৰিও চাপত দিয়া নাৰিকল গছবোৰে আৰু ভালৈ কেইখিলা পাত মেলি পামৰ সৌন্দৰ্য্য বৃদ্ধি কৰিলে। আৰু তাৰ মাজে মাজে দিয়া আনাৰস আৰু অমিতা

গছবোৰো চকুত পৰাকৈ ডাঙৰ হৈ উঠিল। কুকুৰাৰ সংখ্যাও আগতকৈ তিনিগুণ হ'ল। মুঠতে বমণীয়ে পামখন সকলো প্ৰকাৰে ধুনীয়া আৰু চকুতলগা কৰি গঢ়ি তুলিলে।

বমণীক প্ৰসংশা নকৰা মানুহ সেই অঞ্চলত বিৰল। যাৰে চকুত তাৰ পামখন পৰিছে সকলোৱে তাক প্ৰসংশা কৰিছে। যি ঠাইত এসময়ত ইকৰা, খাগৰি, ফুটকলা আদি হৰেক বকমৰ গছ-গছনিয়ে আধিপত্য বিস্তাৰ কৰি আছিল, তাৰ ঠাইত বিভিন্ন শস্যই ঠন ধৰি উঠাত সকলোৱে তবধ মানিলে। তেনে ঠাইত খেতি নহব বুলি আগতে মানুহৰ যি ভুল ধাৰণা আছিল সকলো মনৰপৰা আঁতৰিল। সকলোৱে ভাবি পালে, খেতি-বাতি সকলোতে হয়, বিশেষকৈ অসমৰ প্ৰতি চপৰা মাটিত। মাত্ৰ কষ্ট কৰিব লাগে। বুদ্ধি লাগে। উপদেশ লাগে।

গাৱঁৰপৰা তাৰ পামলৈ বহুত মানুহ আহি তাক বিভিন্ন শস্য-বোৰৰ বিষয়ে সোধা হ'ল। সকলোৱে তাৰপৰা বুদ্ধি-পৰামৰ্শ বিচৰা হ'ল। বমণীয়ে সকলোকে সজ বুদ্ধি-পৰামৰ্শ দিয়ে। আগতে ওচৰৰ গাওঁবোৰত তেনে ধৰণৰ উন্নত জাতৰ ধান, গম আদিৰ খেতি নকৰিছিল, বমণীৰ বুদ্ধি-পৰামৰ্শত প্ৰায়বোৰ গাৱঁতে সকলোৱে কম-বেছি পৰিমাণে খেতি কৰা হ'ল। ভাল ফল পোৱা হ'ল। আগতে চৰকাৰী সাৰ দিলে মাটি বেয়া হয় বুলি মানুহৰ যি ভুল ধাৰণা আছিল বমণীয়ে সকলোকে বুজাই দি সেই ভুল ধাৰণা মনৰপৰা আঁতৰালে। মানুহ বিলাকক বুজাওঁতে বমণীৰ অৱশ্যে বিশেষ কষ্ট হোৱা নাছিল; কাৰণ সি তাৰ পামত চৰকাৰী সাৰ দি খেতি কৰা সকলোৱে নিজ চকুৰে দেখিছে। সকলোৱে সাৰৰ গুণাগুণ মানি লবলৈ বাধ্য হৈছে। উটি-বাগৰি ফুৰা ল'ৰা এটাই ইমানখিনি কাম কৰাৰ বাবে সকলোৱে বমণীক শলাগিলে। মৌজাদাৰকো সকলোৱে ধন্যবাদ দিলে। মানুহে মৌজাদাৰক দিল থকা মানুহ বুলি কলে।

আন এদিন দীপালী বহুত দিনৰ পিচত পামলৈ অকলে গৈছিল।

সেইদিনা পামৰ ইটো-সিটো চোৱাৰ পিচত এবাৰ বমণীৰ ফুলনিডৰাত
সোমাই এনেয়ে ছুই-চাৰিটা ফুলৰ নাম সুধিলে।

বমণীয়ে কলে।

দীপালীয়ে ভাবিলে এয়ে সোণালী সুযোগ। এতিয়াই বমণীক
কথাটো কব লাগিব।

“বমণী!”

“আইদেউ।”

বমণীয়ে দীপালীক আইদেউ বুলি মাতে। প্ৰথমতে দীপালীক সি
কি বুলি মাতিব ভাবি পোৱা নাছিল। কাৰণ দীপালী বমণীতকৈ
বয়সত সৰু। তথাপিহে মৌজাদাবৰ ছোৱালী যেতিয়া নাম কাঢ়ি
মতা সি পছন্দ নকৰে। গতিকে সনতে “আইদেউ” বুলি মতা সি
শুনিছে, আৰু এটা সময়ত থিৰাং কৰিলে দীপালীক ‘আইদেউ’ বুলি
সিয়ো মাতিব। প্ৰথমে তাৰ অৱশ্যে খোকোজা লাগিছিল; কিন্তু
দিনবোৰ যোৱাৰ লগে লগে তাৰ সহজ হৈ পৰিল।

“তোমাক কথা এটা কওঁ বুলি ভাবিছোঁ।” দীপালীয়ে বৰ
ককণভাৱে কলে।

“কওক আইদেউ।”

“তুমি মোক আইদেউ বুলি নেমাতিবা।”

“কিয়?”

“কিয় মানে, মই...মই মানে তোমাক ভাল পাওঁ। আৰু সেই
ভালপোৱাখিনি মই যুগা-জীৱনৰ মাজেদি বিচাৰোঁ। গতিকে.....”
পাচৰ কথাখিনি শেষ নকৰি দীপালীয়ে বমণীৰ মুখলৈ মূৰ তুলি
চালে।

“এয়া কি কথা কৈছে আপুনি?” বমণীয়ে আচৰিত হোৱাৰ দৰে
হৈ কলে।

“ওঁ ঠিকেই কৈছোঁ। ভুল বকা নাই। এতিয়াও মই ঠিকেই
আছোঁ।”

“কিন্তু, কিন্তু আইদেউ.....।” বমণীয়ে কথাৰ শেষ কৰিব
নোৱাৰিলে।

“কোনো কিন্তু নাই বমণী। তুমি হয়তো ভাবিছা এয়া মই মোৰ
যৌৱনৰ ভাড়াত কৈছোঁ। কিন্তু নহয়। এয়া মই অন্তৰবপৰা
কৈছোঁ।” দীপালীয়ে আবেগভৰা কণ্ঠে কলে।

“কথাটো এবাৰ দ-কৈ ভালি চাওক আইদেউ। মই হলোঁ
আপোনালোকৰ চাকৰ। আপুনি হ’ল মৌজাদাবৰ ছোৱালী। মোৰ
কি আছে? একো নাই। নাই ঘৰবাৰী, নাই টকা-পইচা।”
বমণীয়ে শেষবাক্যে খোকাথুকি মাতেৰে কলে।

“মই দ-কৈ ভাবি চিন্তিয়ে এই সিদ্ধান্তত উপনীত হৈছোঁ।”
দীপালীয়ে কলে।

“এনেবোৰ কথা চিন্তা কৰি মিছাতে জীৱনটো ধ্বংস নকৰিব
আইদেউ। চকু থাকি ভগা মাকোত ভৰি দিব কিয় বিচাৰে?”

“নহয় বমণী, তুমি পিচৰ কথা মুঠেই চিন্তা নকৰিবা। ইয়াৰ ব্যৱস্থা
মই নিজে কৰিম।”

“আইদেউ, এতিয়াও গোটেই সময়খিনি আছে। পুনৰ চিন্তা
কৰকগৈ....। আৰু মোৰ অনুবোধ এনেবোৰ চিন্তা যেন পুনৰ মনলৈ
নানে।” বমণীয়ে অনুবোধৰ সূত কলে।

“চিন্তা আৰু নকৰোঁ বমণী। সকলো চিন্তা কৰি কাহানিবাই শেষ
কৰিলোঁ।” দীপালীয়ে উদাসভাৱে কলে।

“যিটো কাম কোনোদিনে সম্ভৱ নহয় তাৰ বাবে আপুনি
মিছাতে জীৱনত কলঙ্ক সানিব বিচাৰে কিয় আইদেউ?” বমণীয়ে
কলে।

“সেয়া মোৰ কথা, যিটো কাম বহুত মানুহৰ বাবে সম্ভৱ নহয়,
মানে সম্ভৱ হয়, নকৰে, তেনে অসম্ভৱক সম্ভৱ কৰাটোৱেই মোৰ
উদ্দেশ্য। সেইটোৱে মোৰ লক্ষ্য।” দীপালীয়ে কলে।

“মই অপাবগ আইদেউ। তেনে এটা গৰ্হিত কাম মই আপোনা-

লোকৰ ঘৰত কৰিব নোৱাৰোঁ। আপোনালোকৰ অনিষ্ট মই কোনো দিনেই কৰিব নোৱাৰিম।”

“নহয় বমণী, তুমি ভুল বুজিছা। এবাৰ আকৌ ভাবি চোৱা। কোনো বিপদ নাই।” দীপালীয়ে পুনৰ নিৰ্ভয় দি কলে।

হুয়ো কিছু সময় নিমাতে ব'ল। দীপালীয়ে কেইথোপামান ফুল ললে। তাৰ পিচত ঘৰলৈ গুচি গ'ল। ঘৰত গৈ দীপালীয়ে ভাবিলে, বমণীক কথাবোৰ কৈ ভুল কৰিলে নেকি? নাই ক'বা নিশ্চয়। বমণীক তাই ভাল পায়। ভাল পায় শিক্ষিত তাৰ কৰ্ম শক্তিৰ বাবে। ভাল পায় যুগৰ প্ৰকৃত নাগৰিক হিচাপে। আজিৰ যুগত বমণীৰ দৰে মানুহ লাগে, বমণীৰ দৰে শিক্ষিত চামে যেতিয়া কৰ্মশক্তিৰ স্বাগতম জনাব, নিজকে কৰ্মত বিলাই দিব পাৰিব তেতিয়া কোনে ক'ব এইখন দেশত শতকৰা নব্বৈজনে খাবলৈ নোপোৱাকৈ থাকিব বুলি? অসমৰ ঐতিহ্য ঘূৰি নাহিব বুলি কোনে ক'ব? যিখন দেশত অলপ কষ্ট কৰিলেই অধিক ফল পোৱা যায়, যাৰ বুকু উৰ্বৰা শক্তিয়ে ভৰা সেইখন দেশ ইমান দৰিদ্ৰ হ'ব বুলি কোনে ভাবিছিল? কিন্তু তাই সকলো শিক্ষিত ল'ৰাকে আনৰ ঘৰত চাকৰ কৰিবৰ বাবে কোৱা নাই। মাত্ৰ কৈছে নিজকে কৰ্মশক্তিত নিয়োগ কৰিবলৈ। খেতিয়ক শ্ৰেণীক আমাৰ সমাজে সন্মান দিব নিবিচাবে। কিন্তু তাই দিব। তাই সেইখন সমাজক দেখুৱাই দিব দেশত প্ৰকৃত সন্মানৰ অধিকাৰী খেতিয়কসকলহে। যি শ্ৰেণী মানুহে দেশৰ সকলোকে জীয়াই ৰাখিছে, যাৰ হাড়ভগা পৰিশ্ৰমে দেশৰ বৰ বৰ নেতাসকলক জীয়াই ৰাখিছে, সেই শ্ৰেণী মানুহে সমাজত সন্মান নোপোৱাতো অতি পৰিতাপৰ কথা। খেতিয়ক শ্ৰেণীক সন্মান দিব নিবিচবা কাৰণেই আজি শিক্ষিতচামে খেতি কৰিবলৈ লাজ পোৱা হৈছে। খেতি-বাতিৰ কথা চিন্তা নকৰি কেৱল চাকৰিৰ চিন্তা কৰা হৈছে।

দীপালী যোৱাৰ পিচত বমণীৰ মনটো কেনেবা কেনেবা লাগিল। সি কোনো কামতে মন বহুৱাব নোৱাৰিলে। সি ভাবি নেপালে

মোজাদাবৰ একমাত্ৰ কথা দীপালী চৌধুৰীয়ে তাৰ নিচিনা দৰিদ্ৰ এটাৰ গাত কি বিচাৰি পাইছে, ভবিষ্যতে কি আশা কৰিব পাৰিছে।

ইতিমধ্যে দীপালীয়ে তাইৰ মনৰ কথাখিনি নিকৰ যোগেদি ঘৰখনৰ কাণত পেলালে। মেনকাই বহুত দিনৰপৰা কথাটো লক্ষ্য কৰি আছিল। কিন্তু ভবা নাছিল যে দীপালীৰ নিচিনা এজনী শিক্ষিতা ছোৱালীয়ে ইমান নীচ কাম এটা কৰিব পাৰিব। মেনকা গৰজি উঠিল। লগে লগে গৰজি উঠিল মোজাদাব ধনঞ্জয় চৌধুৰী। বংশ-পৰিয়াল আৰু মোজাদাব বুলি ঠাই ডোখৰত যি সন্মান আছে সেই সন্মান লাঘৱ হোৱাৰ আশঙ্কাই মোজাদাবক বিব্ৰত কৰি তুলিলে। ধনঞ্জয় চৌধুৰীয়ে কি কৰিব কি নকৰিব তাৰ উপায় নোপোৱা হ'ল। এফালে একমাত্ৰ জী দীপালী আৰু আনফালে মোজাদাবৰ সমস্ত ঘৰখনৰ তদাবক তথা ঘৰখনৰ এক বুজন অংশৰ উপাৰ্জনৰ কেন্দ্ৰস্থল বমণী বকৱা। যাৰ সহায়ত মোজাদাবৰ চাৰিওফালে জয়জয় ময়ময় অৱস্থা। যিখন ঘৰত বমণী নামৰ মানুহটো নহ'লে মোজাদাব এখোজো আগবাঢ়িব নোৱাৰে। মোজাদাবে কিবাকিবি বহুত ভাবিলে। তাৰ পিচত ভাবিলে, বমণীক বিদায় দিয়াৰ আগতে দীপালীক এবাৰ সুখি চোৱা ভাল হ'ব।

বহুতো চিন্তাৰ মাজেদি মোজাদাবে আৰু কেইটামান দিন পাৰ কৰি দিলে। সেইকেইটা দিনত মোজাদাবে কাকো মতা নাছিল।

“দীপা।” আন এদিন মোজাদাবে তাইক মাতিলে।

দীপালী তেতিয়া তাইৰ শোৱা কোঠাত আছিল। দেউতাকে তাইক মতা শুনি তাই উচাপ খাই উঠিল। পাচৰ পৰিস্থিতিৰ কথা তাই মনতে এবাৰ ভাবি চালে।

“দেউতা।”

গাব নোমবোৰ তাইৰ অজানিতে শিঞৰি উঠিল। বুকুখন ধপধপাব ধৰিলে। সমস্ত শৰীৰ কঁপি উঠা যেন তাই অনুভৱ কৰিলে, কাৰণ কোনোদিনেই তাই দেউতাকে ইমান গহীন আৰু গল-গলীয়াভাৱে তাইক মতা শুনা নাছিল। এখোজ দুখোজকৈ তাই আগুৱাই দেউতাক বহি থকা আবামী চকীখনৰ পিচফালে থিয় দি ব'ল।

“চাওঁ এইফালে আহ।”

দীপালীয়ে ভয়ে ভয়ে গৈ দেউতাকৰ আগত থিয় দি ব'ল।

“তই পঢ়া-শুনা কৰা ছোৱালী। আৰু ভয়ে মোৰ পৰিয়ালৰ একমাত্ৰ ছোৱালী। এইবোৰ মই কি শুনিছোঁ? এইবোৰ ভাল কথা নহয়। সাধাৰণ বাটৰ ভিকলু এটাৰ লগত মই এইবোৰ কি শুনিবলৈ পাইছোঁ? বংশ আৰু পৰিয়ালৰ যি এটা গোঁৱৰ আৰু সন্মান আছে তাক তই ধ্বংস নকৰিবি দীপা। অন্ততঃ আমাৰ সন্মানলৈ চাই তই এইবোৰ বাদ দে। তোৰ ভবিষ্যত ভালৰ কাৰণে কৈছোঁ।” মৌজাদাবে দীপাক বুজাবৰ চেষ্টা কৰি কলে।

“আপোনাৰ সকলোবোৰ কথা মানি ললেও এইটো মানি লবলৈ মই অপাৰগ দেউতা।” দীপালীয়ে মৰসাহ দি কলে।

“কি তোৰ ইমান সাহ? তোক মই এতিয়াই গুলী কৰি মাৰিম। নেলাগে—নেলাগে মোক এনে অবাধ্য সন্তান।”

“ঠিকেই, মোক হত্যা কৰক। এইখন সমাজত আৰু মোৰ থকাৰ ইচ্ছা নোহোৱা হৈছে। যিখন সমাজত ধনী-দুখীয়া, উচ্চ-নীচৰ মাজত একো একোখন প্ৰাচীৰ সেই সমাজত থাকি লাভ নাই।”

“দীপা, তই বৰ বেছি আগবাঢ়িছ। আঁতৰি যা মোৰ চকুৰ আগৰপৰা। নহলে……তোক……এতিয়াই……” মৌজাদাবৰ ইমান খং উঠিছিল যে পাচৰ কথাখিনি কব আৰু নোৱাৰিলে।

দীপালীয়ে দেউতাকৰ খং দেখি সন্মুখৰপৰা আঁতৰি গৈ নিজৰ বিছনাত শুই পৰিল।

মৌজাদাবে জলি থকা চিগাৰেটটো ভৰিৰে গচকি চকীখন থেকেচা মাৰি থৈ বহা ঠাইৰপৰা উঠি ভিতৰ পালেগৈ। অলপ পাচতে তেওঁ ফুৰিবৰ বাবে ওলাই গ'ল।

মেনকাই ভাবিছিল, কোনোদিনে দেউতাকৰপৰা এবাৰ টান কথা শুনুনা দীপাই আজি ওৰে দিনটো, ওৰে নিশাটো কান্দি কান্দি পাৰ কৰি দিব। সাধাৰণ কথা এটাতে চকুপানী টোকা দীপাক আজি কোনেও সান্ত্বনা দিব নোৱাৰিব। সেয়েহে অলপ পাচতে মেনকা গৈ দীপাৰ শোৱা কোঠাত সোমাল। মেনকাই ভাবিছিল দীপালীক বুজাব, তাইক দেউতাকে তেনেদৰে খং কৰাখিনি ধৰি নেধাকিবলৈ কব আৰু কব সেয়া তাইৰ ভালৰ কাৰণেহে কৰিছে। কিন্তু দীপালীৰ কোঠাত সোমাই মেনকা আচৰিত হ'ল। দীপাই অলপ আগতে দেউতাকে কোৱা কথাবোৰ অলপো চিন্তা নকৰি বিছনাত শুই শুই কিবা ইংৰাজী উপন্যাস এখন পঢ়ি আছে। তাই যেন সকলোবোৰ সহজভাৱে লৈছে। মেনকাই নিজকে বক্ষা পোৱা দি পালে।

“দীপা।” মেনকাই মাতিলে।

দীপালীয়ে মূৰ তুলি ঘূৰি চালে। তাৰ পাচত তাই আকৌ ক্ৰিতাপৰ পাতত নিমগ্ন হ'ল।

“দীপা।” মেনকাই আকৌ মাতিলে। তাৰ পিচত মাকে তাইৰ কোনো কথালৈ অপেক্ষা নকৰি কলে—“এইবোৰ তই কি কৰিবলৈ ওলাইছ? কি ভাবি তই ঘৰখন ধ্বংসৰ ফালে আগবঢ়াই দিছ?”

“তহঁতে ঠিকেই ভাবিছ মা। পিতৃ-মাতৃ হিচাপে এয়া তহঁতৰ কৰ্তব্য, কিন্তু মই অপাৰগ। মই মনতে যি দৃঢ় সংকল্প কৰিলোঁ তাক কৰিমই। লাগিলে তহঁতে মোক……” দীপালীয়ে শেষৰ কথাখিনি শেষ নকৰিলে।

মেনকাই দীপালীক আৰু বহুত কিবাকিবি কৈ বুজালে। কিন্তু

দীপালী আঁকোব-গোজ হৈ ব'ল। মাকৰ কোনো কথাই দীপালী
নিজ সিদ্ধান্তৰপৰা বিচলিত কৰিব নোৱাৰিলে।

মোজাদাৰৰ ঘৰখন এক নিৰ্জনতাই গিলি পেলালে। আগৰ দৰে
ঘৰখন হাঁহিমুখৰ হৈ নথকা হ'ল। ঘৰখনৰ হঠাৎ এনে পৰিবৰ্ত্ত
বৰ্ণীৰ পৰিলক্ষিত হৈছিল যদিও বৰ্ণীয়ে বুজি নেপালে। কাৰ
ঘটনা ঘটাব সময়ত বৰ্ণী তাৰ পামত আছিল। আনহাতে
ঘটনাটো ঘনখনৰ চাৰিবেৰৰ মাজত এনেদৰে আৱদ্ধ হৈ আছিল
মোজাদাৰ, মেনকা জোনাকী আৰু দীপালীৰ বাদে আন কোনে
গম পোৱাৰ সুবিধা পোৱা নাছিল। মেনকাই জোনাকীক এইবোৰ
কথা যাতে বাহিৰত প্ৰকাশ নহয় তাৰবাবে সাৱধান কৰি দিছিল।

ঘৰখনত এনে এটা পৰিবেশ যদিও কামনা কৰা নাছিল তথাপি
জোনাকীয়ে পেটে পেটে ভালেই পালে। তাই বৰ্ণী আৰু দীপালী
মাজত মনোমালিন্য হোৱাটোকে বহুত দিনৰপৰা মনে মনে কামনা
কৰি আছিল। আৰু সেই দিনটো আহি পৰাত তাই ভাবিলে,
“ভাল হৈছে, বেটাই মোক ভাল নেপাই দীপালীক ভাল পাব
বিচাৰিছিল। হেঁ! বাওনা হৈ স্বৰ্গলৈ হাত মেল। এতিয়া...
চাকৰেনো মোজাদাৰৰ ছোৱালীক ভাল পাব বিচৰা ক'ত শুনিছা
ইসু বেটাই দীপালীকহে চায়, মোক নেচায়েই। এতিয়া...এতিয়া
কেনে...?”

ঘটনাটো ঘটি যোৱাৰ পিচত মোজাদাৰ বা মেনকাই কোনে
কথাকেই বৰ্ণীৰ আগত প্ৰকাশ নকৰিলে। জোনাকীয়ে সকলোবোৰ
কথা বৰ্ণীক কৈ তাইক ভাল নোপোৱাৰ প্ৰতিশোধ লব বিচাৰিছিল
কিন্তু মেনকাৰ ভয়ত তাই নকলে। দিনবোৰ গতানুগতিকভাৱে
থাকিল। দিনবোৰ পুৰণি হ'ল হয়; কিন্তু দীপাৰ মনটো পুৰণি
নহ'ল। তাই দুগুণ মনোবল লৈ থিয় হ'ল এইবাৰ। আনফালে

মোজাদাৰ আৰু মেনকাই দীপালীক চোকা নজৰত ৰাখিছিল যদিও
ইতিমধ্যে দীপালীয়ে ছবাব তাক পামত গৈ লগ ধৰিলে। বৰ্ণীয়ে
গ-না একো নকলে। মাথোন দীপালীক ছয়োৰাৰতে আৰু কিছু
কৈ ভাবি চাবলৈ কৈ ঘূৰাই পঠালে। দীপালীয়ে ভাবি চালে,
হত নিশালৈকে উজাগৰে থাকি বহুত নিশা ভাবি চালে। পৰুৱাই
পোৱা মানুহে ঘূৰি ঘূৰি একে ঠাইতে ওলোৱাৰ দৰে দীপালীয়েও
ভাবি ভাবি একেটা কথাতে উপনীত হ'ল—তাই ভুল কৰা নাই।
হোজাব ধুমুহা-বতাহ আহক তাই সকলো মূৰ পাতি লব।

দীপালীৰ ওপৰত ঘৰখনৰ নজৰ আৰু অলপ বেছি হ'ল।
আগতে ক'বাবলৈ যাব লগা হলে অন্ততঃ দুই-এঘণ্টাৰ বাবে যাব লগা
হলে ঘৰত সুধি নগলেও হৈছিল। কিন্তু এতিয়া সুধি যাব লগা
হ'ল। বৰ্ণীৰ পামলৈ দীপালী যোৱাটো দেখ-দেখকৈ মাক মেনকাই
বন্ধ কৰি দিলে। দীপালী তথাপিতো নিৰাশ নহ'ল। তাই কেনেকৈ
দীপালীক অকলশৰে এবাৰ লগ ধৰিব পাৰে তাৰ চেষ্টাত থাকিল।

দিনবোৰ গৈ থাকিল; কিন্তু সুবিধা নাছিল। আগতে মাক
মেনকাই আবেলি ওচৰে-পাৰে ফুৰিবলৈ গৈছিল। কিন্তু সেই
ঘটনাটো হোৱাৰ পিচত মাক ফুৰিবলৈ নোযোৱা হ'ল। সৈন্ত-
সাহিনীৰ শিবিৰত চকুৰীয়ে চাৰিওফালে চোকা নজৰ ৰখাৰ দৰে মাক
মেনকাই অহবহ দীপালীৰ ওপৰত চোকা নজৰ ৰাখিবলৈ ধৰিলে।
বৰ্ণীয়ে সেয়া দীপালীৰ নিজা ভুলৰ বাবেই হবলৈ পালে। সেইদিনা
দুইতাক ঘৰত নাছিল। মাক গৈছিল মঞ্জুৰ অসুখৰ বাতৰি লবলৈ
(মঞ্জু দীপালীৰ দদায়েকৰ ছোৱালী)। ঠিক এইখিনি সময়তে
দীপালীয়ে লগ পালে বৰ্ণীক। তাই পাহৰি গ'ল যে মাক মেনকাই
গুহঁতৰ ঘৰৰপৰা সকলোবোৰ নিৰীক্ষণ কৰি থাকিব পাৰে। ঘূৰি
আহি মাকে তাইক সেই লৈ মাৰধৰো কৰিলে। সন্ধ্যা যেতিয়া
দুইতাক মোজাদাৰে কথাটো শুনিলে, খঙত অধীৰ হৈ তাইক হত্যা
কৰিবৰ বাবে বন্দুকটো আনিছিল; কিন্তু মেনকাৰ বাবে একো

কৰিব নোৱাৰিলে। সেইদিনাবপৰা দীপালীৰ ওপৰত আক ৰো
নজব দিয়া হ'ল।

পিঞ্জৰাবন্ধ চৰাইৰ দৰে দীপালীয়ে দিনবোৰ অতিবাহিত কৰিব
ধৰিলে। এগালমান গল্প, উপন্যাস বিছনাত লৈ দীপালী সোম
পৰিল কিতাপৰ বুকুত।

“বাইদেউ, মই আপোনাক সকলো সহায় কৰি দিম, যদি আপু
মোক বিশ্বাস কৰে।” আন এদিন নিজৰ কোঠাত সোমাই চিন্তা ক
থকা দীপালীক আচৰিত কৰি জোনাকীয়ে কলে।

জোনাকীৰ কথা শুনি দীপালীয়ে মূৰ তুলি চালে।

“মিছা কোৱা নাই, মই শপত খাই কৈছোঁ।” জোনাকী
আকৌ কলে।

দীপালীয়ে হাঁহাৰ নিচিনা কৰিলে। তাই যেন জোনাকীক সা
ধৰি বহুত কিবাকিবি কব এনে ভাব হ'ল। কিন্তু হঠাৎ বাহিৰ
কোনোবাই জোনাকীক মতাত তাই দীপালীৰ কোঠাবপৰা ওলাই
গ'ল। দীপালীয়ে কিছু সকাহ পোৱাদি পালে। কিন্তু পিচ মুহূৰ্ত্ত
দীপালীৰ ভাব হ'ল,—ইয়াত বাক জোনাকী নাইবা ঘৰখনৰ কি
কু-অভিপ্ৰায় থাকিব পাৰে নেকি? সকলোৱে মিলি তাইক বা
হত্যাৰ চেষ্টা কৰিছে নেকি?

জোনাকীয়ে ইতিমধ্যে দীপালী আৰু বমণীৰ মাজত বহুত মন
সংবাদ অনা-নিয়া কৰি দিলে। প্ৰথম অৱস্থাত দীপালীয়ে ভয় আ
শঙ্কা লৈ জোনাকীক কথাবোৰ কৈছিল; কিন্তু দিনবোৰ পাৰ
যোৱাৰ লগে লগে তাইৰ জোনাকীৰ ওপৰত বিশ্বাস হ'ল, জোনাকী
প্ৰতি তাইৰ ধাৰণা বেলেগ হৈ পৰিল। জোনাকীলৈ তাইৰ মন
আক পুতৌ জন্মিল।

দীপালীয়ে এদিন গম পালে যে তাইৰ বিয়াৰ বাবে ঘৰ
পূবদমে চেষ্টা চলাইছে। দীপালীক এই সংবাদ দিলে জোনাকীয়ে
দীপালীৰ কাঁপ উঠিল এইবাৰ। কথাবোৰ চিন্তা কৰি তাইৰ কপাল

আগৰ শিববোৰ থূপ খাই পৰিল। চকুৱে ধূলীৰ কুঁৱলী দেখিলে।
লগে লগে তাই বমণীলৈ চিঠিৰে জনাই দিলে যে সাতদিনৰ ভিতৰত
যদি বমণীয়ে সকলোবোৰ ব্যৱস্থা নকৰে তেন্তে তাই আত্মহত্যা কৰিব।

দীপালীৰ কথাটোৰ উত্তৰ দিবলৈ মাজত মাত্ৰ এটা দিন বাকী।
দিনটো শেষ হৈ নিশাটো গলেই বমণীয়ে দীপালীৰ প্ৰশ্নৰ বাবে সাজু
হব লাগিব। সি দিনটো আনদিনাৰ দৰে সহজভাৱে কটাই দিলে।
আনহাতেদি দীপালীয়ে সেই দিন কেইটাত কিবা এটা সংবাদ পোৱাৰ
আশাৰে চাটি-ফুটি কৰি থাকিল। কিন্তু বমণীৰপৰা কোনো সংবাদ
নেপালে।

সেইদিনা গধূলি বমণীয়ে ভাত খাব নোৱাৰিলে। কেইগৰাহমান
খাই সি উঠি আহিল। মৌজাদাৰে তাক ভাত নোখোৱাৰ কাৰণ
সোধাত সি ভোক লগা নাই বুলি কলে। দীপালীয়ে সকলোবোৰ
মনে মনে লক্ষ্য কৰি আছিল; কিন্তু বমণীৰ মুখত তেনে কোনো ভাব
তাই দেখা নেপালে। খঙত তাই অস্থিৰ হৈ পৰিল। আনহাতেদি
পুৱাবপৰা বমণীৰ মনত একেবোৰ কথাই পাক্‌ঘুৰনি খাই থাকিবলৈ
ধৰিলে। সি ভালকৈ কোনো এটা কথাকে চিন্তা কৰিব নোৱাৰা
হ'ল। তথাপিতো সি পামখনৰ বিষয়ে কেইটামান কথা মৌজাদাৰৰ
লগত আলোচনা কৰিলে। সেই সুযোগতে বমণীয়ে লেম্পৰ পোহৰত
মৌজাদাৰক এবাৰ ভালকৈ শেষবাৰৰ বাবে চাই ললে। মৌজাদাৰক
ভৰি ছুই এবাৰ সেৱা কৰাৰ প্ৰৱল ইচ্ছা হ'ল। কিন্তু একো নকৰিলে।
শোকে তাক খুন্দা মাৰি ধৰিলে। থিয় হৈ থাকিব নোৱাৰি বমণী
নিজৰ কোঠালৈ গুচি গ'ল।

কিমান সময় বমণী বিছনাত পৰি আছিল সি কব নোৱাৰে।
এবাৰ সি বিছনাবপৰা উঠি বাহিৰলৈ ওলাই গ'ল। বাৰাণ্ডাত
থিয় হৈ সি মৌজাদাৰৰ ঘৰটো লক্ষ্য কৰিলে। কিবা এটা ভাবত

সি মৌজাদাৰৰ শোৱা কোঠাটোৰ কাষ পালেগৈ। তাৰ পিচত বেৰৰ কাষে কাষে পশ্চিমৰ ফালে আগবাঢ়ি গৈ দিনতে মৌজাদাৰলৈ বুলি লিখি থোৱা চিঠিখন উলিয়াই ছুৱাবৰ ফাঁকেদি ভিতৰলৈ পঠাবৰ চেষ্টা কৰিলে। কিন্তু নোৱাৰিলে। ছুৱাবৰ ফাঁকতে উলমি ব'ল। তাৰ পিচত সি দীপালীৰ শোৱা কোঠাটোৰ কাষ পাই কিছু সময় থিয় হৈ ব'ল। দীপালীলৈ তাৰ মৰম লাগিল। দীপালীৰ বাবে দিনতে লিখি বখা চিঠিখন জোনৰ পোহৰত সি আকৌ এবাৰ পঢ়ি চালে।

মৰমৰ আইদেউ,

ক্ষমা কৰিবা। আজি তোমালোকৰ ঘৰৰপৰা চিৰদিনৰ বাবে ওলালোঁ। ইমানদিনে কিবা ভুল-ভ্ৰুটি কৰিছিলোঁ যদি ক্ষমা কৰিবা। শ্ৰীযুত মৌজাদাৰ দেউতাকো কবা। তোমাৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ কালিলৈ দিব লাগিব। আজি নিশাটো মাত্ৰ বাকী। কিন্তু সেই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিবলৈ মই অপাৰগ দীপা; কাৰণ উত্তৰ দিয়া মানেই হয় মই তোমাৰ পক্ষ লব লাগিব, নহয় মৌজাদাৰ দেউতাৰ পক্ষ লব লাগিব। তোমাৰ পক্ষ লব নোৱাৰিম, বিবেকে নকয়। গতিকে চিৰদিন, মানে তোমালোকৰ ঘৰত থকা কেইদিন মোৰ বা তোমাৰ অলপো শান্তি নহব। তুমি মোক হয়তো কাপুকষ বুলি ভাবিছা; কিন্তু নহয়, কাপুকষ মই কোনোদিনেই নহয় আৰু নহওঁ। আচল কথা, এদিন মৌজাদাৰ দেউতাই মোক থাকিবৰ বাবে, ঠিক থাকিবৰ বাবে বুলি কলে ভুল হ'ব, জীয়াই থাকিবৰ বাবে আশ্ৰয় দিছিল, তাৰ পিচত তেওঁ মোক নিজৰ ল'ৰাৰ দৰে মৰম কৰি আহিছে, বিশ্বাস কৰি আহিছে। ময়ো হিয়া ঢালি শ্ৰদ্ধা কৰোঁ। জীৱনত মই কাৰো পৰা এনে মৰম পোৱা নাই। হয়তো মাৰপৰা আশা কৰিব পাৰিলোঁহেঁতেন। কিন্তু মাই মোক সকতেই এৰি গ'ল। বৰ্তমান মোৰ কোনো আপোন মানুহ নাই, যি মোৰ দুখত দুখী হ'ব। তুমিয়ে ভাবি চোৱাচোন, যিজন মৌজাদাৰ দেউতাই মোক ইমান সহায়

কৰিলে তেখেতৰ অন্তায় চিন্তা কৰিব পাৰি জানো? আনে পাৰিলেও মই নোৱাৰোঁ। গতিকে মোৰ জীৱনৰ বাবে আৰু চিন্তা নকৰোঁ। মৌজাদাৰ দেউতাৰ সন্মান, বংশ-মৰ্যাদা সকলো চিন্তা কৰি আকৌ মোৰ জীৱন এক অনিশ্চয়তাৰ মাজত এৰি দিলে। আক্ষেপ অকণো নাই। তুমি ভুল লুৰুজিবা যে তোমাৰ বাবে মোৰ এনে দশা হ'ল। প্ৰকৃততে সকলো ভাগ্যৰ কথা। নেজানো মোৰ এই ভাগ্য কেতিয়া শেষ হ'ব। আজি আঁতৰি আহিলোঁ যদিও ওবে জীৱন তোমাৰ কথা মনত থাকিব। ভগৱানে তোমাৰ মঙ্গল কৰক। শেষত তোমালৈ মোৰ হিয়াভৰা মৰম আৰু শুভেচ্ছা যাচি বিদায় ললে।

ইতি—

“বৰ্মণী”

চিঠিখন পঢ়ি বৰ্মণীয়ে পুনৰ জাপিলে। তাৰ পিচত চিঠিখন দীপালী শোৱা কোঠাটোৰ ছুৱাৰ মুখত থিয় হৈ ছুৱাবৰ ফাঁকেদি ভিতৰলৈ ঠেলি দি পুৱা শুই উঠিয়ে দীপালীয়ে পোৱাকৈ বাখিলে। ঘৰত দীপালী আৰু জোনাকীয়েই প্ৰথমে শুই উঠে। জোনাকী মেনকা শোৱা কোঠাটোৰ উত্তৰে থকা কোঠাটোত শোৱে। সি খৰধৰকৈ কোঠাটোৰ কাষৰপৰা আঁতৰি গ'ল। এইবাৰ সি তাৰ নিজৰ শোৱা কোঠাটোত সোমাল। আন্ধাৰতে কেইমুহুৰ্তমান থিয় হৈ ব'ল। তাৰ পিচত দিনতে ঠিক কৰি থোৱামতে তাৰ চামৰাৰ ছুটকেছটো হাতত লৈ পুনৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। দুই চকুৰ কোণৰপৰা তাৰ সবসৰুকৈ চকুলো বৈ আহিল। খৰধৰকৈ সি গেটখনৰ ফালে খোজ দিলে। গেটখন পাৰ হৈ এৰি যোৱা ঘৰখনৰ ফালে এবাৰ ঘূৰি চালে। বুকুখন বিবোৱা যেন অনুভৱ কৰিলে সি। মোহাক্ষ কৰা ঘৰখন এৰি যাবলৈ যেন তাৰ ভৰি আগ নবঢ়া হ'ল—সি অনুভৱ কৰিলে। পাচত সি মন ডাঠ কৰি ছুটকেছটো মাটিত থৈ ছুহাত যোৰ কৰি সেৱা এটা যাচিলে। তাৰ পিচত খৰধৰকৈ ছুটকেছটো হাতত লৈ খোজ ললে। হঠাৎ তাৰ পামখনৰ কথা মনত পৰিল।

শেষবাৰৰ বাবে পামখন এবাৰ চোৱাৰ অদম্য হেঁপাহটো সি বাধা দি
 ৰাখিব নোৱাৰিলে। কব নোৱাৰাকৈ সি পামখনৰ ফালে আগবাঢ়ি
 গ'ল। প্ৰথমতে চকিদাৰটো চালে। চকিদাৰটোৱে নাক বজাই
 শুই আছিল। তাৰ খং উঠি গ'ল। চকিদাৰটোক ছপাতমান চৰ
 লগাই তাক কৰ্তব্যৰ কথা কৈ দিবৰ তাৰ ইচ্ছা গ'ল। কিন্তু সেইখিনি
 কাম কৰিবলৈ গলে তাৰ সকলো পৰিকল্পনা নষ্ট হৈ যোৱাৰ চেতনা
 অহাত সি একো নকৰিলে। সি পামখনৰ মাজেদি পাৰ হৈ গৈ
 কুকুৰাবোৰৰ ওচৰ পালেগৈ। কুকুৰাবোৰে তাক দেখি কক্ককাই
 উঠিল। সিহঁতে অবুজ ভাষাত তাক কিবা কোৱা যেন সি অনুভৱ
 কৰিলে। সি তাৰপৰা আঁতৰি গ'ল। জপনাখন পাৰ হৈ এবাৰ
 পামখনলৈ ঘূৰি চাই সি শেষ বিদায় ললে। জপনাখন ঠিকমতে
 দি সি পুনৰ খোজ দিলে। আকাশত তেতিয়া কাচি জোনৰ স্নান
 পোহৰ। সি হাবিৰ লুংলুঙীয়া বাটটোৱেদি পোনাই দিলে
 বেল ষ্টেচনলৈ। সেই বাটেদি গলে হাতী গাৱঁত ওলাব পাৰি। হাতী
 গাৱঁৰপৰা বেল ষ্টেচনলৈ এমাইলৰ কম হ'ব।

দূৰৈৰ কোনোবা গাৱঁৰপৰা অহা কুকুৰৰ ভুকভুকনি তাৰ কাণত
 পৰাত সি গাৱঁৰ কাষ চাপিছেহি বুলি মনতে ভাবিলে। লাহে লাহে
 হাতীগাওঁ পাৰ হ'ল। ষ্টেচনলৈ আক একফালমানহে বাকী। সি
 দীঘল দীঘলকৈ কেইটামান উশাহ ললে।

বৰ বেয়া সপোন এটা দেখি মৌজাদাৰে সাৰ পালে। বিছনাৰপৰা
 উঠি বহিল। ছবাৰমান ভগবানৰ নাম স্মৰণ কৰি বাহিৰলৈ ওলাই
 আহিল। মৌজাদাৰে সপোনটোৰ কথাকে ভাবি থাকিল। হঠাৎ
 ছৱাৰখন খোলাৰ লগে লগে কিবা কাগজ এখন সৰি পৰা দেখা পালে।
 কি কাগজ হ'ব পাৰে তেনে ভাবত কাগজখন তুলি লৈ টৰ্চৰ পোহৰত
 পঢ়াৰ চেষ্টা কৰিলে। অলপ পঢ়িয়ে একে কোবে গৈ মৌজাদাৰ
 ৰমণীৰ শোৱা কোঠা পালেগৈ। ছৱাৰখন ঠেলি টৰ্চৰ সহায়ত
 কোঠাটোৰ ইফালে সিফালে চালে। বায়ুবেগে পুনৰ ঘূৰি আহি

ডাইভাৰক জগালে। কোনো কথা উল্লেখ নকৰি ডাইভাৰক কাপোৰ
 পিন্ধিবলৈ কলে। ডাইভাৰ আচৰিত হ'ল। মৌজাদাৰে একপ্ৰকাৰ
 ধমকি দিয়ে ডাইভাৰক খবৰবকৈ কাপোৰ পিন্ধিবলৈ কলে।
 মৌজাদাৰে গৈ নিজৰ কোঠা পালেগৈ। বিছনাৰ তলৰপৰা চাবিকোছা
 লৈ বেৰত থকা ঘড়ীটোলৈ চালে। তিনি বাজিবলৈ পোন্ধৰ মিনিট
 বাকী। ছয়ো গৈ গেবেজত সোমাল। গাড়ীখন উলিয়াই বিজুলী
 বেগেৰে ষ্টেচনৰ ফালে গাড়ী এৰি দিবৰ বাবে মৌজাদাৰে নিৰ্দেশ
 দিলে। ডাইভাৰৰ বাটত মৌজাদাৰক কোনো কথা সোধাৰ সাহস
 নহ'ল। ঘটনাটো কি ডাইভাৰে একো ধৰিব নোৱাৰিলে।

গাড়ীখন গৈ বেল ষ্টেচনৰ পাচফালে ৰ'লগৈ। ছয়ো গাড়ীৰপৰা
 নামিল। ডাইভাৰে যন্ত্ৰৰ দৰে মৌজাদাৰৰ পাচে পাচে গৈ
 থাকিল।

বেলখনে ইতিমধ্যে এটা দীঘল উকি মাৰিলে। বেলখনৰ কাষ
 পোৱাৰ লগে লগে মৌজাদাৰে ডাইভাৰক ৰমণীৰ পলায়নৰ কথাটো
 কলে। ডাইভাৰে মৌজাদাৰক বেলৰ একেবাৰে পাচৰ অংশৰপৰা
 চাবলৈ কৈ সি একপ্ৰকাৰ দৌৰ মৰাদি গৈ বেলখনৰ একেবাৰে সিটো
 মূৰ পালেগৈ। বিজুলী সঞ্চাৰে ছয়ো দুটা মূৰৰপৰা চাব ধৰিলে।
 হঠাৎ এটা ডবাত ডাইভাৰৰ চকু ৰমণীৰ ওপৰত পৰিল। ৰমণীয়ে চুক
 এটাত মন মাৰি বহি থকা সি দেখা পালে। ৰমণীয়ে কিন্তু ডাইভাৰক
 লক্ষ্য কৰা নাছিল। হঠাৎ তাৰ মাত শুনি ৰমণী উচাপ খাই উঠিল।
 ডাইভাৰক দেখি সৰগপৰা মানুহৰ দৰে নিশ্চল হৈ ৰ'ল। সি কি কব
 ভাবি নেপালে। ডাইভাৰে ৰমণীক গাড়ীৰপৰা নামিবৰ বাবে কলে।
 ৰমণী কিন্তু মান্তি নহ'ল। ছয়োৰে মাজত টনা-আজোৰা লাগিল।
 ডবাটোৰ বাকী যাত্ৰীবোৰে সিহঁতৰ কাৰ্য্য দেখি হতভম্ব হ'ল। ছই-
 এজনে সিহঁতৰ ওচৰলৈ আহি ঘটনাটোনো কি সুধিলে। কিন্তু
 কাবোপৰা কোনো উত্তৰ নোপোৱাত পুনৰ যাত্ৰীবলোক নিজ নিজ
 ঠাইত বহি সিহঁতৰ কাৰ্য্য চাই থাকিল। গাড়ীখনে দীঘল উকি এটা

মাৰি গুজৰি যাবলৈ ওলাল। বমণীৰ আঁকোবগোজ ভাবত ড্ৰাইভাৰ
বিত্ৰত হ'ল। অৱশেষত বমণীৰ পৰাজয় ঘটিল, যেতিয়া সি ড্ৰাইভাৰৰ
মুখে মৌজাদাৰ নিজে অহা কথাটো গম পালে।

ইফালে মৌজাদাৰৰ ঘৰত এক ছলছল লাগিল। মাজনিশা
এনেদৰে ঘৰখনক নজনোৱাকৈ মৌজাদাৰে গাড়ীখন লৈ যোৱাত
মেনকা উদ্ভিগ হৈ পৰিল। ইমান নিশা কলৈ যাব পাৰে মেনকাই
মনতে চিন্তা কৰিলে। সুধিবলৈও মেনকাই সুযোগ নেপালে; কাৰণ
গাড়ীখন উলিয়াই নিওঁতেহে টোপনিবপৰা সাব পালে। সাব পাই
মৌজাদাৰক বিছনাত নেদেখি বাহিৰলৈ ওলাই আহে মানে গাড়ী গৈ
আন্ধাৰত লুকাই পৰিল, কেৱল দূৰৈত লাইটৰ পোহৰটোহে মেনকাৰ
চকুত পৰিছিল। তাৰ পিছত মেনকা আহি দীপালীক জগালে।
দীপালী টোপনিবপৰা চকামকাকৈ উঠিল। পৰিস্থিতিটো কি
হৈছে তাই বুজিব নোৱাৰি ছুৱাবখন খুলি বাহিৰলৈ ওলাই আহিল।
মাকৰ মুখে দেউতাকে গাড়ীখন উলিয়াই নিয়াৰ কথা শুনাত
দীপালী গৈ বমণীৰ শোৱা কোঠা পালেগৈ। ছুৱাবখন খোলা অৱস্থাত
পাই দীপালী আৰু ইতিমধ্যে আহি যোগ দিয়া জোনাকী দুয়ো
ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। খোলা ছুৱাবেদি সোমোৱা জোনৰ পোহৰত
দীপালীয়ে দেখা পালে বমণী নাই। তাইৰ বুকুখন চিৰিং কৰি গ'ল।
দেউতাকে তাক হত্যা কৰিবৰ বাবে ক'বলৈ লৈ গ'ল নেকি—তাইৰ
ভাব হ'ল। তাই একেকোবে গৈ দেউতাকৰ শোৱা কোঠা পালেগৈ।
বিছনাৰ তলত বন্দুকটো আছেনে নাই এবাৰ পৰীক্ষা কৰি চালে।
আছে। বন্দুকটো বিছনাৰ তলতে আছে। তাই এইবাৰ কি কৰোঁ
কি নকৰোঁ তেনে ভাবত নিজৰ শোৱা কোঠা পালেহি। ছুৱাবখন
পাব হৈ হঠাৎ তাইৰ চকু পৰিল মাটিত পৰি থকা এখন কাগজৰ
ওপৰত। তাই বুটলি লৈ লেম্পৰ পোহৰত কিনো কাগজ হব পাৰে
খুলি চালে। চিনাকি আখৰকেইটা দেখি তাইৰ বুকুখন চিৰিংকৈ
গ'ল। তাইৰ সমস্ত দেহা কঁপা যেন লাগিল। ধৈৰ্য্যৰে সৈতে তাই

এফালৰপৰা চিঠিখন পঢ়ি গ'ল। শেষত তাই থিয় হৈ থাকিব
নোৱাৰি বিছনাত বাগৰি পৰিল।

কিছু সময়ৰ পিচত এখন গাড়ী আহি পদূলিমুখত বোৱা দীপালীৰ
কাণত পৰিল। তাই কিন্তু বিছনাৰপৰা নুঠিল। কিবা এক অজ্ঞান
আশঙ্কাই তাইৰ দেহ-মন ক্ষত-বিক্ষত কৰি তুলিলে।

চোতাল পোৱাৰ লগে লগে দেউতাকে কাবোবাক কাপোৰ-চোলা
সলাই শুবৰ বাবে কোৱা তাইৰ কাণত পৰিল। তাইৰ বুজিবলৈ
বাকী নেথাকিল সেইটো বমণীৰ বাদে আন কোনো নহয়। ঘটনাটোৰ
কথা ভাবি তাই শিঞৰি উঠিল। তাই বমণীক সাতদিন সময় দিয়াৰ
কথা ভাবিলে। দেউতাই কেনেকৈ সেই কথাটো গম পালে নেকি
বাক? ওঁহো। পাব নোৱাৰে। সেইটো কথা বমণী আৰু তাইৰ
বাহিৰে আনে গম নেপায়। নে বমণীয়ে দেউতাক কলে নেকি
বাক? নাই, সি তেনে কথা দেউতাক কব নোৱাৰে। তেন্তে
বমণী পলোৱা কথাটো দেউতাই জানিলে কেনেকৈ? নে টকা-পইচা
লৈ পলাইছিল? নহয়। সেইটোও হব নোৱাৰে। ইমান বছৰে
সি তেনে কাম ভুলতো কৰা নাই। অন্ত কাৰণহে হব। কিন্তু কি
কাৰণ হব পাৰে?

মৌজাদাৰে বাৰাণ্ডাৰ আৰামী চকীখনত বহি এটাৰ পিচত
এটাকৈ চিগাৰেট শেষ কৰিলে। হৈ যোৱা ঘটনাটোৱে মৌজাদাৰক
বিত্ৰত কৰি তুলিলে। পুৰণি টুকুৰা-টুকুৰ চিন্তাবোৰে মৌজাদাৰৰ
মনত এইবাৰ লানি-নিছিগাকৈ আহিবলৈ ধৰিলে।

বমণীয়ে নিজৰ কোঠাত সোমাই বিছনাখনত বহি পৰিল।
কেইঘণ্টামান আগতে সি যি সঙ্কল্প লৈ যি কাম কৰিছিল সেইবোৰ
ওলট-পালট হোৱাত তাৰ মনটো জঁয় পৰি গ'ল। কথাবোৰ
ভাবি ভাবি তাৰ বহি থকাৰ ধৈৰ্য্য নোহোৱা হ'ল। বিছনাৰপৰা
উঠি সি পূব ফালৰ খিৰিকীখন খুলি দিলে। পুৱাৰ এজাক
শীতল বতাহ খিৰিকীয়েদি সোমাই আহিল। গাটো জুৰ পৰি গ'ল।

পূব দিগন্তৰ সীমাবেখাত তেতিয়া কাহিলি কাহিলি পোহৰ হৈছিল।

দূৰৈত কেঁচুৱে জালি দিয়া তাৰ কাণত পৰিল। দৰিকাৰ পাৰৰ বাঁহনি ডবাৰপৰা অহা শালিকা, বগলী আদি চবাইৰ কোঢ়াল সি শুনিলে। টলিং-টালাংকৈ ছখন গৰুগাড়ী বাস্তাইদি দিচাংমুখৰ বজাবলৈ যোৱা সি গম পালে। সেই ছখন গাড়ী বজনী আৰু বেজিয়াৰ। সিহঁতে দিচাংমুখৰ বজাবলৈ নিতৌ যায়। মৰাপাটৰ ব্যৱসায় কৰে। দিচাংমুখত মৰাপাটৰ উজান উঠিছে। ভাটি ফালৰপৰা অহা অনা-অসমীয়া বেপাৰীয়ে দিচাংমুখ ভৰি পৰিছে।

অলপ আগতে ঘটি যোৱা ঘটনাটোলৈ আকৌ বমণী ঘূৰি গ'ল। সি মৌজাদাৰৰ কথা ভাবিলে। মৌজাদাৰৰ আগত ওলাবলৈ তাৰ লাজ লাগিব। দীপালীয়ে বাক এতিয়া কি ভাবিছে? বাক সি পলোৱাৰ কথা কেনেকৈ জানিলে? চিঠি ছখন লিখি থৈ গৈয়ে সি মহা ভুল কৰিলে। দীপালীয়ে নিশ্চয় তাক কাপুকষ বুলি ভাবিছে। কিন্তু সি জানো সঁচাকৈয়ে কাপুকষ? বাতিপুৱাৰ লগে লগে মৌজাদাৰে যেতিয়া তাক পলাই যোৱাৰ কথা সুধিব তেতিয়া সি বাক কি বুলি কব? তাৰ মনটো কিবা এক অজান আশঙ্কাই কঁপাই তুলিলে। সি বহা ঠাইৰপৰা উঠি কোঠাটোৰ ভিতৰতে পায়চাৰি কৰি থাকিল।

গতানুগতিকভাৱে দিনবোৰ গৈ থাকিল। ভালে দিনলৈকে মৌজাদাৰে কথাটো হুলিয়ালে। দিনবোৰ স্বাভাৱিক অৱস্থালৈ আহিবলৈ দিলে। প্ৰৱল ধুমুহা-বৰষুণ হোৱাৰ পিচত গোটেই পৃথিৱী নিতাল হৈ পৰাৰ দৰে ইমান এটা ঘটনা হোৱাৰ পাচত দেউতাক কিয় ইমান নীৰৱ হৈ আছে। দীপালীয়ে ভাবি নেপালে। তাইৰ বাবে বমণী পলাই যোৱা কথা দেউতাকে নেজানে বুলি শেষত দীপালীয়ে

ভাবি ললে। দেউতাকে বমণী পলাই যোৱাৰ কথা কেনেকৈ জানিব পাৰিলে মনতে এবাৰ চিন্তা কৰি চালে।

ঘটনাটোৱে দীপালীক খুব বেয়া ধৰণে আঘাত কৰিলে। কাৰণ সেইদিনাৰপৰা তাই ঘৰখনৰ কাৰোপৰা ভাল ব্যৱহাৰ নোপোৱা হ'ল। জোনাকীয়ে ইতিমধ্যে মাক-দেউতাকে আলোচনা কৰা ছই-চাৰিটা কথা দীপালীক লুকাই-চুৰকৈ জনালে। তাই নিজে কিছু সতৰ্ক হ'ল। বমণীৰ লগত তাই এতিয়া দেখ্ দেখ্ কৰি দেখা-সাক্ষাত নকৰা হ'ল। তাইৰ নিজৰে ভাল লগা নাছিল।

দিনবোৰ পুৰণি হৈ যোৱাৰ লগে লগে বমণীয়ে সকলো পাহৰি পেলাবলৈ চেষ্টা কৰিলে। মৌজাদাৰেও এনে ভাব দেখুৱালে যেন সকলো পাহৰি গ'ল। কিন্তু এদিন আবেলি পামত মৌজাদাৰে বমণীক পলাই যোৱাৰ কাৰণ যেতিয়া সুধিলে সি আচৰিত নহৈ নোৱাৰিলে; কাৰণ ইতিমধ্যে বহুতো দিন পাৰ হৈ গৈছিল। ক্ষন্তেক সময় নীৰৱ হৈ থাকি সি এফালৰপৰা সকলো কৈ গ'ল। কৈ গ'ল দীপালীয়ে তাক ভাল পোৱাৰ কথা, অথচ ঘৰখনৰ সন্মানৰ কাৰণে কেনেকৈ সি দীপালীৰ কাষৰপৰা নিজকে এবাই ফুৰিছিল আৰু শেষত নিজে কেনেকৈ পৰাজয় হৈ মৌজাদাৰৰ ঘৰ এৰিব লগা হ'ল সকলো বিবৰি কৈ গ'ল। মৌজাদাৰে কোনো কথাৰ উত্তৰ নিদি চিগাৰেট ছপি ছপি শুনি গ'ল মাত্ৰ। চাকৰ হৈ বমণীয়ে মৌজাদাৰৰ ঘৰখনৰ সন্মানৰ কথা চিন্তা কৰাত মৌজাদাৰৰ মনটো ভাল লাগিল, কিবা আৰাৰ কণ্ঠ বুলি ভাবিও মৌজাদাৰে একো নকলে। এবাৰ ইঠাং বমণীৰ ওপৰত চকু পৰাত দেখিলে বমণীৰ ছই গালেদি অশ্রুধাৰা বৈ গৈছে। মৌজাদাৰে একো নকৈ বহা ঠাইৰপৰা উঠি গ'ল।

মৌজাদাৰ তাৰ ওচৰৰপৰা যোৱাৰ পাচত তেনেদৰে কথাখিন কৈ সি ভুল কৰিলে নেকি ভাবি চালে। ঘৰত গৈ দীপালীক মৌজাদাৰে মাৰপিট কৰাৰ কথা চিন্তা কৰিলে। দীপালীৰ অৱস্থাৰ কথা ভাবি

তাৰ মনটো ভাল নেলাগিল। সি শাস্তিত থাকিব নোৱাৰিলে। মনটো উচ্‌পিচাব ধৰিলে। সকলো কাম বাদ দি এখোজ ছুখোজকৈ ঘৰৰ ফালে সি আগবাঢ়িল। সি যেন দৌৰি গৈ মৌজাদাৰক আগতে কোৱা কথাবোৰ মিছা বুলি কব তেনে ভাব হ'ল। ক্ৰমে তাৰ খোজৰ গতি খৰ হ'ল। বমণীয়ে ঘাই বাটেদি নগৈ হাবিৰ লুলুঙীয়া বাটটোৱেদি পোনাই দিলে। কোনেও কব নোৱাৰাকৈ সি গৈ তাৰ শোৱা কোঠাত সোমাল।

মৌজাদাৰ গৈ যেতিয়া ঘৰত সোমাইছিল, তেতিয়া দীপালীয়ে বাৰাণ্ডাত বহি কাপোৰত বন কৰি আছিল। অলপ পাচতে দেউতাকে কাপোৰ সলাই তাইৰ কাষতে বহিল। আৰু সিদিনা বমণীয়ে থৈ যোৱা চিঠিখন দীপালীক দি দীঘল দীঘলকৈ চিগাৰেট হোপাত ব্যস্ত হৈ পৰিল। দীপালীয়ে প্ৰথমতে চিঠিখনৰ একেবাৰে তললৈ লক্ষ্য কৰি তাৰ পাচত প্ৰথমৰপৰা পঢ়ি গ'ল। তাইৰ বুকুখনে ধান বনাদি বানিব ধৰিলে। কথমপি চিঠিখন পঢ়ি শেষ কৰি আগবমতে ভাঁজ কৰি থলে।

“বমণীয়ে লিখা কথাবোৰ সঁচানে?” চিগাৰেট ছপি ছপি দেউতাকে সুধিলে।

“ওঁ, সঁচা।” দীপালীয়ে পোনপটীয়াকৈ উত্তৰ দিলে।

“কিন্তু তই ভুল কৰিছ।”

“বমণীৰ নিচিনা এটা ঘৰ-বাৰী নথকা ল'ৰাক ভাল পোৱাটো বা বিয়া কৰিব বিচৰাটো আমাৰ নিচিনা পৰিয়াল এটাৰ বাবে ভুল হব পাৰে। কিন্তু তাৰ নিচিনা এটা শিক্ষিত ডেকাই সৰ্বসাধাৰণ সমাজক যি এটা আদৰ্শ আৰু অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছে সেই আদৰ্শক গ্ৰহণ কৰাটো নিশ্চয় ভুল হোৱা নাই। তদুপৰি ভাগ্যৰ পৰিহাসত পৰি সি আজি আমাৰ ঘৰত চাকৰ হৈ আছে।” কথাখিনি দীপালীয়ে এনে সুবত কলে যেন বহুত সময়ৰপৰা কওঁ কওঁ বুলি ভাৰি আছিল।

“তোৰ বলিয়ালিবোৰ শুনাৰ মোৰ ধৈৰ্য্য নাই। তোক বমণীলৈ বিয়া দিব নোৱাৰোঁ।” দেউতাকে কলে।

“বমণীলৈ বিয়া নিদিয়ৈ নেলাগে দিব। কিন্তু বমণীৰ নিচিনা এজন আদৰ্শবান পুৰুষ মই বিচাৰোঁ। চাকৰিয়ালৰ প্ৰতি মোৰ আস্থা নাই। থাকিব পাৰে কাৰোবাৰ ভাল চাকৰি; কিন্তু সকলো একে। দুখীয়া জনতাৰ টকাৰে সিহঁত বৰমানুহ হোৱা। হয়তো ক'ৰবাত দুই-এজন থাকিব পাৰে; কিন্তু সিহঁতৰ অৱস্থা একেবাৰে চালুকীয়া। মৌজাদাৰৰ একমাত্ৰ কন্যা দীপালীক বিয়া কৰাবৰ বাবে বহুত ভাল পাত্ৰ ওলাব। কিন্তু সিহঁত আহিব স্বাৰ্থৰ খাতিৰত, সিহঁতে কেৱল টকা চিনি পায়। সৰ্বসাধাৰণ শ্ৰেণীক সিহঁতে মানুহ বুলি গণ্য নকৰে।” দীপালীয়ে কলে।

দেউতাকে দীপালীৰ যুক্তিবোৰ ভেদ কৰিব নোৱাৰিলে। চিন্তাযুক্ত ভাৱে বাহিৰৰ আকাশখনৰ ফালে চাই থাকিল। দীপালীক কি বুলি কব তাৰি নেপালে।

“বমণীক মই পুৰিচত দিম, কেছ কৰিম।”

“সেইটোত নিশ্চয় একো বাহাহুৰী নাই দেউতা। কাৰণ আজিৰ যুগটোৱেই তেনেকুৱা। চহকীয়ে দুখীয়াক শোষণ কৰা, বলীয়ে দুৰ্বলীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰা আজিৰ যুগধৰ্ম। কিন্তু আপুনিও যে ইমান.....।” দীপালীয়ে একে উশাহতে কথাখিনি কৈ পাচৰখিনি শেষ নকৰি কলে।

“দীপা, তই বেছি আগবাঢ়িছ দেখিছোঁ” দেউতাকে একপ্ৰকাৰ খঙেৰে কলে।

দীপালী নিবৰ হৈ ব'ল। ইমানবোৰ কথা দেউতাকৰ আগত কবলৈ সাহস পোৱাৰ বাবে তাই নিজেই আচৰিত হ'ল।

দেউতাকে আধাখোৱা চিগাৰেটডোখৰ দলি মাৰি চকীখন পাচলৈ ঠেলা মাৰি ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল। দীপালী কিছু সময় থিয় হৈ থাকিল। তাৰ পিচত তাই ভিতৰলৈ সোমাই নিজৰ কোঠা পালেগৈ।

আনহাতেদি বমণীয়ে নিজৰ কোঠাবপৰা সকলো শুনি আছিল। দীপালীৰ সাহসিকতাত সি নিজেই আচৰিত হ'ল। ঘৰখনৰ তেনে এটা পৰিস্থিতিৰ বাবে সি নিজেই জগৰীয়া বুলি ভাবি অনুতপ্ত হ'ল। সি কি কৰিব ভাবি নেপালে। থিয় হৈ থকা ঠাইবপৰা কথমপি গৈ বিছনাত দীঘল দি শুই পৰিল। তেতিয়া সন্ধ্যা লাগি গৈছিল।

পূৰ্বাকাশৰ জোনটোবপৰা খোলা খিৰিকীয়েদি এখিৰিকী মিঠা পোহৰ আহি দীপালী বহি থকা বিছনাখনত পৰিল। তাই উদাস ভাব এটা লৈ জোনটোলৈ চাই থাকিল। ইঠাৎ তাই দেখা পালে এচপৰা ক'লা ডাৱৰ জোনটোৰ ফালে আগবাঢ়ি আহিছে। এটা সময়ত গোটেই জোনটো ডাৱৰে আৱৰি ধৰা চকুত পৰিল। অলপ পিচতে সমস্ত আকাশ ক'লা মেঘেৰে আচ্ছন্ন হৈ পৰিল। হো-হো কৰি বতাহ বলিল। বিজুলী-ঢেৰেকনিৰে বৰষুণ নামিবলৈ ধৰিলে। বিছনাৰ পৰা উঠি গৈ তাই খিৰিকী-দুৱাৰ সকলো বন্ধ কৰি দিলে। লেম্পৰ ফিটাডাল কমাই দি তাই পুনৰ বিছনাত বাগৰি পৰিল। মনৰ ভাব—আহি থাক ধুমুহা-বৰষুণ, নিশ্চিহ্ন কৰি দে গোটেই পৃথিৱী। এইখন পৃথিৱীত কোনো বস্তুৰে দৰকাৰ নাই।

মাজে মাজে হোৱা দুই-এটা কাণ তাল মাৰি যোৱা গাজনিৰে তাইৰ চিন্তাধাৰাক খেলিমেলি লগালে। তথাপিহে তাই বিছনাত পৰি চিন্তা কৰিয়ে থাকিল। দেউতাকে বমণীক পুলিচত দিয়াৰ কথাটো তাই বেছিকৈ চিন্তা কৰিলে। দেউতাকৰ আগত তাইতো সকলো স্বীকাৰ কৰিছে; কিয় তেন্তে দেউতাকে তাক দোষী সাব্যস্ত কৰিছে? নাই, বমণীক যি কোনো প্ৰকাৰে বচাবই লাগিব।

জোনাকীয়ে আহি দীপালীক ভাত খাবলৈ মাতিলে। তাই ভাত নেখাওঁ বুলি সমিধান দি বন্ধ হৈ থকা দুৱাৰখনৰ ছকটো লগাই দিলে।

এবাৰ মাকেও আহি তাইক মাতিলেহি। শুই থকা ভাবেই তাই নেখাওঁ বুলি কলে। সেইদিনা কাৰো ভাত খোৱা নহ'ল।

বিছনাত শুই শুই দীপালীয়ে একেবোৰ কথাৰে ভাবিলে। কথাবোৰ ভাবি ভাবি তাই বহুত নিশালৈকে উজাগৰে থাকিল।

ধনঞ্জয় মৌজাদাৰৰ মনলৈও চিন্তাৰ বান নামিছিল। দীপালীয়ে কোৱা কথাবোৰ মৌজাদাৰে যুক্তিৰে জুকিয়াই চালে। মনেৰে চালি-জাৰি চালে। দীপালীৰ কথাবোৰ উল্লাই কৰাৰ সাহস মৌজাদাৰৰ নহ'ল। তাইৰ কথাত মৌজাদাৰে যুক্তি বিচাৰি পালে। তাইলৈ মৌজাদাৰৰ পুতৌ জন্মিল। তাৰ পিচত বমণীৰ কথা চিন্তা কৰিলে। সি ধনৰ দুখীয়া হব পাৰে; কিন্তু মনৰ দুখীয়া নহয়। চিন্তাশক্তি তাৰ অতুলনীয়। দীপাই তাক ভাল পায়, ভাল পায় তাৰ আদৰ্শক। অথচ বমণীয়ে সদায় চিন্তা কৰে মৌজাদাৰৰ সন্মানৰ কথা। আৰু সেই সন্মান লাঘৱ হয় বুলি ভাবি শেষত সি তাৰ জীৱনৰ কথা নেতাবি পলাই গৈছিল এই ঘৰবপৰা। ঠিকেই, দীপালীয়ে ঠিকেই কৈছে—সি আদৰ্শবান ডেকা। তাৰ আদৰ্শ সকলোৰে আদৰ্শ হোৱা উচিত। আৰু তাৰ আদৰ্শই যদি সকলোৰে আদৰ্শ হব লাগে, তেন্তে দীপালীয়ে তাক গ্ৰহণ কৰাত দোষ কি? তাক ভাল পোৱাত দোষ কি থাকিব পাৰে?

নিশাটো উজাগৰে থকাৰ বাবে পুৱা দীপালীয়ে দেৰিকৈ সাৰ পালে। তাই কিছু সময় এনেয়ে বিছনাত বাগৰি থাকিল। আগনিশা কিমান নিশালৈকে টোপনি ধৰা নাছিল মনতে এবাৰ চিন্তা কৰি চালে। গাকৰ তলৰপৰা ঘড়ীটো উলিয়াই চাওঁতে এক বাজিবলৈ মাত্ৰ কেইমিনিটমান বাকী আছিল। তাই টোপনি খতি হোৱা যেন অনুভৱ নকৰিলে। শোৱাবপৰা উঠি বিছনাত বহিল এইবাৰ। আঠলৈকে কোঁচ খাই থকা পেটিকোটো মেলি ললে। শুৱৰ সময়ত বুকুৰপৰা খুলি বখা বন্ধ-বন্ধনটো শিতানৰ ওপৰৰপৰা আনি ফিটাডাল আতি লগাই ললে। আউলি-বাউলি হৈ পৰা চুলিকোচা

সাঁচ লগাই বেণী গুঠি ললে। তাৰ পিচত খন্তেক সময় বিছনাতে ততক্ লাগি বহি চাদৰখন ভালদৰে গাত মেৰিয়াই বিছনাৰপৰা নামি গ'ল। পিচত দীপালীয়ে এখন এখনকৈ সকলো খিৰিকী এফালৰপৰা খুলি দিলে। বাহিৰত পুৱাৰ সোণালী আভা। আগনিশা হৈ যোৱা ধুমুহা-বৰষুণজাকে গছ-গছনিবোৰ ধুই পৰিষ্কাৰ কৰাত গছ-গছনিবোৰ আৰু সেউজীয়া হৈ পৰা তাইৰ চকুত পৰিল। অজানিতে তাইৰ মনটো ভাল লাগি গ'ল। পূবফালৰ খিৰিকীখনৰ বেলিঙত ধৰি তাই দূৰলৈ চাই পঠিয়ালে। পদূলিমুখত থকা দেৱদাক গছজোপাত দুটা কপোঁৱে ধেমালি কৰি থকা তাই দেখা পালে। তাইৰ মনে মনে হাঁহি উঠি গ'ল।

মুখ-হাত ধুই দীপালী আকৌ নিজৰ কোঠাত সোমাল। জোনাকীয়ে ইতিমধ্যে চাহ দি গ'ল। তাই চাহখিনি খালে। দীপালীৰ আকৌ আগদিনাৰ কথাবোৰ মনত পৰিল। তাই তাৰ পিচত কি কৰা ভাল হ'ব চিন্তা কৰিলে। এনেতে ছুৱাৰখন ঠেলি দেউতাক তাইৰ কোঠালৈ সোমাই আহিল। দেউতাকক দেখি তাই অকণো অপ্রতিভ নহ'ল। যেনেভাৱে বহি আছিল তেনেভাৱেই থাকিল। দেউতাকে নিশ্চয় আগদিনাৰ কথাবোৰ বকলা মেলাব আৰু তাইক বুজাবৰ চেষ্টা কৰিব, তাই ভাবিলে। দীপালীৰ মনে মনে খং উঠিল যদিও একো নকলে।

“দীপা!” দেউতাকে খুব ক্ষীণস্বৰে কলে।

দীপালীয়ে নেমাতিলে। দেউতাকৰ মাতৰাৰ তাই কৰুণ কৰুণ যেন অনুভৱ কৰিলে। বৰ নিঃসহায় যেন লাগিল। দেউতাকলৈ তাই মূৰ তুলি চালে।

“বমণীৰ যি আদৰ্শৰ দ্বাৰা তই অনুপ্রাণিত হৈ তাক ভাল পাইছ সেয়া মই ভুল বুলি তোকে কব নোৱাৰোঁ। মোৰ সাধ্যও নাই। ময়ো তেনেকুৱা আদৰ্শবান ল'ৰা-ছোৱালী বিচাৰোঁ। গাওঁবোৰত এনেবোৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ অভাৱ হোৱাৰ বাবেই গাওঁবোৰ আজি ধ্বংসৰ ফালে

আগবাঢ়ি গৈছে, গাওঁবোৰ জহন্নামে গৈছে। কিন্তু মোৰ এটা কথা আছে, তহঁত দুয়োটাই জানো এই সমাজখন সংস্কাৰ কৰিব পাৰিব? এইখন সমাজ কু-সংস্কাৰে একেবাৰে চানি পেলাইছে,...আৰু...” মৌজাদাৰে আৰু কিবা কওঁ বুলি ভাবি বৈ গ'ল।

“কিয় নোৱাৰিম দেউতা? বমণীৰ দৰে ডেকাৰ সান্নিধ্য লাভ কৰিব পাৰিলে আমাৰ অসম্ভৱ কি থাকিব পাৰে?”

“তেন্তে ঠিক আছে। মই ভাবি চাওঁ।” কৈয়ে মৌজাদাৰ আঁতৰি গ'ল।

দেউতাক আঁতৰি যোৱাৰ পিচত দীপালীয়ে দেউতাকৰ আগত বমণীৰ সান্নিধ্যৰ বিষয়ে কোৱা কথাষাৰ ভাবি তাই নিজকে নিজে লাজ কৰাৰ দৰে অনুভৱ কৰিলে। দীপালী আচৰিত হ'ল। বিৰাট একোটা ভূমিকম্পই মাত্ৰ কেইমিনিটমান সময়ৰ ভিতৰতে গোটেই পৃথিৱী ওলট-পালট কৰি বিৰাট পৰিবৰ্তন অনাৰ দৰে নিশাটোৰ ভিতৰতে দেউতাকৰ এনে পৰিবৰ্তন দেখি তাই নিজেই আচৰিত হ'ল। ব্যাঘ্ৰ মূৰ্তি দেউতাকৰ আমূল পৰিবৰ্তনে তাইক চিন্তাশ্বিত কৰি তুলিলে। তাইৰ সন্দেহ হ'ল। আশা আৰু নিৰাশাত তাইৰ মন উচ্পিচাই থাকিল। পিচৰ পৰিস্থিতি আৰু পৰিবেশৰ বাবে তাই আশাৰে বৈ থাকিল।

ধনঞ্জয় মৌজাদাৰে সকলো বিবৰি বত্ৰ আৰু প্ৰদীপলৈ চিঠি লিখিলে। দেউতাকে অকলে তেনে এটা স্থিৰ সিদ্ধান্ত লোৱাৰ আগতে সিহঁতক নোসোধাব বাবে পেটে পেটে বেয়া পালে। কিন্তু কোনেও প্ৰতিবাদ নকৰিলে। কাৰণ দেউতাকৰ মন্তৱ বিৰুদ্ধে প্ৰতিবাদ কৰাৰ সাহস ঘৰখনত কাৰো নাই। ঘৰখনৰ সকলোৱে বেয়া পালেও নিকৰে কিন্তু বেয়া পোৱা নাছিল। তাই অন্তৰৰপৰা ভালেই পালে। আৰু শহৰেকৰ তেনে কামৰ বাবে মনে-প্ৰাণে শলাগিলে।

নিক দীপালীৰ বিয়াৰ ভালে কেইদিনৰ আগতে আহিছিল। সেই কেইদিন নিকৰে দীপালীক একপ্ৰকাৰ অতিষ্ঠ কৰিয়ে তুলিলে। সাধাৰণতে নিক আৰু দীপালী নিশা প্ৰায়ে একেলগে শোৱে। বহুত নিশালৈকে সিহঁতৰ গুণগুণনিৰ শেষ নহয়। নিকৰে তাইক বহুত কিবাকিবিবোৰ কৈ জোকায়। কেতিয়াবা দীপালীৰ চাদৰখন টানি মূৰত ওৰণি হিচাপে দিয়ে, দীপালী তেতিয়া দৌৰি পলায়। কেতিয়াবা দুই-এঘাৰ বিয়ানাম গাই দীপালীক নিকৰে অতিষ্ঠ কৰি তোলে।

এদিন দীপালী আৰু বমণীৰ বিয়া হৈ গ'ল। দীপালীৰ বিয়ালৈ নিকৰ বাহিৰে কোনো নাছিল। নাছিল প্ৰদীপ, বড় আৰু মালৱিকা। সিহঁতে বমণীৰ লগত দীপালীৰ বিয়াখন সহজ ভাৱত লব নোৱাৰিলে।

বিয়াখন সুকলমেই পাৰ হৈ গ'ল। দেখুদেখকৈ কোনেও মৌজাদাৰক একো কব নোৱাৰিলে যদিও গাৱঁৰ চুকে-কোণে বহুতে বহুতো ধৰণে আলোচনা-বিলোচনা কৰিলে। কোনোৱে মৌজাদাৰক ছমিলে, কোনোৱে মেনকাক ছমিলে, কোনোৱে আৰু দীপালীক ছমিলে। অথচ দীপালীৰ বিয়ালৈ কোনো নহাকৈ নেথাকিল। সকলোৱে আনন্দ মনে বিয়া খালে।

দৰিকা আৰু তিলৈৰ পাবত বছৰি বছৰি পৰা নতুন পলসত চৰকাৰপৰা দিয়া নতুন নতুন শস্তাই খেতিয়কৰ মনত নতুন প্ৰাণৰ সঞ্চার কৰিলে। কাঞ্চনমতি, হাদিলাপাৰা, চিলাপথাৰ আদি তিলৈ আৰু দৰিকাৰ প্ৰাৱন সমভূমিত থকা গাওঁবোৰৰ খেতিয়কৰ গাত গোসাঁই নাইকিয়া হ'ল। সিহঁতে নিতৌ নতুন নতুন শস্তৰ সপোন দেখে।

বমণীয়ে তাৰ পামখন দিনক দিনে আৰু চকুত লগ কৰি তুলিলে। পুৱাৰপৰা গধূলিলৈকে কৰা তাৰ হাড়ভগা পৰিশ্ৰমে পামখনৰ উৎপাদন দিনকদিনে বঢ়াই নিলে। মাটিৰ চিনাকি কেঁচা গোন্ধে তাৰ দেহ-মন আমোল মেলালে। হৰিষত তাৰ মন নাচি উঠিল। তাৰ উৎসাহ

বাঢ়ি গ'ল। লগে লগে বমণীৰ অৱস্থা আৰু ভালৰ ফালে আগ বাঢ়িল।

এদিন যিচাম মানুহে বমণীক অৱজ্ঞাৰ চকুৰে চাইছিল, সেই চাম মানুহৰ মুখৰ মাত হেৰাল। সকলোৱে তাক ভাল পাবলৈ ধৰিলে। কিবা সজ পৰামৰ্শ দৰকাৰ হলে সকলো তাৰ ওচৰলৈ অহা হ'ল। আনহে নেলাগে বঙালী বিহুৰ চান্দা কেনেভাৱে তুলিব লাগিব তাকে বমণীৰ পৰামৰ্শ নহলে নচলা হ'ল। মুঠতে বমণীৰ অবিহনে কোনেও কোনো কাম নকৰে। তাৰ সজ পৰামৰ্শ সকলোৱে বিচাৰে। গাৱঁৰ ল'ৰাৰপৰা বুঢ়ালৈকে সকলোৱে তাক ভাল পায়। তাক ভালপোৱাৰ কাৰণ বহুত। সি প্ৰতিখন গাওঁ নতুনকৈ সজালে। প্ৰতিখন গাৱঁত কৃষি সমবায় সমিতি গঠন কৰি শিক্ষিত নিবনুৱা চামক উপাৰ্জনৰ পথ ঠিক কৰি দিলে। চৰকাৰপৰা ঋণ আদিৰ ব্যৱস্থা কৰি বহুতক ফাৰ্ম খুলি দি সি নিজে তাৰ দিহা-পৰামৰ্শ দিলে। চৰকাৰৰ লগত যোগা-যোগ কৰি গাওঁবোৰৰ বাস্তাসমূহ ভাল কৰি দিয়ালে। খোৱা পানীৰ বাবে চৰকাৰৰ লগত যোগাযোগ কৰি প্ৰতি দহ গিৰিৰ মাজত একোটাকৈ দমকল আৰু ঠায়ে ঠায়ে পকী কুঁৱাৰ ব্যৱস্থা কৰি দিলে। অধিক উৎপাদন হোৱা নানা শস্তৰ সঁচ আনি গাৱঁৰ খেতিয়কৰ মাজত বিলালে। গাৱঁৰ খেতিয়কে ঔষধ আৰু সাৰ সততে পোৱাকৈ তিলৈ তিনিআলিত সাৰ নিগমৰ লগত লিখা-লিখি কৰি এখন দোকান দিয়ালে। গাৱঁৰ মহিলাসকলক লগ লগাই মহিলা সমিতি পাতি তাঁতশাল, চিলাই মেচিন, উলৰ কাম ইত্যাদি বিভিন্ন কামৰ ব্যৱস্থা কৰি মহিলাসকলক নতুন এটা প্ৰেৰণা আনি দিলে। আৰু সেইবোৰত উৎপাদন হোৱা বিভিন্ন সামগ্ৰীসমূহ বেচিবৰ বাবে শিৱসাগৰ আৰু কাকপথাৰত দুখন দোকান খুলি সিহঁতৰ মাজৰ দুজন শিক্ষিত নিবনুৱাক জীৱিকাৰ পথ বাছি দিলে। আগতে মানুহে চিঠি এখন ডাকত দিবৰ বাবে মৰানলৈ তিনি-চাৰি মাইল গলেহে হৈছিল। বমণীয়ে চৰকাৰৰ লগত লিখালিখি কৰি ফটিকাচোৱালৈ এটা ডাকঘৰ

আনিলে। আৰু গাৱঁৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ সুবিধাৰ বাবে বাইজৰ সহায়ত টিংবাইত এখন হাইস্কুল স্থাপন কৰিলে। অৱশ্যে সেইবিলাক কাম কৰোঁতে তাৰ বহুত কষ্ট হৈছিল। সি কিন্তু সেইবিলাক কষ্ট বুলি ভবা নাছিল। সেইবিলাক কৰি সি আনন্দহে পাইছিল। গাওঁ-বিলাকলৈ প্ৰতি বছৰে নতুন নতুন পৰিবৰ্তন অহাৰ বাবে তাৰ মন আৰু বেছি পুলকিত হৈ পৰিছিল। মনত অসীম মনোবল পাইছিল, নিজৰ সকলো দুখ-কষ্ট পাহৰি গৈছিল।

দিনবোৰ গৈ থাকিল। কাঞ্চনমতি গাৱঁত বৰগীৰ ভালেমান বছৰ পাৰ হৈ গ'ল। ইতিমধ্যে দীপালীৰ কোঁচলৈ জ্যোতি আৰু বাবুল ছটাকৈ কেঁচুৱা আহি খোজ কাঢ়িব পৰা হ'ল। ছটা সন্তানেই যথেষ্ট বুলি ভাবি এদিন সি ডাক্তৰখানালৈ গৈ বক্ত্যাকৰণ কৰি আহিল। বৰগীৰ মতে অধিক সন্তান জন্ম দি সিহঁতক মানুহ কৰি গঢ়ি তুলিব নোৱাৰিলে বাপেক-মাকৰ কোনো কৃতিত্ব নাই, সেই মাক-বাপেক অপদাৰ্থ, অকৰ্মণ্য আৰু মানুহৰ নামত দেশৰ এক কলঙ্ক মাথোন।

বৰগীৰ কাঞ্চনমতি গাৱঁৰ এজন স্থায়ী বাসিন্দা হৈ পৰিল। সকলোৱে তাক নিজৰ গাৱঁৰে বহুত দিনৰপৰা বাস কৰা এজন গঞা হিচাপে ধৰি ললে। সিও কাঞ্চনমতি গাওঁখনেই নিজৰ গাওঁ হিচাপে ভাবি ললে। কৰ্তব্যৰ অঁকোৱা-পকোৱা বাস্তাইদি গৈ থাকোঁতে সি তাৰ নিজা ঘৰখনৰ কথা ভাবিবলৈ সময়েই নোপোৱা হ'ল।

তেতিয়া শবতকাল। খেতি-পথাৰত কাম নাই। মাথোন ক'ৰবাত পোক, বেমাৰ-আজাৰ বা পানীৰ অভাৱত খেতি নষ্ট হৈছে নেকি চোৱাৰ সময়। সেই শবতৰে এটা দিনত বৰগীয়ে তাৰ নিজা ঘৰখন এবাৰ চাই অহাৰ ইচ্ছা কৰিলে। আৰু এই বিষয়ে যেতিয়া দীপালীৰ লগত সি আলোচনা কৰিলে দীপালী আনন্দিত হ'ল; কাৰণ দীপালীয়ে সেই কথা বহুত দিনৰপৰা বৰগীক কওঁ কওঁ বুলি ভাবি থাকিও কব পৰা নাছিল। দীপালীয়ে ভাবিছিল,— বৰগীক যদি তাৰ পুৰণি ঘৰখনৰ কথা সোৱবাই দিয়া হয়, হয়তো পুৰণি স্মৃতিবোৰ

বোম্বুতন কৰি তাৰ মনটো বেয়া হৈ যাব পাৰে নাইবা তাৰ মনত পুৰণি স্মৃতিবোৰে আঘাতো দিব পাৰে। পিচদিনা বৰগীয়ে তাৰ নিজা গাওঁখন এবাৰ চাই অহাৰ কথা মৌজাদাৰক আৰু মেনকাৰু কলে। তেওঁলোকে কোনেও আপত্তি নকৰিলে। আৰু ভাল দিন এটা চাই যাবলৈ পৰামৰ্শ দিলে।

বৰগীৰ বাৰী গাৱঁৰ মাজেদি এখন মটৰগাড়ী ভালেমান দিনৰ পাচত ধূলি উৰুৱাই সোমাই গ'ল। গাৱঁৰ ল'ৰা-ছোৱালীবোৰে মটৰ গাড়ীৰ শব্দ শুনি দৌৰি পদূলিমুখ পালেহি। কোনো কোনোৱে মটৰগাড়ীৰ পাচে পাচে দৌৰি ফোপাই ফোপাই এঠাইত বৈ গ'ল। গাভৰুবোৰে থিৰিকীয়েদি পৰ্দা দাঙি জুমি চালে। বোৱাবীৰোৰে পৰি যোৱা ওৰণিখন তুলি লৈ গাড়ীত কোন আহিছে লক্ষ্য কৰিলে।

গাওঁ সোমোৱাৰ লগে লগে দীপালীয়ে ওৰণিখন টানি ললে। তাই সেইদিনাহে তাইৰ প্ৰকৃত যুগ্ম-জীৱনৰ পাতনি মেলা যেন লাগিল। তাইৰ মনটো কিবা এক অজান পুলকত আনন্দিত হৈ পৰিল। বৰগীয়ে আগছোৱা সময়ত ইটো-সিটো কথা কৈ আহিছিল যদিও গাৱঁৰ ওচৰ চপাৰ লগে লগে মাত বন্ধ হৈ গ'ল। তাৰ ছচকু সেমেকি উঠিল। পুৰণি স্মৃতিবোৰে তাক আমনি কৰিব ধৰিলে। তাৰ মাকলৈও মনত পৰিল। বুকুখন বিঘোৱা যেন অনুভৱ কৰিলে।

বৰগীৰ কথামতে গাড়ীখন অৱশেষত এটা পদূলিমুখত বৈ গ'ল। বৰগীয়ে দীপালীক নামিবলৈ কলে। নিমিষতে এগালমান নঙঠা আধানঙঠা ল'ৰা-ছোৱালীয়ে গাড়ীখন বেঢ়ি ধৰিলে। দুই-এটাই গাড়ীখন দুই তৃপ্তিৰ হাঁহি এটা মাৰি আঁতৰি গ'ল। দুই-এটাই গাড়ীখনৰ গাত লাগি থকা ধূলিখিনিৰ ওপৰত কিবাকিবি আখৰ লিখি শান্তি লভিলে।

দহ বছৰ পাচত বমণীয়ে প্ৰথমবাৰৰ বাবে নিজৰ পদূলিত ভৰি দি ল'ৰা-ছোৱালী জাকলৈ এনেয়ে এবাৰ লক্ষ্য কৰিলে। তাৰ পিচত নঙলাডাল খুলি বমণী সোমাই গ'ল। দীপালীয়ে নঙলাডাল পাব হোৱাৰ আগতে মাটি ছুই সেৱা এটা কৰি সোমাই গ'ল।

তেতিয়া চোতালত ঘৰৰ সকলো মানুহ জুম বান্ধিছিল। কিন্তু কোনেও বমণীক চিনি পোৱা নাছিল। সকলোৱে ইটোৱে সিটোৰ মুখলৈ, ইজনীয়ে-সিজনীৰ মুখলৈ কেৱল চোৱা-চুই কৰি আছিল। চোতাল পোৱাৰ লগে লগে বমণীয়ে দেখিলে এজন বুঢ়া পিৰালীত বহি আছে। বমণীৰ বুজিবলৈ বাকী নেথাকিল যে সেইজনেই তাৰ দেউতাক নন্দেশ্বৰ। বুঢ়াই তাৰফালে থৰ লাগি চাই ব'ল। সি 'দেউতা' বুলি আঁঠু লৈ সেৱা এটা কৰিলে। চকুৰ কোণৰপৰা নিগৰি অহা তাৰ লোতক দুটোপাল দেউতাকৰ চৰণত পৰিল। দেউতাকে অতদিনৰ পাচত হেৰোৱা পুতেকক পাই আশীৰ্বাদ দিলে। লগতে দীপালীয়েও আঁঠু লৈ শহুৰেকক সেৱা জনালে। বুঢ়াৰ শুকান গালেদি বৈ অহা চকুলোখিনি মচি মচি মূৰত ধৰি সিহঁতৰ জীৱন মধুময় হবৰ বাবে আশীৰ্বাদ কৰিলে।

দীপালী ভিতৰলৈ সোমাই গ'ল।

দেউতাকৰ মুখৰপৰা ছুটা বছৰৰ আগতে মাহীমাক মৃত্যু হোৱাৰ বাতৰি বমণীয়ে জনাব লগে লগে সি যেনেভাবে থিয় হৈ আছিল তেনেভাবে থৰ হৈ ব'ল। তাৰ পিচত এখোজ ছুখোজকৈ ভিতৰফালে গতি কৰিলে। ভিতৰত গৈ বমণীয়ে বাণু আৰু কমীক বিচাৰিলে। বাণু তেতিয়া ঘৰত নাছিল। কমীক পাই বমণীয়ে মৰমতে মাৰুটি ধৰিলে। কমীয়ে ফেঁকুৰি উঠিল। বমণীয়ে সান্ত্বনাৰ সুৰত বহুত কথা কমীক কলে। সেই সান্ত্বনাৰ সুৰত ইমান দিনে নিজকে লুকাই ৰখাৰ দোষি দোষি ভাব ফুটি উঠিছিল। বমণীয়ে যেন ক্ষমা বিচাৰিলে।

লগে লগে গোটেই ঘৰখন উখল-মাখল হৈ পৰিল। সকলোৰে মনত আনন্দৰ সীমা নাইকিয়া হ'ল।

অলপ সময়ৰ ভিতৰতে গোটেই বগৰীবাৰী গাৱঁত বমণী ঘূৰি অহাৰ বাতৰি বজনজনাই গ'ল। বাতৰিটো পাই গাৱঁৰ মানুহ আহি ঘৰ ভৰি পৰিল। বমণী আৰু দীপালীয়ে জ্যেষ্ঠসকলক সেৱা জনালে। সকলোৱে সিহঁতক আশীৰ্বাদ দিলে।

বিয়া ঘৰৰ দৰে গোটেই দিনটো মানুহ অহা-যোৱা কৰিয়ে থাকিল। সন্ধ্যাৰ আগে আগে মানুহৰ ভিৰ কমিল। এটা সময়ত একেবাৰে নাইকিয়া হ'ল। আজিৰপৰা দহ বছৰ আগতে বগৰীবাৰী গাৱঁত যি এটা কাহিনীৰ পাতনি মেলি সেইচাম মানুহৰ মাজত কপকথা হিচাপে মনত বাহ লৈ এদিন তেল নাইকিয়া চাকিৰ দৰে মনৰ মাজৰপৰা শেষ হৈ গৈছিল, ঠিক আজি দহ বছৰ পাচত সেই কাহিনী কোনেও নভবা ধৰণে বগৰীবাৰী গাৱঁত নাটকীয়ভাৱে সমাপ্তি ঘটিল। বগৰীবাৰী গাৱঁৰ কোনেও ভবা নাছিল নিয়তিৰ পৰিহাসত পৰি বগৰীবাৰী গাৱঁৰপৰা হেৰাই যোৱা বমণীক সময়ৰ চৌত পুনৰ বিচাৰি পাব। কিন্তু পালে। বমণী পৃথিবীৰপৰা হেৰাই নগ'ল। কিন্তু কোনে জানে, বমণীৰ নিচিনা আৰু বহুত বমণী এই পৃথিবীৰপৰা হেৰাই নাই যোৱা বুলি? কাৰেই বা হিচাপ আছে? হিচাপ লবৰ কাৰো সময় নাই।

+++